T. C

ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İMAM HATİP MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENLERİNİN MEZHEP ALGISI: ŞIRNAK ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan

İsmail AKYOL

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Yunus İBRAHİMOĞLU

ŞIRNAK-2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan
İsmail AKYOL

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

"İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mezhep Algısı: Şırnak Örneği" adlı Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan	**Danışman**
İsmail AKYOL	Dr. Öğr. Üyesi Yunus İBRAHİMOĞLU

TEZ KABUL ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Yunus İBRAHİMOĞLU danışmanlığında İsmail AKYOL tarafından hazırlanan "İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mezhep Algısı: Şırnak Örneği" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri		**İmza**
Danışman:	Dr. Öğr. Üyesi Yunus İBRAHİMOĞLU	…….
Üye:	Doç. Dr. Hamdullah ARVAS	…….
Üye:	Doç. Dr. Ayhan IŞIK	…….

Onay

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun. .....tarih ve…..... sayılı karar ile onaylanmıştır.

……./……/…….

……

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Günümüzde mezhep kavramı, üzerinde çok konuşulan ve tartışılan kavramlardan biridir. Bunda, İslam coğrafyasının bazı bölgelerinde yaşanan mezhep çatışmalarının etkisi çok fazladır. Bu kavgaların nihayete ermesinde, mezhep öğretiminin ister ailede verilsin ister okulda ya da camide verilsin bireylere sağlıklı verilmesinin azımsanmayacak derecede bir etkisi olacaktır. Ülkemizde de öğrencilere belirli sınıf düzeylerinde din eğitimi verilmektedir. İmam hatip meslek dersleri öğretmenleri de bu dinî eğitim sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Biz de bu çalışmamızda öğrencilerin dinî eğitim hayatında gözle görünür bir etkisi olan imam hatip liselerinde görev yapan imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep algısını saptamaya çalıştık. Çalışmamız, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve önemi ile mezhep kavramı, mezhepler tarihi tanımı ve konusu hakkında kısaca bilgi verdik. Birinci bölümde, öğretmenlerimizin mezhep bilgilerini saptamak için sorduğumuz soruları analiz ettik. İkinci bölümde ise öğretmenlerimizin mezhep algılarını görmemiz için sorduğumuz sorulara verdikleri cevapların tablo analizlerini yaptık.

Bu vesile ile başta bu tez çalışmasında yol göstermesi, tezin son halini almasındaki katkısı ve yönlendirmesiyle desteklerini eksik etmeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sayın Yunus İBRAHİMOĞLU'na, çalışmanın hazırlanması sürecinde bilgilerini, tecrübelerini ve değerli zamanlarını esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Fevzi RENÇBER'e, anket sorularının hazırlanmasındaki katkısı ve yönlendirmesiyle bizlere destek olan Sayın Doç. Dr. Muhammet Muhdi GÜNDÜZ'e, çalışmamızda kullandığımız çoğu kaynağı Ankara'dan tedarik edip bana ulaşmasını sağlayan ve Ankara'da avukatlık mesleğini icra eden, kardeşim Sayın Yakup AKYOL'a, tezin yazım aşamasında kelimelerin seçimi konusunda, yazım kurallarının düzeltilmesinde katkıları olan, deneyimli Türkçe Öğretmeni abim Sayın Osman AKYOL'a en içten teşekkürlerimi borç bilirim.

Anket çalışmamızın uygulanmasında değerli vakitlerini ayırarak etik yönden inceleyip içerik olarak uygun olduğuna karar veren Şırnak Üniversitesi Etik Kurulu Başkanlığı başkan ve üyelerine, İl Milli Eğitim Müdürlüğü Akademik Çalışmaları İnceleme Komisyonu başkan ve üyelerine, Anket çalışmamızı öğretmenlerimize uygulamamızda gerekli kolaylıkları sağlayan Şırnak İl Milli Eğitim Müdürlüğüne, Beytüşşebap, Cizre, Güçlükonak, Silopi, İdil, Uludere İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ve personellerine ve anketimize katılım sağlayan tüm öğretmenlerimize ayrıca teşekkür ediyorum.

İMAM HATİP MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENLERİNİN MEZHEP ALGISI: ŞIRNAK ÖRNEĞİ

İsmail AKYOL

ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans/Mart 2023

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yunus İBRAHİMOĞLU

ÖZET

Öğretmenlerin eğitim sürecinde çocuklar üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu pedagojik bir gerçektir. Türkiye'de çocuk yaşta verilmeye başlanan ve lise çağlarına kadar devam eden bir dini eğitim süreci bulunmaktadır. İmam hatip meslek dersleri öğretmenleri de bu dini eğitim sürecine katılan ve bilgiyi öğrenciye aktaran, önemli bir öznedir. Öğrencilerin imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin fikir ve anlayışlarından da etkilenmemesi mümkün gözükmemektedir. İslam'daki mezhep gerçeği ve imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin din eğitimi sürecindeki önemi göz önüne alındığında, imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep algısının da din eğitiminde önemli bir yer tutması kaçınılmazdır. İmam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep algısı ve sahip oldukları anlayışın doğrudan doğruya öğrenciyi etkilemesi de yadsınamaz bir gerçektir.

Biz de bu çalışmada, Şırnak ili ve ilçelerindeki imam hatip liselerinde 2022-2023 eğitim öğretim yılında görev yapan imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep algısını ölçmeyi amaç edindik. Bunu yaparken Türkiye'nin tüm illerinde görev yapan imam hatip meslek dersleri öğretmenlerine ulaşma şansımız olmadığından ve böyle kapsamlı bir çalışmanın yüksek lisans konusunu aşacağını düşündüğümüzden dolayı sadece Şırnak ili ve ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı imam hatip liselerinde görev yapan imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep algısını ölçmeyi daha isabetli gördük.

Bu çalışmayı hazırlarken cevabını aradığımız temel soru/sorular, imam hatip liselerinde görev yapan meslek dersleri öğretmenlerinin, hayatının ilerleyen yaşlarında imam olmaya aday öğrencilerin mezhepleri öğrenmedeki rollerinin neler olduğu ve bu görevi yerine getirirken mezhep olgusuna karşı algılarının nasıl olduğudur.

Çalışmamızda nicel araştırma yöntemi uygulanmış olup bu yöntemin en önemli modellerinden birisi olan anket yöntemi tercih edilmiş, anketimizde İHL meslek dersleri öğretmenlerimizin mezhep algılarını ölçmeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Öğretmenlerin her bir soruya vermiş oldukları cevaplar tek tek analiz edilip verilen cevapların değerlendirilmesi yapılarak sonuca ulaşmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İHL Meslek Dersleri, Öğretmen, Araştırma Yöntemi, Anket, Mezhep, Algı,

İMAM HATİP VOCATIONAL COURSES TEACHERS' SECTARIAN PERCEPTION: ŞIRNAK EXAMPLE

İsmail AKYOL

ŞIRNAK UNIVERSITY POSTGRADUATE EDUCATION INSTITUTE
DEPARTMANT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES

Postgraduate Degree / March 2023

Advisor: Dr. İnstructor Yunus İBRAHİMOĞLU

SUMMARY

It is a pedagogical fact that teachers have a great influence on children in the educational process. In Turkey there is religious education process which starts at a young age and continues until high school İmam Hatip vocational course teachers are also an important subject who participate in this religious education process and transfer the knowledge to the student. It does not seem possible for students not to be affected by the ideas and understandings of İmam Hatip vocational course teachers. Considering the fact of sect in İslam and the importance of İmam Hatip vocational course teachers in the process of the religious education, it is inevitable that the perception of sect of İmam Hatip vocational course teachers will also have an important place in religious education. It is an undeniable fact that İmam Hatip vocational course teachers perception of sect and their understanding directly affect students.

In this study, we aimed to measure the secterian perception of İmam Hatip vocational course teachers working in İmam Hatip high schools in Şırnak province and its districts in the 2022-2023 academic year. While doing this, we did not have the chance to reach to İmam Hatip vocational course teachers working in all provinces of Turkey and we thought that it would be more appropriate to measure the secterian perception of İmam Hatip vocational course teachers affiliated to the Ministry of National Education only in the provinve and districts of Şırnak.

While preparing this study, the main question/questions we seek answers for are the roles of the vocational course teachers working in İmam Hatip high schools and the students who are candidates to become İmam(leader) in the later years of their life in learning about sects, and have they perceive the phenomenon of sect while fulfilling this task.

In our study,the quantitative research method was applied and the survey method ,which is one of the most important models of this method,was preferred , and our questionnaire included questions to measure the sectarian perceptions of our İmam Hatip High School teachers.It was aimed to reach the result by analyzing the answers given by the teachers to each question one by one and evaluating the answers given.

Key Words: İmam Hatip High School Vocational Courses , Teacher , Research Method , Survey , Sect , Perception.

KISALTMALAR

AUID : Amasya Üniversitesi İlahiyat Dergisi

AÜİF : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

a.g.e : Adı Geçen Eser

B. : Bin, İbn

Bkz. : Bakınız

Ed. : Editör

Ö. : Ölüm Tarihi

TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı

K.S.Ü : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Trc. : Tercüme

Haz. : Hazırlayan

Çev. : Çeviren

İSAM : İslam Araştırmaları Merkezi

sy. : Sayı

s. : Sayfa

c. : Cilt

İÇİNDEKİLER

İMAM HATİP MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENLERİNİN MEZHEP ALGISI: ŞIRNAK ÖRNEĞİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK II

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK III

TEZ KABUL ONAY SAYFASI IV

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR V

ÖZET VI

SUMMARY VII

KISALTMALAR VIII

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI 29

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE KAPSAMI 30

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 33

BİRİNCİ BÖLÜM

MEZHEP BİLGİLERİNE GÖRE ANKETE KATILAN İ.H.L MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENLERİNİN DURUMU

1.1. TABLO 5: MEZHEP BİLGİNİZİ NEREDEN EDİNDİNİZ? 37

1.2. TABLO 6: MEZHEP BİLGİNİZ HANGİ DÜZEYDEDİR? 38

1.3. TABLO 7: İTİKADİ MEZHEPLERİ ÖĞRENMENİN GEREKLİ OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORUM. 39

1.4. TABLO 8: AMELİ MEZHEPLERİ ÖĞRENMENİN GEREKLİ OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORUM. 39

1.5. TABLO 9: İTİKADİ MEZHEPLER KONUSUNDA KENDİ ÇABANIZLA BİR ARAŞTIRMA YAPTINIZ MI ? 40

1.6. TABLO 10: AMELİ MEZHEPLER KONUSUNDA KENDİ ÇABANIZLA BİR ARAŞTIRMA YAPTINIZ MI ? 41

1.7. TABLO 11: İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ HAKKINDA YETERLİ BİLGİYE SAHİP OLDUĞUMU DÜŞÜNÜYORUM ? 42

1.8. TABLO 12: KENDİ İTİKADİ MEZHEBİM DIŞINDAKİ BİR MEZHEBİ ARAŞTIRIP ÖĞRENMEYE/ANLAMAYA ÇALIŞTIM 43

1.9. TABLO 13: KENDİ AMELİ MEZHEBİM DIŞINDAKİ BİR MEZHEBİ ARAŞTIRIP ÖĞRENMEYE/ANLAMAYA ÇALIŞTIM. 44

İKİNCİ BÖLÜM

İ.H.L MESLEK DERLERİ ÖĞRETMENLERİNİN MEZHEP ALGILARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK ANKET SORULARINA VERDİKLERİ CEVAPLARIN TABLO ANALİZİ

2.1. TABLO 14: YETİŞTİĞİNİZ SOSYAL ÇEVREDE HANGİ İTİKADİ MEZHEP UYGULAMALARI DAHA GÖRÜNÜRDÜR ? 45
2.2. TABLO 15: YETİŞTİĞİNİZ SOSYAL ÇEVREDE HANGİ AMELİ MEZHEP UYGULAMALARI DAHA GÖRÜNÜRDÜR ? 46
2.3. TABLO 16: DİN EĞİTİMİNİN MEZHEPLERARASI YAPILMASI GEREKİR. 46
2.4. TABLO 17: DİN VE MEZHEP KAVRMLARIYLA İLGİLİ AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİNİN DOĞRU OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYRSUNUZ ? . 48
2.5. TABLO 18: İSLAM MEZHEPLERİ HAKKINDA ÇALIŞARAK EDİNDİĞİM BİLGİLER MEZHEP TAASSUBU KAPSAMINDA YAŞANAN PROBLEMLERİ DAHA GERÇEKÇİ BİR BAKIŞLA GÖRMEMİ SAĞLAYIP MEZHEPLER ARASINDA YAŞANAN PROBLEMLERE DAHA UYGULANABİLİR ÇÖZÜMLER ÜRETMEMİ SAĞLAR. 49
2.6. TABLO 19: İMAM HATİP LİSESİ MÜFREDATINDA İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ İLE İLGİLİ KONU KAPSAMININ ARTTIRILMASI GEREKTİĞİNİ DÜŞÜNÜYORUM 50
2.7. TABLO 20: KİŞİ HERHANGİ BİR İTİKADİ MEZHEBE BAĞLI OLMAZSA NASIL BİR DURUM ORTAYA ÇIKAR ? 51
2.8. TABLO 21: KİŞİ AMELİ KONULARDA HERHANGİ MEZHEBE BAĞLI OLMAZSA NASIL BİR DURUM ORTAYA ÇIKAR? 52
2.9. TABLO 22: MEZHEPLERİN DOĞRULUĞU KONUSUNDA AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİNİ DÜŞÜNMEKTESİNİZ? 53
2.10. TABLO 23: İTİKADİ MEZHEPLERİ DİNİN BİR ZENGİNLİĞİ OLARAK GÖRÜYORUM. 54
2.11. TABLO 24: AMELİ MEZHEPLERİ DİNİN BİR ZENGİNLİĞİ OLARAK GÖRÜYORUM. 54
2.12. TABLO 25: BİR MÜSLÜMAN HERHANGİ BİR İTİKADİ MEZHEBE BAĞLI OLMAK ZORUNDADIR. 55
2.13. TABLO 26: BİR MÜSLÜMAN HERHANGİ BİR AMELİ MEZHEBE BAĞLI OLMAK ZORUNDADIR. 56
2.14. TABLO 27: İSLAM DİNİNİN İTİKADİ MEZHEPLERE AYRILMASI ONUN ANLAŞILMASINI KOLAYLAŞTIRMIŞTIR 57
2.15. TABLO 28: İSLAM DİNİNİ AMELİ MEZHEPLERE AYRILMASI ONUN ANLAŞILMASINI KOLAYLAŞTIRMIŞTIR. 57
2.16. TABLO 29: MÜSLÜMANLARIN İTİKADİ MEZHEPLERE AYRILMASI ANLAMSIZ VE GEREKSİZDİR. 58
2.17. TABLO 30: MÜSLÜMANLARIN AMELİ MEZHEPLERE AYRILMASI ANLAMSIZ VE GEREKSİZDİR. 59
2.18. TABLO 31: GEREKLİ GÖRDÜĞÜM DURUMLARDA İTİKADİ MEZHEBİMİ DEĞİŞTİREBİLİRİM 59
2.19. TABLO 32: GEREKLİ GÖRDÜĞÜM DURUMLARDA AMELİ MEZHEBİMİ DEĞİŞTİREBİLİRİM. 60
2.20. TABLO 33: AİLENİZDEN BİRİSİ İTİKADİ MEZHEBİNİ DEĞİŞTİRMEK İSTERSE TEPKİNİZ NE OLUR ? 61
2.21. TABLO 34: AİLENİZDEN BİRİSİ AMELİ MEZHEBİNİ DEĞİŞTİRMEK İSTERSE TEPKİNİZ NE OLUR? 61
2.22. TABLO 35: SİZ İTİKADİ MEZHEBİNİZİ DEĞİŞTİRMEK İSTERSENİZ AİLENİZİN TEPKİSİ NE OLUR ? 62
2.23. TABLO 36: SİZ AMELİ MEZHEBİNİZİ DEĞİŞTİRMEK İSTERSENİZ AİLENİZİN TEPKİSİ NE OLUR? 63
2.24. TABLO 37: FARKLI İTİKADİ MEZHEPTEN BİRİSİ İLE EVLENİR MİSİNİZ ? 64
2.25. TABLO 38: FARKLI AMELİ MEZHEPTEN BİRİSİ İLE EVLENİR MİSİNİZ? 65
2.26. TABLO 39: FARKLI İTİKADİ MEZHEPLERDEN KİŞİLERİN BİRBİRLERİYLE EVLENMELERİNİ ONAYLARIM. 66
2.27. TABLO 40: FARKLI AMELİ MEZHEPLERDEN KİŞİLERİN BİRBİRLERİYLE EVLENMELERİNİ ONAYLARIM. 66
2.28. TABLO 41: EVLENDİĞİNİZ KİŞİ İTİKADİ MEZHEBİNİ DEĞİŞTİRMEK İSTERSE TEPKİNİZ NE OLUR ? 67
2.29. TABLO 42: EVLENDİĞİNİZ KİŞİ AMELİ MEZHEBİNİ DEĞİŞTİRMEK İSTERSE TEPKİNİZ NE OLUR ? 68
2.30. TABLO 43: BİR KİMSE AİLESİNİN İTİKADİ MEZHEBİNİ BENİMSEMEK ZORUNDADIR. 68
2.31. TABLO 44: BİR KİMSE AİLESİNİN AMELİ MEZHEBİNİ BENİMSEMEK ZORUNDADIR. 69
2.32. TABLO 45: FARKLI İTİKADİ MEZHEPTEN OLDUĞUNU BİLDİĞİM HALDE BİR KİŞİYLE ARKADAŞLIK KURARIM. 69
2.33. TABLO 46: FARKLI AMELİ MEZHEPTEN OLDUĞUNU BİLDİĞİM HALDE BİR KİŞİYLE ARKADAŞLIK KURARIM. 70
2.34. TABLO 47: FARKLI İTİKADİ MEZHEP MENSUPLARININ İBADETHNELERDE BİRLİKTE İBADET ETMLERİNİ NORMAL KARŞILARIM. 71
2.35. TABLO 48: FARKLI AMELİ MEZHEP MENSUPLARININ İBADETHNELERDE BİRLİKTE İBADET ETMELERİNİ NORMAL KARŞILARIM. 71
2.36. TABLO 49: BÜTÜN DÜNYA MÜSLÜMANLARINI BİRLEŞTİRECEK MEZHEP HANGİSİDİR? 72
2.37. TABLO 50: SİZCE İSLAM DÜNYASINDA MEZHEP SAVAŞLARINI ÖNLEMENİN YOLU NEDİR ? 73

SONUÇ **75**

EKLER: **77**

KAYNAKÇA **96**

ÖZGEÇMİŞ **99**

GİRİŞ

İnsan varlığını idame etmek için bilmek, düşünmek; etrafında olup bitenleri anlamak, açıklamak ve kontrol etmek zorundadır. İnsan aklı verilerle iş görür. İnsan kelime ve kavramlarla düşünür. Bu durum, merak duygusuna varoluşsal bir boyut kazandırmaktadır. İnsan, diğer canlılardan farklı olarak hem kendi varlığının hem içinde bulunduğu ortamın, hem de etrafında olup bitenlerin farkındadır ve var olabilmek, varlığını sürdürebilmek için yaratıcılığını etkin kılmak zorundadır. Varoluşsal boyut taşıyan anlam arayışı doğrudan insani yaratıcılıkla ilgilidir.[1] Ayrıca insan, tarihin bilinen bütün koşullarında inanan ve inanma ihtiyacı hisseden bir varlıktır. Tarihi dönemler boyunca inanç biçimleri değişkenlik göstermiş olsa da varlığını devam ettirmiştir. Tarihte ilkel topluluklardan tutun da modern teknoloji çağında yaşayan günümüz insanlarına kadar her dönemde inanç formlarına denk gelmemiz, inancın ontolojik bir olgu olduğunu ortaya koyar.[2]

Dinler de insanın manevi ihtiyaçlarını gidermeye çalışan ilahi veya beşerî kurumlar olarak karşımıza çıkar. Pratiği, inanma ve tapınma tarzları farklılık gösteren dinler var olmuşlardır. İslam dini de inanç boyutu ve ibadet pratiği farklı olan bir din olarak günümüzün en etkili dinlerinden biridir.[3]

İslam dini yaklaşık on dört asırdır var olan ve dünyanın hemen her yerinde mensupları bulunan ilahi bir dindir. Çok kısa bir sürede farklı coğrafyalara yayılmış, sosyal çevre, kültür, yaşayış biçimi değişkenlik gösteren insan toplulukları tarafından kabul görmüştür.

Yayılma durumu ve bu dini benimseyen insanların doğduğu dini ve milli kimlik, sosyal çevre, kültür ortamı, geçmiş din ve kültürlerin etkisi, o toplumun hayat şartları ve yaşayış biçiminin[4] birbirinden farklı olması sosyal olayların farklı yorumlanmasına neden olmuştur. Bu nedenle Müslümanlar, îtikadi-siyasi ve ameli-fıkhi konularda ihtilaf ederek mezheplere yahut fırkalara ayrılmışlardır.[5] Mezhep ve fırkalaşma gerçeği İslam tarihi boyunca da varlığını sürdürmüştür.

---

[1] Hasan Onat, *Bilgi, Bilim ve Bilimsel Yöntem*, ed. Halis Albayrak, İslam Bilimlerinde Yöntem, (Ankara: Ankuzem Yayınları, Ankara), 22.
[2] Abdurrahman Küçük vd., *Dinler Tarihi*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2011), 45-59; Abdurrahman Güneş, *Dinî Gruplar Sosyolojisi*, (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021), 15-24.
[3] Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 45-59.
[4] Halil İbrahim Bulut, *İslam Mezhepleri Tarihi*, (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2019), 42.
[5] Mehmet Kubat, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2015), 35.

Dinin anlaşılma biçimi; anlayana, anlayanın içinde bulunduğu ortama ve anlaşılması gereken mesaj ile anlamaya çalışan arasındaki samimiyete bağlı olarak gerçekleşir. Bu sebepten, dinin anlaşılma biçimleri hem her bireyin hayatının muhtelif evrelerinde farklı olur hem de toplumsal boyutta yatay ve dikey farklılıkları beraberinde getirir. Daha açık bir ifade ile din anlayışı, bireysel ve toplumsal planda bütünüyle beşerî olan bir anlayıştır. Bu anlayışın ne ölçüde doğru olduğu ile ilgili tek belirleyici yine vahiydir. Vahyi anlayanın ise insan olduğu unutulmamalıdır. O zaman, din alanında belirleyici olan ölçüt, aklın ve vahyin kesiştiği, daha doğrusu birbirini tamamladığı yerlerde karşımıza çıkan ölçüt olmaktadır. İşte bizim mezhep dediğimiz oluşumlar, dinin anlaşılması ile ilgili beşerî tezahürlerdir. Daha açık bir ifade ile din ile ilgili yorumlar, anlayış farklılıkları kurumsallaşmaya başlayınca karşımıza mezhepler çıkmaktadır.[6]

Anadolu da yüzyıllardır İslam'ın mezhep gerçekliğinden etkilenmiş ve farklı mezheplerden Müslümanların yaşadığı bir coğrafya olmuştur. Günümüzde de bu durum varlığını sürdürmektedir. Buna bağlı olarak mezhep gerçeği Türkiye'deki din eğitiminde de önemli bir yer tutmaktadır. Mezhep gerçekliğinin ortaokul, lise, üniversite çağlarındaki öğrencilere doğru aktarılabilmesi büyük önem arz etmektedir.

İslam'daki mezhep gerçeği ve imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin din eğitimi sürecindeki önemi göz önüne alındığında bu öğretmenlerin mezhep algısının da din eğitiminde önemli bir yer tutması kaçınılmazdır. İmam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep algısı ve sahip oldukları anlayışın doğrudan doğruya öğrenciyi etkilemesi de yadsınamaz bir gerçektir.

Bizim de bu çalışmadaki temel amacımız, Şırnak ili özelinde imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep algılarını saptamak; bu amacın yanında mezhep gerçeği hakkındaki genel bilgilerini, mezhepler konusunda taassuba, açık görüşlere sahip olup olmadıklarını, farklı mezheplerden insanlara karşı tavır ve davranışlarını ortaya çıkarmaktır.

Çalışmamızda anket yöntemi kullanılmış olup anketimizdeki ilk dört soruda ankete katılan kişileri tanımaya yönelik sorular sorulmuş, bu soruların üçüncü bir kişinin bilmesinde sakınca olmayan yani özel hayata ait olmayan, görev yaptıkları yer, meslek kıdemleri, öğrenim durumları ve cinsiyetleri gibi sorulardan oluşmasına dikkat edilmiştir.

[6]Hasan Onat ve Sönmez Kutlu, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 13.

Bu soruların, giriş kısmında verilmesinin daha isabetli olacağını düşündüğümüzden mezkur soruların analizini burada vermeyi uygun gördük.

Tablo 1: Görev yaptığınız yer

	Frekans	%
Şırnak/Merkez	11	11
Beytüşşebap	6	6
Cizre	25	25
Güçlükonak	6	6
Silopi	38	38
İdil	11	11
Uludere	3	3
Toplam	100	100

Bu tezimizde İHL meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep algısı Şırnak örneğini araştırmaya çalıştık. Tezimizin başlığında geçen "Şırnak örneği" kısmının tam olarak karşılık bulması için Şırnak merkez ve ilçelerinin tamamından ankete katılım olmasının bir zorunluluk olduğunu düşündüğümüzden ve bu önermemizin karşılık bulup bulmadığını görmek için Tablo 1'de katılımcılara görev yaptıkları yer sorulmuş olup bu soruya verilen cevaplara baktığımızda hem Şırnak merkez hem de tüm ilçelerinden ankete katılan öğretmenlerimizin olduğunu görmek mümkündür.

Her ne kadar Şırnak merkez ve tüm ilçelerinden ankete katılım olsa da bu katılımın nicel olarak orantılı olması mümkün değildir. Çünkü tüm ilçelerin nüfusu da, o ilçelerde görev yapan öğretmen sayısı da aynı değildir. Uyguladığımız ankete bakınca Cizre, Silopi, İdil ve Şırnak Merkez gibi nüfusu fazla olan yerlerde katılımın fazla, Güçlükonak, Beytüşşebap ve Uludere gibi nüfusun az, dolayısıyla orada görev yapan öğretmenlerin de az olduğu yerlerde de katılımın düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 2: Meslek Kıdeminiz

	Frekans	%
5 Yıl ve altı	62	62
6-10 Yıl	31	31
11-15 Yıl	6	6
16-20 Yıl	1	1
21 Yıl ve üzeri	0	0
Toplam	100	100

Tablo 2'de anketimize katılan öğretmenlerimizin meslek kıdemlerini görmeye çalıştık. Şırnak, öğretmen sirkülasyonunun fazla olduğu bir şehirdir. Bundan dolayı burada görev yapan öğretmenlerin çoğunluğunun meslek kıdemlerinin fazla olmadığı söylenebilir. Meslek kıdemlerini sorduğumuz soruya verilen cevaplara baktığımızda da bunu rahatlıkla söylemek mümkündür. Ankete katılan öğretmenlerin %62'si "5 yıl ve altı" şıkkını, %31'i ise "6-10 yıl" şıkkını işaretlemişlerdir. Sadece bu iki şıkka bakarak aslında Şırnak'ta görev yapan İHL meslek dersleri öğretmenlerinin %93'ünün meslek kıdemlerinin 10 yıl ve altı olduğu görülmektedir. "11-15 Yıl" şıkkını işaretleyenlerin oranı %6, "16-20 Yıl" Şıkkını işaretleyenlerin oranı ise sadece %1'dir. Ankete katılan öğretmenlerden "21 Yıl ve üzeri" şıkkını işaretleyenler olmamıştır.

Her ne kadar ankete katılan öğretmenlerimizin büyük çoğunluğu meslek kıdemlerinin "5 yıl ve altı" olduğunu ifade etse de meslek kıdemi fazla olan öğretmenlerimiz de vardır. Tabloya genel olarak baktığımızda öğretmenlerimizin meslek kıdemi olarak Şırnak ortalamasına göre iyi durumda olduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 3: Öğrenim durumunuz

	Frekans	%
Ön Lisans	0	0
Lisans	88	88
Yüksek Lisans	11	11
Doktora	1	1
Toplam	100	100

Öğretmenlerimizin öğrenim durumlarını öğrenmek için sorduğumuz tablo 3'teki öğrenim durumunuz sorusuna katılımcıların %88'i "Lisans" şıkkını işaretlemiştir. Bunda da anlaşılacağı üzere katılımcıların büyük çoğunluğu sadece dört yıllık üniversite eğitimi

almışlardır. Katılımcıların %11'i "Yüksek Lisans" şıkkını işaretlemiş olup üniversite eğitimine ek olarak yüksek lisans eğitimi aldıklarını söylemişlerdir. Ankete katılan öğretmenlerimizden sadece %1'i yani sadece bir kişi doktora eğitimini tamamlamıştır.

Hem seçenek sayısının fazla olması hem de katılımcıların soruları rastgele mi cevapladıkları yoksa okuyarak mı cevapladıklarını öğrenmek için seçenekler arasına koyduğumuz "Ön Lisans" şıkkını ise işaretleyen olmamıştır. Ön lisans mezunu İHL meslek dersleri öğretmenlik ataması olmadığından dolayı bu şıkkı işaretleyen olmamakla beraber, bu şıkkı işaretleyen kimsenin olmaması ankete katılan öğretmenlerin de sorulara bilinçli olarak cevap verdikleri anlamına gelmektedir ki bu da anketimizin güvenilirliği açısından önemlidir.

Tablo 4: Cinsiyetiniz

	Frekans	%
Kadın	41	41
Erkek	59	59
Toplam	100	100

Türkiye'de imam hatip liselerinde görev yapan kadın imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin sayısı azımsanmayacak derecede fazladır. Biz de bu durumun Şırnak örneğine baktığımızda da aynı tabloyu görebiliyoruz. Katılımcıların cinsiyet durumunu öğrenmek için sorduğumuz soruda ankete katılım sağlayan öğretmenlerimizden %41'nin kadın, %59'nunun ise erkek olduğunu görebiliyoruz.

Çalışmamızda imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep algısının Şırnak örneğini ortaya çıkarmaya çalıştık. Tablo 4'e baktığımızda bu algının Şırnak ili ve ilçelerinde görev yapan hem kadın hem erkek öğretmenlerin genel bir algısı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu durumun tezimizin güvenilirliği açısından önemli bir durum olduğunu ifade edebiliriz.

Mezhep Olgusunun Gerekliliği

Mezhep olgusu, İslam'ın doğuşundan çok öncelere dayanan bir tarihe sahiptir. İslam dışındaki birçok dinde mezhep olgusuyla karşılaşabiliriz. Özellikle kitabi dinlerde bu durum söz konusudur. Yahudilik ve Hristiyanlıkta da farklı mezhepler mevcuttur. Ancak karşılaştırıldığında diğer dinlerle İslam dinindeki mezhep kavramları, mezhepleşme algısı ve oluşum süreçleri farklılıklar gösterir. Sözgelimi Hristiyanlıkta mezhebin karşılığı olarak 'sect' kelimesi kullanılır. ''sect'' terimi Latince ''bir şeyle ilişiğini kesmek, koparmak '' anlamına gelen ''secare'' kelimesinden türemiş olup kendilerine özgü dinsel görüşleri savunabilmek amacıyla ana ya da resmi dini görüşten ayrılan, Kilisenin dışında bir tavır sergileyen bir grup insan anlamına gelmektedir.[7] İslam dininde ise mezhep kavramının algılayış şekli farklıdır.

Arapça bir kelime olan mezhep; sözlükte görüş, anlayış, öğreti, farklı tutum ve davranış, benimsenen fikir ve gidilen yol gibi anlamlara gelir. Mezhep kelimesi terim olarak dinin asli ve ferî hükümlerinin dayandığı delilleri bulmakta ve bunlardan hüküm çıkarıp yorumlamakta otorite sayılan alimlerin ortaya koyduğu görüşlerin tamamı veya belirledikleri sistem diye tanımlanabilir.[8] Mezhep mecazi olarak kişinin yöneldiği inanç ve yol anlamında da kullanılır.[9]

Tarih kavramının tanımını ise Zeki Velidi Togan, Bernheim'in tanımından da yararlanarak şöyle yapmıştır: Tarih ilmi; insanların zaman ve mekân çerçevesinde husule getirdikleri tekâmül hadiselerini, bunların şuursuz iptidaî hallerinde, tabiat esirleri yahut maşerî bir vücudun fertleri ve toplulukları sıfatıyla yaptıkları fiillerinde tecelli eylemeleri itibariyle ve maşerî hayatında mevzubahis ayrı hallerde rol ve ehemmiyetleri tayin ve tespit edilen psikofizik âmillerin teşkil ettiği illî bağlılıklar çerçevesinde tetkik ve tasvir eder.[10] Bernheim'in tanımı şöyledir: Tarih ilmi; zaman ve mekân itibariyle geçirdikleri tekâmülleri birlikte yaşayan canlı mahlûk sıfatıyla yapageldikleri psikofizik hareketleri, bunların illî münasebetlerine izafe edilen müşterek kıymetleri araştırır ve tasvir eder.[11]

---

7 Nathalie Luca, *Mezhepler*, Çev. M. Nedim Demirtaş, (Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2005), 9-10.
8 İlyas Üzüm, ''*Mezhep"*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Ankara, TDV Yayınları, 2004), 29/526
9 Ebu'l-Fadl Cemâluddîn b. Mukerram İbn Manzûr, *Lîsânu'l-Arab*, Kum, 1405, I/393; Mecdud-dîn Muhammed b. Ya'kûb el-Firûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhit*, Beyrut, 1407/1987, 111; Sönmez Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, (İstanbul, Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2016), 10; İlyas Üzüm, ''*Mezhep"*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Ankara, TDV Yayınları, 2004), 29/526; Mustafa Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi*, (İstanbul, Ensar Neşriyat, 2011), 33.
10 A. Zeki Velidî Togan, *Tarihte Usûl*, (İstanbul, Enderun Kitabevi, 1985), 13.
11 E. Bernheim, *Tarih İlmine Giriş: Tarih Metodu ve Felsefesi,* Çev. M. Şükrü Akkaya, (İstanbul, Kültür Bakanlığı, 1936), 51.

Zeki Velidi Togan'ın tanımının daha anlaşılır olması için verilen tanımın günümüz Türkçesindeki karşılığı şudur: Tarih; insan topluluklarının bütün faaliyetlerini, geçirdikleri gelişmeleri ve aralarında geçen olayları yer ve zaman göstererek, sebep-sonuç ilişkisi içinde, belgelere dayanmak suretiyle araştıran ve günümüze nakleden sosyal bir ilimdir.[12] Ancak İslam mezhepleri tarihindeki tarih kavramını diğer tarih disiplinlerindeki tarih tanımından ayıran bir husus mevcuttur. İslam mezhepleri tarihi aynı zamanda günümüz mezhep sorunlarını, değişim ve dönüşümlerini de ele alır. Aslında sadece eskiyi değil aynı önemde günümüzü de inceler.

İslam mezhepleri tarihi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ölümünden sonra ortaya çıkan ve günümüze kadar devam eden fırkalaşma hareketlerini bütün yönleriyle ele alan bir ilimdir. Daha genel anlamıyla İslam mezhepleri tarihi; beşeri oluşum olan mezhepleri ve diğer din anlayışlarını, farklılaşmaya yol açan esas fikirlerin neler olduğu, nasıl doğduğu, nerede, hangi zaman diliminde, hangi olaylarla irtibatlı olduğu; nasıl bir süreçte kurumsallaşmaya yol açtığı, kurumsal yapıların nasıl bir süreç takip ettiği, nerelerde etkin olduğu, bu süreçte ortaya çıkan gelişmelerin nelere sebep olduğu; ve üretilen görüş ve düşüncelerin İslam düşüncesine ne gibi katkılar sağladığı bakımlarından araştıran, bu mezheplerin kendi kaynaklarını merkeze alarak onlarla ilgili süreçleri güvenilir belge ve bilgilere dayalı olarak bilimsel yöntemle yeniden inşa etmeye çalışan bir disiplindir.[13]

Tanımlar da dikkate alındığında mezhep tarihinin konusunu genel anlamda şu huşular oluşturur:

1. Hz. Muhammed'in vefatından sonra İslam dünyasında ortaya çıkan fırkalaşmaları, bunların oluşum süreçlerini ve ortaya çıkmasındaki sebepleri, mezhebin oluşumunda etkili olan İslam âlimlerini, değişim süreçlerini ve günümüzdeki durumlarını;
2. Din ile mezhep ilişkisini, mezheplerin din dairesinde ele alınmasını ve dinler üstü bir temelde değerlendirilmemesini;
3. Mezheplerin dinlerin anlaşılmasındaki yararlarını ve doğru bir şekilde anlaşılmazsa ortaya çıkacak tehlikeli durumları ve bu tehlikeleri ortadan kaldırma yollarını,
4. Mezhepler hakkında bilimsel araştırmalar yapıp taassubu önlemeye çalışmayı, İslam'ın özünde var olan ümmet anlayışını ve hoşgörü ortamını tesis etmeyi, aynı zamanda bu amacın yollarını konu edinir.[14]

---

[12] İsmail Özçelik, *Tarih Araştırmalarında Yöntem Ve Teknikler*, (Ankara, Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık, 1993), 2-3.
[13] Onat ve Kutlu, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, 21.
[14] Onat ve Kutlu, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, 21-22.

Mezhepler konusunda çalışma yapılırken es geçilmemesi gereken ve mezheplerin hem ortaya çıkış aşamalarında hem de ondan sonraki süreçlerin daha anlaşılır olması için bilinmesi gereken kavramlar vardır. Mezhepler ortaya çıkış aşamalarında hangi kavramlarla isimlendirildi ve İslam mezhepleri hangi dönemlerde nasıl tanımlandığı gibi sorulara cevap bulmak için bilmemiz gereken kavramların ilki "fırka"dır.

Fırka kelimesi, sözlükte ''ayırmak ve bölmek'' gibi anlamlara gelen "fark" kökünden isim olup insanlar arasından ayrılmış belli bir grup ve topluluğu ifade eder.[15] "Fırak" kelimesi de fırka kelimesinin çoğuludur. Mezhepler tarihinde İslam düşünce ekollerini ele alan yazılı edebiyatı tanımlamak için 'fırak' kelimesi kullanılmıştır.[16]

"Fırka-i Naciye", kurtuluşa erecek fırka demektir. Söz konusu kavram birçok hadis kitabında geçen ve farklı versiyonları bulunan bir rivayete göre oluşturulmuştur.

"Makale" kelimesi sözlük anlamında ''söz, görüş, düşünce, yazı'' gibi anlamlara gelir. Fakat İslam mezhepleri tarihi terminolojisinde ehli sünnet dışındaki fırkalara mensup şahısların İslam toplumunda Hz. Peygamber sonrasında meydana gelen siyasi ve itikadi tartışmalar veya kendi döneminde ortaya çıkan meselelerden biri veya birkaçı hakkında kendi görüşlerini açıklamak, mezhebini savunmak ya da başkalarının görüşlerini reddetmek, kötülemek ve eleştirmek amacıyla kaleme aldıkları küçük eserlere verilen isimdir.[17]

Makalat dönemi, klasik mezhep tarihi yazıcılığının ilk aşamasını oluşturmaktadır.[18] Bu bilimin temelleri; kendi görüşlerini açıklamak, yaymak ve muhaliflerinin eleştirilerine cevap vermek için küçük makaleler veya kitapçıklar yazan fırka mensuplarınca atılmıştır.[19]

"Milel", mezhepler tarihi terimi olarak Allah'ın peygamberler vasıtasıyla insanlara gönderdiği kitaplı dinler anlamında kullanılmaktadır.[20] İnanç, akide, iddia, telakki gibi anlamlara gelen 'nihle' (çoğulu nihal) kelimesi ise ıstılahta ''belli bir din içindeki mezhep'' anlamında kullanılmıştır.[21]

İslam mezhepleri tarihi denince akla ilk gelen kaynak eserler "Milel ve Nihal" kitapları olmaktadır. Hicretin daha birinci yüzyılından itibaren ortaya çıkmaya başlayan, gerek siyasi ve

---

[15] Kubat, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, 36.
[16] Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 30.
[17] Abdülkahir El Bağdadi, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, Çev. Ethem Ruhi Fığlalı, (Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 13.
[18] Bulut, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 22.
[19] Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 5.
[20] Ömer Faruk Harman, "*Milel ve Nihal*", TDV İslâm Ansiklopedisi, (Ankara, TDV Yayınları, 2020), 30/57.
[21] Bulut, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 23.

gerekse itikadi mezhepler mensupları tarafından ortaya atılan fikirler ve yazılan eserler çeşitli sebeplerle günümüze kadar ulaşamamıştır. Bu çeşitli sebepler arasında mezhep çekişmeleri, istilalar, yangınlar sayılabilir. Asıl mezhep ileri gelenleri tarafından yazılıp da bugüne intikal eden metinler, o kadar az ve kısırdır ki ister istemez bu mezhepleri red ve cerh için yazılan ve çoğunlukla polemiğe kayan ve "milel ve nihal" kitapları deyiminin içine giren eserlerle yetinmek zorunluluğu ile karşılaşıyoruz. Bu ise araştırıcıyı yanlışa götürmesi ihtimali kuvvetli olan yoldur. "Dinler ve mezhepler üzerinde eser yazanlar arasında anlattığını yanlış anlatan, kendisinden başka şekilde düşünenlerin görüşlerini naklederken mugalataya sapan, muhaliflerini kötülemek için kasten yanlış hikayeler söyleyen, fikirlerini naklederken onların arasına kasten delillerini çürütecek ekler koyanlar vardır." Fakat bu sakınca milel ve nihal kitaplarının değerini inkar için yeter sebep değildir. Bir yazar ne kadar mutaassıp ve tarafgir olursa olsun anlattıkları içinde yine de gerçeklik payı bulunan kısımlar vardır ve bunları, bu kitapların dışında kalan güvenilir tarihçilerin eserleri başta olmak üzere diğer sahalardaki kitaplara başvurarak ortaya çıkarmak kabil ve mümkündür.[22]

İsminden de anlaşılacağı üzere milel ve nihal kavramlarının içeriği dinler ve mezheplerdir. Bu ilmin gayesi, hak din ve mezhebi savunmak ve bilinçli bir şekilde diğer mezhepleri eleştirerek objektif bir şekilde hüküm vermek amacıyla farklı din ve mezheplerin akaid ve tarihlerini araştırmak ve ortak yönleri ile ihtilaflı meselelerine aşina olmaktır.[23]

Heva (ehva): Arapçada iyi veya kötü olan herhangi bir şeye düşkünlük, nefsin irade ve arzusu anlamına gelen bu isim; daha çok ehlul-ehva şeklinde kullanılmakta, bununlada ilahi bir kitaba istinat etmeyip sadece aklı ölçü alıp vahye dayanmayanlar kastedilmektedir.[24]'' "Ehva" kavramı; heva kelimesinin çoğulu olup, meyil, nefsani arzu anlamına gelmektedir. Ehl-i Sünnet kelamcıları, bu kavramı dini inançları kendi kelami kanaatleriyle çelişen şahısların görüşleri için kullanmışlardır. Örneğin Cebriyye, Kaderiyye, Revafiz, Mücessime ve Muattıla'yı "Ehl'l-Ehva"dan saymışlardır.[25] İslam mezhepleri tarihi ile ilgili çalışmalarda ilk elden kaynakların kullanılması son derece önemlidir. Mezhep kavramı yerine farklı zaman dilimlerinde İslam âlimleri tarafından Müslümanlar arasındaki fikrî ve siyasi ayrılıkları ifade etmek için farklı terimler kullanılmıştır. İslam mezhepleri tarihinin ilk ve önemli kaynaklarında da bu terimler kullanılmıştır. Mezhepler tarihine dair yazılmış kaynaklar farklı dönemlerde farklı kavramlarla

[22] Yaşar Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, (Ankara, Anka Yayınları, 2021), 19-20.
[23] Ali Rabbânî Gülpâyîgânî, *Kelâmî Mezhepler ve Fırkalar*, Çev. Sedat Baran, (İstanbul, Önsöz Yayınları, 2014), 14.
[24] Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslâm Mezhepleri Tarihi,* 42.
[25] Cevad Meşkûr, *Mezhepler Tarihi Sözlüğü*, Çev. Mehmet Mahfuz Söylemez vd., (Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2011), 144.

tanımlanmıştır. Bu kavramlar çalışmamızın önceki kısımlarında kısaca açıklanmıştı. İlk olarak yazılan mezhepler tarihi eserleri makalat türünde yazılmıştır.[26]

İslam mezhepleri tarihi kaynakları genel olarak sınıflandırılacaksa; "Makâlât Eserleri Dönemi", "Firak" ve "Milel-Nihal Eserleri Dönemi" olarak tasnif edilebilir.[27]

*Makale / Makâlât literatürü:*İslam mezhepler tarihi literatüründe kullanılan ilk isim Makâlât, İlmu'l-makâlât ve İlmu makâlât'l firak'tır. Hicretin birinci yüzyılından sonra yazılmaya başlanan makalat türü, farklı gruplara mensup âlimlerin kendi görüşlerini belirten ve hacim itibariyle kısa olan eserlerdir. Bu makalat türü eserlerin yazarları "Ashabul Makalat" adıyla anılmışlardır. Söz konusu eserleri yazanlar, genel olarak ehli sünnet çizgisinin dışında olan alimlerdir. Sonraki dönem ehli sünnet âlimleri; bu tür eserlerde yazılmış, sakıncalı saydıkları görüşleri eleştirmek ve görüşlerini çürütmek için ehli sünnetin siyasi ve iktidadi görüşlerini toplayan eserler yazmışlardır. Bu eserlerde makalat ve Makatül İslamiyyin adlarıyla anılmıştır.[28] Bu kaynaklara örnek olarak Ebü'l Hasan el-Eş'arî'nin (ö.324/935-36) itikadî İslam mezheplerine dair eseri olan *Makâlâtü'l İslâmiyyîn* adlı eseri verilebilir.[29]

Makalat türü eserler, İslam mezhepleri tarihinin yazım aşaması açısından ilk safhayı oluşturdukları için önemlidirler. Bu eserlerden bazıları çeşitli sebeplerden dolayı günümüze ulaşamamıştır.

Fırak literatürü: İslam düşüncesi bünyesinde siyasi ve itikadi gayelerle ortaya çıkmış olan topluluklar ve görüşleriyle kendilerini İslam ile ilişkilendiren zümreler hakkında bilgi veren çalışmalarla bu özellikleri haiz olmakla birlikte diğer dini felsefi ekolleri de ele alan eserlere, fırak literatürü yahut fırkalarla ilgili eserler denilebilir. Bu tür eserlerin yazıldığı dönem mezhep tarihçiliğin ikinci safhasını teşkil eder.[30] Bu çalışmalar, İslam düşüncesi bünyesinde siyasi ve itikadi gayelerle ortaya çıkmış topluluklar ve bu toplulukların görüşleriyle kendilerini İslam ile ilişkilendiren zümreler hakkında bilgi veren eserlerdir. Bu tür eserlerde yazar kendi dönemindeki gruplar hakkında bilgi verdiği gibi grupların tarihi hakkında da bilgiler verebilmektedir. Özellikle müellifin yaşadığı dönem hakkında verdiği bilgiler ana kaynak mesabesinde kabul edilmektedir.[31] Bu dönemin de en bilinen eseri Abdülkâhir el-

[26] Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslâm Mezhepleri Tarihi,* 43-44.
[27] Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 401-408.
[28] Sönmez Kutlu, *İslam Mezhepleri Tarihinde Usul Sorunu, Îslamî İlimlerde Metodoloji/Usûl Problemi*, Yay. Haz. İsmail Kurt - Seyit Ali Tüz, (İstanbul, Ensar Neşriyat, Eylül 2005) 402.
[29] Kadir Gömbeyaz, *Makâlât Geleneğinde İmam Eş'ârî,* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 38
[30] Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi,* 45.
[31] Mustafa Öz, *Mezhepler Tarihi ve Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul, Ensar Neşriyat, 2012), 154.

Bağdâdî'nin (ö.429/1037-38) İslam mezhepleri tarihi hakkındaki eseridir. Bu eser, Ethem Ruhi Fığlalı tarafından Mezhepler Arasındaki Farklar adıyla Türkçeye çevrilmiştir.

Milel ve Nihal literatürü: Sadece İslam dininin araştırılmasından ziyade eski din ve medeniyetlerin de araştırılması gereğinden dolayı bu dinlerin mezheplerinin, felsefi ekollerin dinamiklerini inceleme olanağı olmuştur. Hristiyanlık, Mecusilik, Yahudilik gibi dinleri ve bu dinlerdeki mezhepleşme durumları, bu eserlerde ortaya konulmuştur. Aynı zamanda kendi dönemlerinin dinî ve felsefi oluşumlarını konu almaları, yine bu eserlerin kendi dönemlerinin zihni yapısının anlaşılması açısından ayrıca birinci elden kaynak olmaları, bu dönemin mezhepler tarihi yazıcılığına önem katar. Milel ve Nihal türü eserler, klasik İslam Mezhepleri Tarihi yazımının daha gelişmiş safhasını ortaya koymaktadır. Bu dönemin en bilinen eseri İslam alimi Şehristanî'nin kaleme aldığı "El-Milel ve'n-Nihal" adlı eseridir.

İslam mezhepleri tarihi konusunda ilm bir çalışma yapmak ve detaylı bilgi sahibi olmak isteyenlerin bilmesi gereken belli başlı ilk dönem eserleri vardır. Bunların tamamına değinemesek de bunlardan birkaç tanesini burada zikretmemizin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1. Hasan b. Muhammed el-Hanefiyye (ö.100/718):*Kitabu'l-İrca*

*2.*Sa'd b. Abdullah el-Kummi (ö.301/913): *Kitabu'l-Makâlât ve'l-Firak*

3. Hasan b. Musa en-Nevbahti (ö.310/922?): *Kitabu Firaki'ş-Şia*

4. Ebu Muti Mekhul en-Nesefi (ö.318/930): *Kitabu'r-Red ale'l-bid'a*

*5.*Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail el-Eşari (ö.324/935): *Makâlâtu'l-İslamiyyin*

*6.*Abdulkahir el-Bağdadi (ö.429/1037): *el-Fark Beyne'l-Firak*

7. Ali b. Hazm (ö.456/1064): *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvai ve'n-Nihal*

*8.*Ebu'l-Feth Muhammed eş-Şehristani (ö.548/1153): *el-Milel ve'n-Nihal*

9. Ebu'l-Muzaffer el-İsferayini (ö.471/1078): *et-Tebsir fi'd-Din*

*10.*Fahreddin er-Razi (ö.606/1209): *İtikadatu Fırakı'l-Müslimin ve'l-Müşrikin*[32]

[32] İslam mezhepleri tarihi kaynaklarıyla ilgili detaylı bilgi için bakınız: Yunus İbrahimoğlu, *Ebu'l-Hüseyin el-Hayyât ve Mu'tezilî Düşüncenin Savunusu,* (Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2022), 15-39

Mezhepler ortada hiçbir şey yokken durduk yere ortaya çıkan oluşumlar değildir. Ortaya çıkışlarının farklı sebepleri vardır. Mezhepler konusunda bilgi sahibi olmak isteyenler için bu sebeplere kısaca değinmenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

İslam peygamberinin hayatta olduğu zamanlarda bazı hususlarda Müslümanlar arasında ihtilaflar çıkmıştır. Fakat bu ihtilaflar dinin usul ve fürûu ile ilgili ihtilaflar değildi.[33] Bu durumlarda da Allah Resulü (s.a.v.)'nün hayatta olması ve herhangi bir sorun ve ihtilafta kendisine danışılması olanağı olduğundan dolayı bu ihtilaflar herhangi bir ayrılığa sebebiyet vermeden çözülürdü. Bu durum grup ve fırkaların ortaya çıkmasına engeldi. Hz. Peygamberin vefatından sonra gelişen olaylar; (Hilâfet-İmâmet, Sakîfetu Benî Sâide Toplantısının Sonuçları, Osman b. Affân Dönemi, Ali b. Ebî Tâlib Dönemi, Cemel, Abdullah b. Sebe', Sıffin)[34] İslam ümmeti arasında ayrılıkların derinleşmesine; gruplaşma ve fırkalaşmanın ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir, bahis konusu edilen olaylar siyasi ve itikadi mezheplerin ortaya çıkmasında etkili olmuşlardır.

Mezheplerin ortay çıkışını etkileyen birçok faktör olduğunu belirtmiştik. Bu faktörleri genel olarak saymak gerekirse insan unsuru, dini sebepler, siyasi sebepler, sosyal sebepler ve dış sebepler olarak sayılabilir.

İnsan için gönderilen bir din ancak insanın anlama ve kavrama kapasitesine göre insan hayatında yer edinir. Sonuçta dinin anlaşılma biçimlerini insanın anlama kabiliyeti oluşturur. Her insanın yaşadığı toplum, sosyal çevresi, coğrafyası, kültürel kodları gibi belli başlı parametreler farklılık gösterebilir ve söz konusu değişkenler insanların dini yorumlama ve algılama yeteneklerine etki eder. Söz konusu olan olgu din olgusudur ve dinler de içinde soyut kavramları barındıran olgulardır. Bu nedenle insanlar dini değerlendirirken ve anlamaya çalışırken kaçınılmaz olarak birbirinden farklı algılama biçimlerini sergileyebilirler. Bu farklı anlaşılma durumları da beraberinde farklı yorumları ve farklı fikirleri getirir. Müslümanların kendilerine müracaat ettiği bazı âlimler, dinî konularda yaptıkları içtihatlarla ön plana çıkmışlardır. Yetiştirdikleri talebeleriyle, verdikleri hükümler ve içtihat etmede takip ettikleri usûl ve esaslar ile bir ekol (mektep) haline gelmişlerdi.[35] Kurumsallaşan bu ekoller ve bu yorumları, fikirleri kabul eden insan sayısı arttıkça da farklı mezhepler ortaya çıkmıştır.

[33] Meşkur, *Mezhepler Tarihi Sözlüğü*, 13.
[34] Ethem Ruhi Fığlalı, *Günümüz İslam Mezhepleri*, (İzmir, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2014), 74-108.
[35] Hasan Gümüşoğlu, *Fıkhî Mezhepler Tarihi,* (İstanbul, Ensar Neşriyat, 2016), 40-41.

Mezheplerin ortaya çıkış sebeplerinden biri olan dinî sebepler arasında sayabileceğimiz ilk tartışma noktası Kur'an-ı Kerim'in bir dinî metin olarak sahip olduğu özelliklerdir. Kur'an-ı Kerim'deki ayetler anlam olarak muhkem ayetler ve müteşabih ayetler olarak sınıflandırılabilir. Muhkem ayetler anlam açsından Kur'an-ı Kerim'de belirtildiği üzere ‘‘ هُوَ الَّذِيَ أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاء الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاء تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ ’’ (Âli-İmran Suresi 3/7) bazı ayetler apaçık olup anlaşılması noktasında ihtilaf yaşanmaz. Öte yandan müteşabih ayetler ise farklı şekillerde yorumlanabilme ve anlaşılma üslubuna sahip olan ayetlerdir ve bu ayetlerde anlaşılma noktasında farklı anlamlandırmalar söz konusu olabilir.

Hal böyleyken İslam ümmeti arasında ilk kaynak olarak kullanılan Kur'an-ı Kerim'de bazı ayetleri farklı anlamlandırma ve farklı anlama durumu itikadi ve fıkhi konularda farklı fikirlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Şuna dikkat etmek gerekir ki, şer'i hüküm çıkarmaktan dolayı ortaya çıkan ihtilaf tehlikeli olmamış; aksine övgüye değer bir akıbet ve güzel bir sonuç vermiştir. Çünkü ortaya çıkan farklı görüşlerin toplamından, kurgu ve metot yönünden en sağlam bir kanuna denk, muhkem bir kanun çıkarılabilecektir. Böylece zaman geçtikçe sağlam insan fıtratına uygun bir sistem meydana gelecektir.[36]

Bir diğer önemli husus, İslam'da başvurulması gereken ikincil kaynak olarak bilinen Hz. Muhammed'in söz ve fiillerini oluşturan hadislerdir. Hadislerde kullanılan bazı ifadelerin farklı anlaşılmaya elverişli olması da hadisleri farklı yorumlamaya iten sebeplerin başında gelir. Bir diğer sebep olarak İslam ümmetinde hadislere yaklaşım tarzları gösterilebilir. Tüm bunlar bir arada sayıldığında dinî metinlere farklı yaklaşım tarzları ve dinî metinlerin üslubu farklı fikirlerin ortaya çıkmasına sebep olmuş ve bu durum da fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. Sonuç olarak dini metinlerin anlaşılması noktasında ortaya çıkan fikir ayrılıları mezheplerin ortaya çıkmasında önemli etkenlerin başında gelmiştir.

Mezheplerin ortaya çıkmasındaki bir diğer önemli sebep siyasi olaylardır. Bilindiği üzere Cahiliye Dönemi Arap toplumunda ırk ve nesep farklılıklarından dolayı ortaya çıkmış güçlü bir asabiyet ve kabileleşme durumu söz konusudur. Kur'an-ı Kerim'in üslubu ve Hz. Muhammed'in Veda Haccı'nda da belirttiği üzere ırk, nesep ve aileye dayanan bir üstünlük kesin bir dille reddedilmiştir. Ancak Hz. Peygamber vefat ettikten sonra, Cahiliye Dönemindeki

[36] Ebu Zehra, Muhammed. *İslam'da İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi*, çev. Sıbğatullah Kaya, (Ankara, İmaj yayınları, tarihsiz), 25.

kabileci zihniyet, farklı toplumsal ve siyasi olaylar neticesinde tekrar su yüzüne çıkmaya başlamıştır.

Hz. Muhammed'in vefat haberinden sonra ortaya çıkan ve Hz. Peygamberin ölümünü kabullenememe gibi olaylar hemen bir halife seçiminin yapılması gerekliliğini doğurmuştur. İlk halife seçiminde Hz. Muhammed'in İslam ümmetinin liderliğini kime verdiği sorunu yani bir vasiyet sorunu ortaya çıkmıştır. Bunun dışında ilk halife seçiminde Hz. Ali'nin toplantı yerinde bulunmaması, Ensar ve Muhacir çekişmesi, ve Hz. Ömer'in halife olarak seçilmesinde "Halifelik Kureyştendir." türü bir hadisin var olduğunun iddia edilmesinin beraberinde getirdiği soru işaretleri ve bundan sonraki süreçte yaşanan olaylar ayrılıkları derinleştirmiştir.

Hz. Osman'ın hilafeti döneminde devlet idaresindeki belirli konumlara Ümeyyeoğulları'na mensup kişilerin memur olarak atanması ve hemen hemen tüm valiliklere yine aynı kabileden kişilerin atanması gibi farklı olaylar Müslümanlar arasındaki ayrılıkların derinleşmesine sebep olan olaylardandır. Hz. Osman döneminde Ümeyyeoğulları'na devletin tüm imkanlarının seferber edilmesi Hz. Osman'a karşı tepkilerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu tepkiler Hz. Osman'ın öldürülmesine kadar varmıştır.

Hz. Osman döneminden sonra ashab tarafından halifeliğe seçilen Hz. Ali'nin ilk karşılaştığı problem Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılması meselesidir. Hz. Osman'ı öldürenler ''Osman'ı hepimiz öldürdük.'' beyanında bulunan[37] büyük bir kitleydi. Hz. Ali bu büyük kitle arasından katilleri bulma noktasında sorun yaşamıştı. Bu nedenle Ümeyyeoğulları ve Hz. Ali şahsında Haşimoğulları arasında çekişmeler yaşanmıştır. Ümeyyeoğulları Hz. Ali'yi ve Haşimoğulları'nı Hz. Osman'ın ölümünden sorumlu tutmuşlardır.[38]

Katillerin cezalandırılmamasından rahatsız olan Hz. Aişe, Talha, Zübeyir komutasındaki ordu; Hz. Ali komutasındaki ordu ile karşı karşıya gelmiştir. Bu karşılaşma tarihte "Cemel Vakası" olarak bilinir. Bu savaşta iki taraf arasında kanlı bir mücadele yaşanmıştır. Hz. Ali ve ordusu bu savaştan galibiyetle çıkmıştır. Dönemin Şam valisi Muaviye bin Ebi Sufyan da, Hz. Osman'ın katillerinin bulunup cezalandırılmasını Hz. Ali'den istiyordu ve Hz. Ali'nin kendisini azletme taleplerini de geri çeviriyordu. Muaviye ve Hz. Ali arasındaki karşılıklı restleşmeler, iki kesim arasında kaçınılmaz bir savaşa kapı araladı. Bu restleşmeler sonucunda iki taraf arasında Sıffin Savaşı vuku buldu. Savaşın sonucunda iki taraf anlaşarak

[37] Ethem Ruhi Fığlalı, *İbâdiye'nin Doğuşu ve Görüşleri*, (Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1983), 40.
[38] Ahmet Akbulut, *Sahabe Devri Siyasi Hadiselerinin Kelâmi Problemlere Etkileri*, (İstanbul, Birleşik Yayıncılık, 1992), 199.

hakeme gitmeyi kabul etti. Hakem Olayı denen ve günümüzde bile geçerliliği tartışma konusu olan olaydan sonra Muaviye halife ilan edilmiştir. Daha sonrasında Hz. Hasan ile anlaşan Muaviye kendisinden sonra oğlu Yezidi halife tayin etmiştir. Olaylar neticesinde gerçekleşen hilafet tartışmaları Şii-Sünni ayrışmasının da ana sebebini oluşturmuş.[39]

"Toplum halinde yaşamak insan türü (nev-i insani) için zorunludur" der, İbni Haldun.[40] Toplumsal yapı insanın değer yargılarını en çok belirleyen unsurlardan biridir. Göçebelik, şehirlilik, yarı göçebelik gibi toplumsal yapılar; toplumdaki eğitim düzeyi ve ekonomik durum insan faktörü üzerinde derin etkiler bırakır. Örneğin Haricilik, daha çok çölde yaşayan, medeni hayata intibak etme güçlüğü çeken bedevi Arap karakterinin belirli öğelerini bünyesinde taşımaktadır. Örneğin Şiilik, uzun süre yarı ilahi (karizmatik) krallarla yönetilmiş olan Fars asıllılarının ve Sasani kültürünün izlerini yansıtmaktadır.[41] Mürcie ve Mutezile ise şehirleşmiş medeni toplumların tezahürlerini bünyesinde bulundurmaktadır. Görüldüğü üzere mezheplerin mensuplarının yaşadığı coğrafya ve yaşayış şekilleri, benimsedikleri mezhepleri şekillendirmektedir. Mezhebi görüşleri genelde o mezhep mensuplarının yaşadığı toplumsal yapıyla genel olarak paralellik göstermektedir.[42]

Hz. Muhammed döneminde Arap yarımadasının küçük bir bölümünü elinde tutan Müslümanlar Hz. Peygamberin vefatından sonra kısa zaman içerisinde birçok yeri İslam topraklarına kattılar. Suriye, Irak, İran ve Mısır on yıl gibi kısa bir süre içerisinde İslam devletine katılmıştır. İlerleyen zamanlarda Emeviler ve Abbasiler döneminde de Kuzey Afrika'dan İspanya sınırlarına kadar genişlemiştir.[43]

Genişleyen İslam coğrafyası farklı millet, din, kültürden insanlarla karşılaşmış ve onlarla ortak bir yaşamı paylaşmıştır. Farklı kültür ve coğrafyalardan İslam dinini benimsemiş olan insanlar kendileriyle birlikte eski inanç ve düşüncelerinden de bazı öğeleri birlikte getirdiler ve zamanla Müslümanlar da bu inanış ve düşüncelerden etkilenmiştir. Aynı zamanda İslamiyet'i de kabul eden bu insanlardan bazıları eski inançlarından kalan teolojik meseleleri de İslam dininin inançları çerçevesinde yorumlamaya ve akıllarında kalan soruları da cevaplamaya çalışmışlardır. Bu durum farklı konulardaki kelami tartışmalara etki etmiştir. Örneğin De Boer, Mesihi akidenin İslam kelamcılarının görüşlerini etkilediğini iddia etmiştir.[44]

---

[39] Akbulut, *Sahabe Devri Siyasi Hadiselerinin Kelâmi Problemlere Etkileri*, 174-203.
[40] Süleyman Uludağ, *İbn Haldûn*, (Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 72.
[41] Hasan Onat, *99 Soruda İslâm Mezhepleri*, (Yayımlanmamış Ders Notları 2000).
[42] Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 45-46.
[43] Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslâm Mezhepleri Tarihi*, 70.
[44] T. J. De Boer, *İslâm'da Felsefe Tarihi*, Çev. Yaşar Kutluay, (Ankara, Anka Yayınları, 1960), 32.

Farklı din, kültür ve medeniyetlerle etkileşimin mezheplerin ortaya çıkmasında etkisi olduğu gibi farklı dillerdeki kitapların Arapçaya tercüme edilmesi de farklı fikirlerin ortaya çıkmasına aynı derecede etki etmiştir. Tercüme edilen eserlerden yararlanan Müslümanlar aynı zamanda bu eserlerden etkilenmişlerdir. Nitekim eş-Şehristani'ye göre, yedinci yüzyıl sonlarında ''iman esasları /usul'' konusundaki ilk kelami tartışmalar, Yunan filozoflarının eserlerinden aktarılan diyalektik /cedel unsurlarla ortaya çıkmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Hz. Muhammed'den sonraki siyasi olaylarda meydana gelen savaşlar sonucunda ölenlerin durumu, Kur'an-ı Kerim'de açık bir şekilde haram edilen Müslüman kanının dökülmesi ve ümmet arasındaki şiddetli geçimsizlikler Müslümanların bu konu üzerinde düşünmelerine ve bu durumları izah etme girişimlerine neden olmuştur. "Yapılan bu savaşlar ve mücadeleler acaba bir hür iradenin ürünü müdür?" "Ölen ve öldürenlerin dini açıdan cezaları ya da mükafatları nedir?" gibi sorular Müslümanların zihinlerini meşgul etmiş ve bu sorulara bir çözüm bulma arayışlarına girmişlerdir. Aynı zamanda Müslümanlar arasında iman-amel ilişkisi, küfür, hür iradenin olup olmadığı, ibadetleri terk edenlerin durumunun ne olacağı gibi konular tartışılan konular arasında yer almıştır. Farklı coğrafyalardan İslam alimleri, karşılaşılan sorunlara bilgileri ve fikirleri doğrultusunda cevaplar vermişlerdir. Verilen cevaplar ve alimlerin düşünceleri etrafında toplanan Müslümanlar, farklı fırkaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamışlardır.[45]

İslam mezhepleri tarihi disiplini İslam dininde Hz. Muhammed'in vefatından sonra ortaya çıkan ve günümüze kadar devam eden fırkalaşma olaylarını ve İslam düşünce ekollerini incelemeyi amaç edinmiştir. Bunu yaparken de mezhep tarihçileri, tarafsızlıktan ödün vermeden, kendi mezhepleri dışındaki mezheplere mensup olanları tekfir etmeden mezhep taassubunu ortadan kaldırma gayesi taşımaktadırlar. İslam mezhepleri tarihi; mezheplerin doğuşunu, ortaya çıkış sebeplerini, gelişmesini ve eğer günümüze ulaşmış bir mezhepse mezhebin bugünkü durumunu ortaya koyar. Din-mezhep ilişkisinin doğru algılanması için ön yargıları, hoşgörüsüzlüğü ve taassubu ortadan kaldırmaya çalışır. Farklı fikirler ve yorumlara saygıyı, aynı zamanda İslam dininin özünde yer alan ümmet bilinciyle birlikte yaşama kültürünü geliştirmeye çalışır.

İslam'ın ortaya çıkışından bu yana var olmuş, bitmiş ve günümüze kadar ulaşmış mezhepler üzerinde araştırmalar yapan İslam mezhepleri tarihi disiplini, bir dinde mezhep olgusunun varlığının doğal bir durum olabileceğini ortaya koyar. Mezheplerin beşerî oluşumlar

[45] Kubat, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, 82-83.

olduğunu ve bir problem etrafında farklı fikirlerin ve yorumların ortaya çıkabileceğini, aynı zamanda bu farklı yorum ve fikirlerin bazı noktalarda gereklilik arz ettiğini de belirtir. Fırkalaşma hareketlerinin, bu hareketlere mensup Müslümanların karşılıklı saygı ve hoşgörü çerçevesinde kalındığı takdirde normal ve olağan bir durum olduğunu ortaya koyar. İslam mezhepleri tarihi İslam'ı bir bütün olarak görür ve İslam'ın farklı anlayış biçimlerini bir zenginlik olarak kabul eder. İslam mezhepleri tarihi; Kur'an-ı Kerim'in dışındaki her türlü bilginin beşerî bilgi olduğu, sonuna dek tenkit ve tahlile açık olacağı gerçeğini bilinç düzeyinde taşır.[46]

Özetle söylemek gerekirse İslam mezhepleri tarihinin gayesi; günümüze kadar ortaya çıkmış mezheplerin çıkış sebeplerini, oluşum süreçlerini, sosyal ve iktisadi yapılarını, dinî aktivitelerini ve dinamik unsurlarını objektif olarak ele alıp analiz etmek ve günümüz Müslümanlarının küreselleşen dünyada dinini en iyi şekilde yaşayabilecek bir zihniyet ve dünya görüşü oluşturmalarına, dinini en doğru şekilde algılayıp temsil etmelerine, birlik ve beraberlik içinde yaşayabilmelerine katkı sağlamaktır.[47] Mezhep gerçeğine ancak bu perspektifle bakıldığı zaman fırkalar; toplumda dışlayıcı, suçlayıcı, itham edici, tekfir edici ve sorun üretici fikrî zümreleşmeler olmaktan çıkar. Yine bu sayede mezhepler; İslam toplumlarının önünü açan, onları özgürleştiren ve problem çözen fikri kurumlar olarak pozitif yönden işlev görür.[48] Var olan problemlerin ortadan kaldırılması, İslam coğrafyasında yüzyıllardır devam eden kanlı savaş ve çatışmaların sona ermesi, Müslümanlar arasında hoşgörü ve birliğin tesis edilmesi ancak İslam mezhepleri tarihini iyi bilmek ve bu disiplinden aklıselim bir biçimde sonuçlar çıkarmakla olabileceği kanaatindeyiz.

İslam mezhepleri tarihi disiplini ayrıca mezheplerin Kur'an'ın ilkeleri esas alınmadığı takdirde Müslümanlar için ayrıştırıcı olacak tehlikeli yönlerin, din istismarıyla sonuçlanacak durumların, Müslümanlar arasındaki mezhepsel ayrılıkların, mezhep taraftarlığının saplantı ve katı görüşlü fanatizminin ortadan kaldırılması yönünde önemli bir rolü vardır.[49]

[46] Onat ve Kutlu, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, 21.
[47] Mehmet Saffet Sarıkaya, *İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler,* (İstanbul, Rağbet Yayınları, 2017), 26.
[48] Kubat, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, 23.
[49] Kutlu, Mezhepler Tarihine Giriş, s. 12-13

İslam mezhepleri tarihinde yapılan mezhep tasnifinde mezheplerin üç farklı grupta incelendiği görülebilir. Bu başlıklar siyasi mezhepler, itikadi mezhepler ve fıkhi mezhepler şeklindedir. Ancak bu sınıflandırma İslam mezheplerini tam olarak ayıramamaktadır. Çünkü herhangi bir İslam mezhebi hem fıkhi hem siyasi hem de itikadi fikirleri bünyesinde bulundurabilir. Bu açıdan bakıldığında bir İslam mezhebini saf bir halde bu üçlü tasniften herhangi birine sıkıştırmak doğru olmayabilir. Zira itikadi, siyasi ve fıkhi mezheplerin hepsinin birbiriyle bağlantısı olup aralarına kesin hatlar koymak suretiyle "şu mezhep siyasi, şu mezhep ise itikadi mezheptir." gibi bir sınıflandırmaya gitmek mümkün değildir.[50] Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere bir bilim olan ve eğitimi verilen İslam mezhepleri tarihi disiplininde pedagojik olarak bu tasniflerin kullanılması gerekli olabilmektedir.

Hz. Muhammed'e nispet edilen bazı rivayetlere göre İslam ümmetinin 73 fırkaya ayrılacağına ve bu 73 fırkadan sadece birinin hidayete erişeceğine, diğer 72'sinin dalalete düşeceğine dair hadisler mevcuttur. Sahihliği ile ilgili tereddütler ve eleştiriler bulunan bu rivayetlere göre bazı İslam âlimleri, İslam ümmeti içerisinde ortaya çıkan mezhepleşme ve fırkalaşma durumlarını bu rivayetlere uydurarak tasnifte 73 sayısına ulaşmaya çalışmışlar ya da yetmiş üç sayısına indirgemeye çalışmışlardır.[51]

İslam düşüncesinde ortaya çıkan ekolleri, 73 fırka rivayeti çerçevesinde ele almak, her türlü görüşün bir fırka formatında kayda geçirilmesine yardımcı olduysa da tarihte hiç var olmamış veya ciddi bir farklılık sayılmayacak görüşlerin fırka ilan edilmesine veya toplumsal tabanı hiç olmamış uydurma/sanal fırkalar üretilmesine sebep olmuştur.[52] Aynı zamanda belirtildiği üzere 73 fırkadan 72'sinin dalalete düşeceğini dile getirmek, belirli bir mezhebe mensup olanların sadece kendi mezhebinin doğru mezhep olduğunu ve diğer farklı mezheplerin sapmış olduğu düşüncesine girmeye sevk eder. Günümüz mezhep çatışmalarının en temel sebebini bu görüşte olanların, bir başka mezhep mensuplarına yaptığı saldırılar oluşturur ama yüzyıllardır bu durumdan muzdarip olan İslam ümmetinin, sahihliği bile belli olmayan bir rivayete göre bu düşüncelere kapılması doğru bir düşünce değildir.

Mezheplerin varlığındaki sorun, birtakım grupların ortaya çıkması değildir. Gruplaşmalar, insanın sosyal bir varlık oluşunun doğal sonuçlarıdır.[53] Buradaki asıl sorun,

[50] Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi*, 51-52.
[51] Ahmet Keleş, *73 Fırka Hadisi Üzerine Bir İnceleme*, Marife Dergisi, 5/3 (Kış 2005), 25-45; Kadir Gömbeyaz, *73 Fırka Hadisinin Mezhepler Tarihi Kaynaklarında Fırkaların Tasnifine Etkisi*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14/2 (2005), 147-160
[52] Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 125.
[53] Onat ve Kutlu, *İslâm Mezhepleri Tarihi'ne Giriş*, 35.

mezhep mensuplarının sadece kendi mensup oldukları mezhebi "fırkayı naciye" (kurtuluşa eren fırka) algısı etrafında sadece gruplarını merkeze alarak diğer Müslümanları ötekileştirme yoluna gitmeleridir. Bu durum; Müslümanların grup, mezhep, cemaat, tarikat adına birbirlerini tekfir etmelerini kolaylaştırmıştır. Tekfir ise Müslümanların yaşadığı coğrafyada akan kanı, hatta masum insanların hunharca katledilmesini meşrulaştıran bir araç haline gelmiştir.[54] Kısacası mezhep mensuplarının kendi mezheplerini mezhepleşmenin fikir zenginliği boyutundan çıkarıp Kur'an-ı Kerim'de de belirtilen ''Hepiniz birden Allah'ın ipine sımsıkı sarılın.'' (Âl-i İmrân, 3/103) veya ''Dinlerini paramparça eden, her grubun kendi sahip olduğu ile övündüğü kimseler gibi olmayın.'' (Rûm, 30/32) emirlerine dikkat etmemeleridir.

Mezheplerin sorunlara çözüm arayışından dolayı ortaya çıktığını, değişime açık olgular olduklarını, düşünce zenginliğinin ürünü olduklarını, dinin yaşanması için kolaylık sağladığını, din olmayıp dinin yorumu olduklarını ve en önemlisi insan ürünü olduklarını bilmek gerekmektedir. Bununla birlikte Müslümanlar arasındaki kavgaların, savaşların ve derin ayrılıkların; taasubun, hoşgörüsüzlüğün, fanatizmin aracı haline getirilmesi mezheplerin amacından saptırılmasına neden olmaktadır. İslam ortak paydasının önündeki en büyük engel de mezheplerin doğru anlaşılamaması ve aktarılamamasıdır.

Bilindiği üzere tezimizin konusu, İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mezhep Algısı'dır. Çalışmamızın bu aşamasına kadar olabildiğince "mezhep" kavramından bahsettik. Bunu yapmamızdaki amacımız tezimizi inceleyecek ve herhangi bir çalışmada tezimizden faydalanacak olan kişilerin asgari düzeyde mezhep bilgisine sahip olmasını sağlamaktır.

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Mezhep olgusunun beşerî bir yapısı varsa da İslam coğrafyasında çok büyük bir etkiye sahiptir. Hz. Peygamberin ölümünden sonraki birkaç yıla kadar uzanan bir tarihi geçmişi vardır. Farklı yorum tarzlarından kaynaklanan bir oluşuma sahip olması, tabii olarak kendisinde çatışma potansiyeli riskini de taşıyor. Hal böyle olunca Türkiye gibi çoğunluğu Müslüman olan ve farklı mezheplere tâbî insanların yaşadığı bir ülkede mezhep olgusunun doğru anlaşılması gerekmektedir.

[54]Onat, Hasan, "*İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği*", *İlahiyat Akademi Dergisi*, Sayı 5, (2017), 12.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulan "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" ve "İmam Hatip Meslek Dersleri"nde mezhep olgusunun öğrencilere doğru aktarılması çok önemlidir. Bu doğrultuda uygulanan din eğitiminin mezhepler üstü bir yaklaşımla verilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın amacı da genel olarak imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep olgusuna yaklaşımı ve mezhep algılarını saptamaktır. Öğretmenlerin mezhep algısının genç kuşak üzerinde birlikte yaşama, hoşgörü, mezhep taassubu gibi konularda büyük bir etkiye sahip olduğu kaçınılmazdır.

Araştırmada sorulan sorular, genel olarak öğretmenlerin mezhep olgusu hakkındaki algılarını ölçmek ve yukarıda değinilen konularda veri elde etmek amacıyla hazırlanmış olup sorulan sorular tezimizin ek kısmında verilmiştir.

Araştırmanın Önemi ve Kapsamı

Günümüz Türkiye'sinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda verilen din eğitimi dersleri önemli bir yere sahiptir. Okullarda "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" dersi ilkokul, ortaokul ve liselerde zorunlu dersler arasında yer alır. Bu ders ilkokul ve ortaokul 4-8 ve ortaöğretim düzeyinde 9-12. sınıflarda haftada ikişer saat olarak okutulmaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin yanı sıra 2013 yılından beri "Temel Dini Bilgiler", "Hz. Muhammed'in Hayatı" ve "Kuran-ı Kerim" dersleri de seçmeli ders olarak okutulmaktadır.

2013 yılında açılan imam hatip ortaokullarının yanında tarihi yaklaşık yüz yılı bulan imam hatip liseleri de genel olarak din eğitiminin verildiği okullar olarak karşımıza çıkar. Özel bir yere sahip olan din derslerinin verilmesi aşamasında öğretmenlerin yeri de aynı öneme sahiptir.

Öğretmen "… örgün eğitimde bir öğretim görevi ile yükümlü her derecedeki öğreticileri kapsamaktadır.''[55] Türkiye'deki imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin de görevini yerine getirirken ders verdikleri öğrencilerin dini anlamda yetiştirilmesindeki yerleri önemlidir. Çocuk yaşta öğrenilen bilgi ve davranışlar tüm yaşam dönemleri boyunca onların hayatını etkilemeye devam eder. Yetiştirilen bireyler topluma katılır ve öğrenilen dini bilgiler bireyi inşa eder.

[55] Yahya Akyüz, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri*, (Ankara, Doğan Basımevi, 1978), 1.

Bireyi inşa etmek de aynı zamanda toplumu inşa etmektir. Dolayısıyla öğretmenlerin toplumun inşa edilmesi sürecinde çok önemli rolleri ve sorumlulukları vardır.

Dinî pedagojik serüvende bu kadar önemli bir role sahip olan İHL meslek dersleri öğretmenlerinin İslam dininin hassas ve bir o kadar da önemli bir yere sahip olan mezhep konusunda doğru bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Doğru bilginin yanında mezhepsel hoşgörüye sahip olmalı, aynı zamanda mezhebi konularda aşırıya kaçmamalı, farklı mezhebi görüşlere tahammül seviyesi yüksek olmalıdır. Ki bu eğitim serüveninden bire bir öğretmeni taklit eden öğrenci de aynı özelliklere sahip bir şekilde yararlansın.

Bu araştırmada Türkiye'nin belli bir coğrafi bölgesinde (Şırnak'ta) imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin yukarıda bahsi geçen özelliklere sahip olup olmadıkları hakkında bilgi toplanıp değerlendirilecek ve mezhepler hakkındaki genel algı ve anlayışları araştırılıp bu algı ve anlayışın din eğitimindeki etkisi tespit edilmeye çalışılacaktır. Azımsanmayacak derecede bir nüfusa sahip bir ilde bu araştırmanın yapılması ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep bakış açılarının tespit edilmesi bu yönüyle araştırmanın ehemmiyetini ortaya koymaktadır.

Tezimizin başlığında da bulunan ve çalışmamızda çokça kullandığımız "algı" kavramı hakkında kısaca bilgi vermenin çalışmamızdan faydalanacak araştırmacılar için yararlı olacağını düşünüyoruz.

Terim olarak ''anlama yeteneği, algılama, idrak'' gibi anlamlara gelen algı kelimesi kavramsal olarak ''Bir olay ya da bir nesnenin varlığı üzerine duyumlar yoluyla edinilen yalın bilinç durumudur.''[56] Duyu organlarını doğrudan etkileyen maddi dünyadaki nesne ve süreçlerin dış yapısal özelliklerinin duyusal imgesi[57] olarak nitelendirilebilir. İnsanlar beş duyu organıyla çevresindeki olaylar, olgular, kavramlar, nesneler üzerinde bilgi edinir ve bu bilgiler o kişilerde birtakım etkiler bırakır. Tüm ampirik bilgilerimiz; duyduklarımız, gördüğümüz, kokladığımız, dokunduğumuz, tattığımız nesnelere dayanır. Bir başka deyişle algı içten ya da dıştan gelen uyarıcıların duyu organlarımız aracılığıyla anlamlı hale gelmesi olayı olarak tanımlanabilir. Algı sadece duyum değildir. Ancak algının ön şartı duyumdur denilebilir. Duyum basit bir fizyolojik olayken, algı duyuma konu olan nesne ya da olayların beyinde işlenmesi ve anlamlı bütünler olarak kavranması hadisesidir. Sözgelimi, bir şeye dokunmak duyum iken, neye dokunulduğunun farkındalığı bir algıdır. Algı, "gelen duyusal verileri,

[56]Mithat,Enç. *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü,* (Ankara, Karatepe Yayınları, 1972), 9.
[57] İvan Frolov, *Felsefe Sözlüğü,* Çev. Aziz Çalışlar, (İstanbul, Cem Yayınevi, 1997), 15.

organize ederek anlamlaştırma süreci, bu süreç sonunda oluşan anlamlı ürün" olarak ifade edilebilmektedir. Başka bir deyişle, "duyu organlarıyla, nesnelerin, özelliklerin ya da ilişkilerin farkında olma sürecidir. Ancak bilinmelidir ki algı, duyu organlarına ulaşan uyaranların pasif bir biçimde alınmasından (kaydedilmesinden) fazlasını içermektedir.[58]

Algılar, aynı zamanda insanın değerleri üzerinde etkiler bırakırlar ve karşılaşılan sorunları çözer ya da sorunlar üretir. O anki algılamalar geçmiş algılamalarla birleştirilir. Algılama süreci; geçmiş deneyimlerimizden aldığımız karmaşık psikolojik, felsefi ve pratik alışılmış düşünce kalıpları üzerine kuruludur. Geçmiş ve şimdiki algılar belirli bir algılama sürecini oluşturur. Oluşan algılama süreci edinilen bilgiler aracılığıyla davranışlar, düşünceler, sosyal çevreyle ilişkiler ekseninde belirleyici olur. Kısaca belirtmek gerekirse algılar, insanın tüm yaşam pratiklerinde ve düşüncelerinde belirleyici rol oynar.

Din gibi insan yaşamı üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olan bir kurumla doğrudan bağlantılı olan mezhep olgusunun öğretilmesi noktasında da dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. İslam mezhepleri tarihinin öğrencilere öğretilmesinde çok önemli bir aktör olan öğretmenlerin mezhep algıları, onların mezheplere bakış açılarını etkiler. Mezheplere karşı yöneltilen bakış açısı, davranış olarak fiziksel ortama aktarılır. Öğrenciler bu bakış açısını öğretmenlerin davranış ve sözleri aracılığıyla deneyimler.

Eğitim sürecinde daha önce de bahsedildiği üzere öğretmenlerin bir rol model olarak görülmesi onların davranışlarının, düşüncelerinin bire bir taklit edilmesiyle ve aynı şekilde öğrenci tarafından edinilmesiyle son bulur. Hal böyle iken İslam toplumlarında husumete sebebiyet veren farklı mezhep algılarının yeniden inşa edilmesi, İslam'a uygun olan mezhep algısının yayılması gerekmektedir.

Müslümanların yaşadığı coğrafyanın önemli bir bölümünü oluşturan Türkiye'de de bir mezhepler çekişmesi durumu söz konusudur. Çeşitli tarihlerde kötü sonuçlarıyla karşılaşılan bu çekişmeler yanlış mezhep algısının sonucudur. Günümüz Türkiye'sinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretilen din derslerinde mezhep konusu da mevcuttur. Daha çocuk yaşlardan itibaren aktarılan doğru mezhep algısı, yaşanılan bu sorunların ortadan kaldırılması aşamasında önemli durumdur. Bu noktada imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep kavramı ve mezhepler hakkında sahip oldukları algı da bu konunun öğrenciye aktarılması noktasında önemli bir yere sahiptir.

[58] Osman Taştekin, *Din Eğitiminin 100'ü*, (Ankara, Otto Yayınları, 2017), 168-169.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmadaki amacımız imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep algısını ölçmek olduğundan öncelikle bu konuda daha önce yapılmış olan buna benzer çalışmalardan[59] yaralanarak istediğimiz verileri elde etmemize yarayacak sorulardan oluşan bir anket oluşturduk. Terim olarak anket; belli kimselerin veya grupların çeşitli konulardaki bilgi tecrübe ve ilgilerini anlamak için düzenlenmiş soru listesi demektir. Anket, kişilerin inançları, değerleri, düşünceleri, ilgileri, tutum, özgüven, yabancılaşma, tercihler vb. konular hakkında bilgi edinmek için kullanılır. Ayrıca araştırma yapılacak grupla ilgili demografik veriler de anketle toplanabilir. Bu demografik veriler, grubu tanımak için sorulabilir.[60] Ayrıca anketler şahısların dini, sosyal, siyasi, ekonomik, askeri, eğitim-öğretim vb. alanlardaki toplumu ilgilendiren görüş ve kanaatlerini tespit etmek için, mesela okullarımızda okutulmakta olan derslerin müfredat programları, kitapları, öğretmenler, öğrencileri ve onların problemleri vb. konularda çeşitli kesimlerin görüşlerini öğrenebilmek maksadıyla uygulanabilir.[61] Anket yönteminin kullanılmasının sebebi; araştırma verilerine ulaşmak için en uygun teknik olması, uygulanma kolaylığı, işlevsel olması ve bilimsel kabul görmesidir.[62]

Anket araştırması hazırlanırken yöneltilen soruların kolay anlaşılmasına, araştırmanın odağındaki konunun anlaşılması için odak soruların hazırlanmasına, net cevaplar istenildiği için kapalı uçlu sorular yöneltilmesine, sorular hazırlanırken yönlendirmeden kaçınılmaya özen gösterilmiştir. Araştırmada sonucun daha nesnel ve bilimsel çalışmalara uygun olması amaçlandığından, Şırnak ve ilçelerindeki imam hatip liselerinde görev yapan meslek dersleri öğretmenlerinin tamamına ulaşılmaya ve ankete katılımlarının sağlanmasına azami ölçüde dikkat edilmiştir.

---

[59] Ayrıca bkz. Sümeyra Teymur, "*Lise Öğrencilerinin Mezhep Algısının Değişim Sürecine Etkisi (İstanbul Anadolu Yakası Örneği)"* Yayımlanmamış Doktora Tezi, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi 2015); Salih Kesgin, "*İlahiyat Fakültelerinde Hadis Eğitiminin Dünü, Bugünü ve Yarını: Tespit ve Teklifler"* Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 16/1, (2016), 9-45; İsmail Bulut, *İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kelam Dersine İlişkin Görüşleri,* Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı.9 (2017), 7-35; Fatih Tiyek*, İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'an Meallerine İlişkin Algıları Üzerine Bir Araştırma,* KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, (2017), 77-104; Fevzi Rençber," *İslam Mezhepleri Tarihi Dersine Yönelik Görüş ve Beklentiler(Şırnak üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)*" Mezhep Araştırmaları Dergisi, (2018), 37-72.

[60] Veysel Sönmez - Füsun Gülderen Alacapınar, *Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama,* (Ankara, Anı Yayıncılık, 2016), 26.

[61] Mustafa Öcal, "*Din Bilimleri Araştırmalarında Anketli Çalışmaların Önemi"* Günümüz Din Bilimleri ve Araştırmaları Sempozyumu (27-30 Haziran 1989), Samsun, 1989, 165-166

[62] Ali Doğan Arseven, *Alan Araştırmalarında Yöntem*, (Ankara, Gül Yayınevi, 1993), 109; Şadi Can Saruhan – Ata Özdemirci, *Bilim, Felsefe ve Metodoloji*, (İstanbul, Alkım Yayınevi, 2020), 208.

Çalışmamız bir saha çalışmasıdır. Dolayısıyla hem akademik bir çalışma yaptığımızdan hem de bilim etiğinin bir gereği olarak anketimizi incelemeleri için Şırnak Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu Başkanlığına sunduk ve üniversitenin etik kurulundan anketimizin içerik olarak etik yönden uygun olduğuna dair 28.09.2022 tarih ve E-74546226-622.03-47279 sayılı yazı ile tarafımıza iletildi.

Anketimiz Şırnak ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bulunan imam hatip liselerinde görev yapan İHL meslek dersleri öğretmenlerine uygulanacağı için üniversitenin Etik Kurulu Başkanlığının mezkur tarih ve sayılı yazısını İl Milli Eğitim Müdürlüğüne dilekçe ile beraber sunarak ilgili okullarda anketin uygulanması için izin talebinde bulunduk. Anketimiz İl Milli Eğitim Müdürlüğü Akademik Çalışmaları İnceleme Komisyonunca incelenip anketin uygulanmasında herhangi sakınca görülmediği tespit edilerek 12.10.2022 tarih ve E-61543340-604.01.01-60594969 sayılı yazı ile tarafımıza tebliğ edildi.

Anket sonuçlarının sağlıklı ve güvenilir veriler ortaya koymasını sağlamak adına anketi uygulamadan önce İHL meslek dersleri öğretmenlerinden oluşan bir örneklem grubuna uyguladık. Bu örneklem grubuna uyguladığımız anketin sonuçlarını değerlendirip anketten çıkarılması gereken soruları çıkarıp revize edilmesi gereken soruları da yeniden ele alıp gözden geçirdik.

Anketimiz genellikle yüz yüze yapılmıştır ancak sağlıklı bir sonuç elde edecek sayıya ulaşmada sorun yaşandığı için ulaşılamayan kişilere de online olarak Google Form oluşturulup kendilerine link olarak gönderilip ankete katılmaları sağlanmıştır.

İmam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep algılarını ölçmek ve değerlendirmek amacıyla yapılan bu araştırmada en uygun bulunan yöntem anket yöntemi olmuştur. Bu teknikte, araştırmaya katılan her bir öğretmene aynı sorular sorulmuş ve öğretmenlerin verdiği cevaplar kapalı uçlu olmuştur. Anket tekniğinin kullanılmasının en önemli avantajı birden fazla katılımcı olmasına rağmen kapalı uçlu sorular olduğu için katılımcılar arasındaki farklılığı en aza indirmektir. Buna ek olarak anket çalışmalarında sıkça karşılaşılan boş bırakma ya da kullanılamaz nitelikteki yanıtların ortaya çıkmasını azaltmaktır.

Hazırlanan ankete katılanların sosyal, entelektüel, dinî yaşamlarına dair sorular sorulmuştur. Sorulan sorularda amacımız, ankete katılan hedef kitlenin mezhep konusunda hem bilgi seviyesini ölçmek hem de çevresine karşı mezhepsel/dini hoşgörüsünün olup olmadığını belirlemek yani kısacası kişinin mezhep ve mezhep mensuplarına karşı algısını ölçmektir.

Araştırmanın çalışma grubunu, 2022-2023 Eğitim-Öğretim yılında Şırnak ili ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı imam hatip liselerinde görev yapan 100 tane imam hatip meslek öğretmeni oluşturmaktadır. Şırnak ili ve ilçelerinde görev yapan imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin sayısı ortalama 70 civarındadır. Diğer katılımcılarımız da anketin güvenilirliğinin sağlanması açısından İmam Hatip Ortaokullarında meslek derslerine giren ve ilahiyat fakültesi mezunu öğretmenlerden seçilmiştir. 50 soru, ulaşılan öğretmenlere yüzyüze verilerek cevaplandırmaları istenmiş, ulaşılamayan öğretmenlere ise Şırnak İl Milli Eğitim Müdürlüğü aracılığıyla çevrimiçi (Google Form) ortamda sorulmuştur.

Hazırlanan 50 soruda her bir sorudan elde edilen verinin anlaşılabilir olması için cevaplar sorulara göre hazırlanmıştır. İlk olarak ankete katılan öğretmenlere nerede görev yaptıkları, meslek kıdemleri, eğitim durumları ve cinsiyetleri gibi kişinin özel alanına girmeyen yani karşı tarafın bilmesinin kendisi için herhangi bir sorun teşkil etmeyen sorular sorulup bu soruların sorulmasındaki amaç, ankete katılan katılımcıları kategorilere ayırıp çalışmanın sonucunu yorumlamada daha anlaşılır veriler ortaya koymaktır. Bu birinci bölüm sorularından sonra ise çalışmanın asıl ulaşılmak istenen bölümü olan ve öğretmenlerin mezhepler ve mezhep mensupları hakkında genel bilgileri ölçülmüş ve mezhepler konusunda yetkinlikleri ölçülmüştür. Katılımcıların mezhep konusuna verdikleri önem ölçülmeye çalışılmıştır. Sonraki sorularda mezhep konusunda hoşgörüye sahip olup olmadıkları ve bağlı olduğu mezhebin dışındaki bir mezhep hakkında ne düşündükleri test edilmiştir. Farklı mezheplere mensup kişilere sosyal hayatlarında nasıl yaklaştıkları ölçülmüştür. Yakınlarındaki insanlarda mezhep değiştirme durumunda verecekleri tepki ölçülmüş ve bu konuda kendilerinde mezhep taassubu olup olmadığı ölçülmeye çalışılmıştır.

Anketten elde edilen veriler doğrultusunda katılanların görev yaptıkları yer, cinsiyetleri, öğrenim durumları ve meslek kıdemleri çalışmamızın giriş kısmında tablo şeklinde verilmiştir. Tezimizin birinci bölümünde öğretmenlerimizin mezhebi bilgilerini öğrenmek için sorduğumuz soruları analiz ettik. Çalışmamızın ikinci bölümünde yani ulaşılmak istenen mezhep algılarını ölçeceğimiz sorular sorduk. Her bir soru için tablo hazırlanmış ve tablolarda sorulara verilen yanıtlar sayısal olarak verilmiş olup her bir tablodan sonra yöneltilen sorunun cevabı analiz edilmiştir. İçerik analizi; seçme-indirgeme, gruplandırma, genelleştirme-soyutlaştırma ve kuramla ilişkilendirme aşamalarının izlenmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir.[63] Araştırmada sorular ve sorulan sorulara verilen cevaplar tablolarda

[63] Orhan Gökçe, *İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler*, (Ankara, Siyasal Kitabevi,2006), 59-60.

belirtilmiş ve oransal olarak gösterilmiştir. Cevaplardan elde edilen verilerin her biri yalnız soru kapsamında değerlendirilmiştir. Cevaplar analiz edilerek bulgulara ulaşılmış; bulgular, çalışmanın sonunda genel değerlendirmeye tâbi tutulup araştırmanın amacına uygun sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmayı okuyacak ve bu araştırmadan yararlanacak kişilerin tamamının mezhep konusunda detaylı bilgi sahibi olamama ihtimalini göz önünde bulundurarak çalışmanın başında mezhepler tarihi kaynakları taranarak mezhepler, ortaya çıkış sebepleri ve sınıflandırılmaları hakkında genel ama kısa bilgiler vermeyi uygun gördük. Bununla beraber araştırma yöntem teknikleri ile ilgili kaynaklar da taranmış ayrıca hem tez başlığımızda bulunan hem de tezimizde çoğu yerde geçen "algı" kavramı hakkında da gerekli açıklamaları yapmayı uygun gördük

BİRİNCİ BÖLÜM

MEZHEP BİLGİLERİNE GÖRE ANKETE KATILAN İHL MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENİLERİNİN DURUMU

Bu bölümde anketimize katılan, Şırnak ili ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı imam hatip liselerinde görev yapan İHL meslek dersleri öğretmenlerinin genel olarak mezhep bilgilerinin hangi düzeyde oldukları, mezhep bilgilerini nereden edindikleri, mezhepleri öğrenmenin gerekli olup olmadıklarını öğrenmeye çalıştığımız soruları sorduk.

1.1. Tablo 5: Mezhep bilginizi nereden edindiniz?

	Frekans	%
Ailemden	47	47
Okuldan	38	38
Kur'an Kursundan/Camiden	8	8
Kitaplardan/Basın Yayından/Kitle İletişim Araçlarından (Tv. İnternet)	7	7
Arkadaş Çevresinden	0	0
Toplam	100	100

Katılımcılara "Mezhep bilginizi nereden edindiniz?" sorusu yöneltilmiş, katılımcıların %47 "Ailemdem", %38'i "Okuldan", %8'i "Kur'an Kursundan/ Camiden", %7'si ise mezhep bilgisini "Kitaplardan/Basın Yayından/Kitle İletişim Araçlarından (Tv, İnternet)" edindiğini ifade etmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplara baktığımızda çoğunluğun ilk mezhep bilgisini ailesinden aldığını söylemek mümkündür. Ondan hemen sonra ise azımsanmayacak bir kısmı da mezhep bilgisini okuldan edindiğini söylemiştir. Kişinin zihnindeki mezhep olgusunun sağlıklı olması ve daha sonraki yaşamından kendisi ve içinde yaşadığı toplum için bir sorun teşkil etmemesi açısından öğretmenlerimizin de bu konuda hassasiyet göstermesi ve öğrencileri mezhep konusunda güvenilir kaynaklarla bilgilendirmesi, mezhep taassubunun kendisinde yer edinmemesi için çaba harcaması, dikkatli olması gerektiğini düşünmekteyiz.

Mezhep bilgisini "Kur'an Kursundan/Camiden" edindiğini söyleyenlerin oranı %8'dir. Bu konuda da din görevlilerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu sayıyla kıyasladığımızda ilk mezhep bilgisini "Kitaplardan/Basın Yayından/Kitle İletişim Araçlarından (Tv. İnternet)" aldığını söyleyenlerin sayısı %7 gibi bir sayı olup bu sayı azımsanmayacak bir sayıdır. Burada dikkat edilmesi gereken ise ilk mezhep bilgisinin edinildiği kaynakların güvenilir kaynaklar olup olmadığıdır.

Kısaca özetlemek gerekirse mezhep olgusunun bu kadar önemli olduğu bir zaman diliminde mezhep bilgisinin bireye doğru bir şekilde aktarılması ve birçok soruna yol açan mezhep taassubunun kişide oluşmaması için gerek İHL meslek dersleri öğretmenlerinin gerek din görevlilerinin gerekse de bu konuda çalışma yapan akademisyenlerin mezhep eğitiminin öğrencilere aktarılması konusunda dikkatli olmaları gerekmektedir.

1.2. Tablo 6: Mezhep bilginiz hangi düzeydedir?

	Frekans	%
Mezhep kavramını tanımlayacak düzeydeyim	10	10
Kendi mezhebimin farkındayım	12	12
İslam mezheplerinden çoğunu sayabilirim	35	35
Mezhepleri kategorilere ayırabilirim	43	43
Mezhepler hakkında bilgim yok	0	0
Toplam	100	100

Bu soruda katılımcılara mezhep bilgilerinin hangi düzeyde olduklarını sorduk. Ankete katılan katılımcıların büyük çoğunluğu mezhepleri kategorilere ayırabileceklerini ifade ettiler. Bu oran yüzdelik olarak hesaplandığında %43 olarak ifade edilebilir. Bu ise anketimize katılan katılımcıların mezhep bilgilerinin iyi olduğunu göstermektedir. Katılımcıların %35'i ise İslam mezheplerinden çoğunu sayabileceğini ifade etmiş, bu şıkkı işaretleyen katılımcılar içinde mezhep bilgilerinin, mezhepleri kategorilere ayırabilenler kadar olmasa da mezhepler konusunda bilgi sahibi olduklarını söyleyebiliriz. Kendi mezhebinin farkında olduğunu ifade eden %12'lik kısmın ise bizce sadece kendi mezhebinin farkında olup diğer mezheplerle ile ilgili bir araştırma yapmadığı için mezhepler hakkında bilgi sahibi olmadıklarını söyleyebiliriz. Mezhep kavramını tanımlayacak düzeyde olduğunu söyleyen %10'luk kısım ise bizce ankete katılan katılımcılar arasında mezhep bilgisi en alt seviyede olanlardır. Beşinci ve son şıkkımız olan "mezhepler hakkında bilgim yok" şıkkı ise katılımcılar tarafından işaretlenmemiştir. Bu da demek oluyor ki ankete katılan katılımcıların tamamı mezhep olgusu ve mezhepler hakkında fikir sahibidir.

Katılımcıların hepsinin mezhepler hakkında az da olsa bilgisi olmakla beraber öğretmenlerimizin büyük çoğunluğunun mezhep bilgisinin gayet iyi olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların mezhep bilgisine sahip olmaları, anketimizde sorduğumuz sorulara bilinçli cevap verdiklerini gösterir. Bir anketin güvenilirliği için bu durum büyük öneme sahiptir.

1.3. Tablo 7: İtikadi mezhepleri öğrenmenin gerekli olduğunu düşünüyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	66	66
Katılıyorum	23	23
Fikrim yok	4	4
Katılmıyorum	6	6
Kesinlikle katılmıyorum	1	1
Toplam	100	100

Bu soruda katılımcılara itikadi mezhepleri öğrenmenin kendileri açısından gerekli olup olmadığını düşünüp düşünmediklerini sorduk. %66 gibi büyük bir kesim "Kesinlikle katılıyorum" şıkkını işaretlemiştir. O şıkkın hemen altında yer alan "Katılıyorum" şıkkı ise katılımcıların %23'ü tarafından işaretlenmiştir. "Kesinlikle katılıyorum" ve "Katılıyorum" şıkkını işaretleyenlerin toplam oranı ise %89'dur. "Fikrim yok" diyenlerin oranı %4 "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin toplam oranı ise %7'dir.

Genel olarak tabloya baktığımızda anketimize katılan öğretmenlerimizin %89 gibi büyük bir bölümünün itikadi mezhepleri öğrenmenin gerekli olduğunu düşünüyor olduğu sonucuna ulaşabiliriz. "Fikrim yok" şıkkını işaretleyen %4'lük kesim ise itikadi mezhepleri öğrenmenin gerekli olup olmadığını kesin olarak ifade edemediklerini söyleyebiliriz. Katılımcıların az bir kısmı olan %7'lik kısmın itikadi mezhepleri öğrenmenin gerekli olmadığını düşündüklerini tablodan görebiliyoruz. Genel olarak ifade edecek olursak katılımcıların çoğunluğu itikadi mezhepleri öğrenmenin gerekli olduğunu düşünüyor.

1.4. Tablo 8: Ameli mezhepleri öğrenmenin gerekli olduğunu düşünüyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	66	66
Katılıyorum	27	27
Fikrim yok	4	4
Katılmıyorum	2	2
Kesinlikle katılmıyorum	1	1
Toplam	100	100

Tablo 8'de katılımcılara bir önceki sorudan farklı olarak ameli mezhepleri öğrenmenin gerekli olup olmadığını sorduk. Bu soruda da katılımcıların yüzde 66'sı "Kesinlikle katılıyorum" şıkkını işaretlenmişlerdir. "Katılıyorum" şıkkını işaretleyenlerin oranı ise bir önceki soru ile kıyasladığımızda %4'lük bir artış göstermektedir. "Fikrim yok" diyenlerin oranı

bu soruda da %4, “Katılmıyorum” diyenlerin oranı ise %6'dan %2’ye düşmüştür. Bu da demek oluyor ki itikadi mezhepleri öğrenmenin gerekli olup olmadığını düşünüp düşünmediklerini sorduğumuz 7. soruda “Katılmıyorum” diyenlerin %4’ü ameli mezhepleri öğrenmenin gerekli olup olmadığını sorduğumuz bu soruda “Katılıyorum” şıkkını işaretlemişlerdir. Bu soruda da “Kesinlikle katılmıyorum” şıkkını işaretleyen 1 katılımcı vardır. Genel olarak baktığımızda %93 gibi büyük bir katılımcı kitlesinin ameli mezhepleri öğrenmenin gerekli olduğunu düşündüğünü söyleyebiliriz. Bu oranın itikadi mezhepleri sorduğumuz sorudan fazla olması, ameli mezheplerin toplumda daha görünür olmasının bir sonucu olduğunu ifade edebiliriz.

Her iki tabloyu birlikte okuduğumuzda her iki soruda da katılımcıların büyük çoğunluğunun mezhepleri öğrenmenin gerekli olduğunu düşündüğünü söyleyebiliriz. Bizce de hem ameli hem itikadi mezhepleri bilmenin kişi için yararı vardır. Çünkü mezhepleri bilmenin diğer mezhep mensuplarının anlaşılması ve varsa aradaki sorunların giderilmesinde katkısı olabileceğini düşünmekteyiz. Her iki soruya verilen cevaplara baktığımızda İmam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin de bu konuda bizimle aynı fikirde olduğunu söylemek mümkündür.

1.5. Tablo 9: İtikadi mezhepler konusunda kendi çabanızla bir araştırma yaptınız mı?

	Frekans	%
Çok araştırma yaptım	16	16
Araştırma yaptım	57	57
İlgisizim	6	6
Araştırma yapmadım	18	18
Hiç araştırma yapmadım	3	3
Toplam	100	100

Katılımcılara “İtikadi mezhepler konusunda kendi çabanızla bir araştırma yaptınız mı?” yargısı hakkındaki kanaatlerini sorduk. “Çok araştırma yaptım” diyenlerin oranı %16, “Araştırma yaptım” diyenlerin oranı %57, “İlgisizim” diyenlerin oranı %6, “Araştırma yapmadım” diyenlerin oranı %18, “Hiç araştırma yapmadım” diyenlerin oranı ise %3'tür. “Çok araştırma yaptım” ve “Araştırma yaptım” şıkkını işaretleyenlerin oranının toplamının %73 olması bu ankete katılan katılımcıların %73’ünün mezhepler konusunda kendi çabalarıyla bir araştırma yaptıklarını ve bunun neticesinde de mezhepler konusunda diğerlerine oranla daha fazla bilgi sahibi olduklarını söyleyebiliriz. İtikadi mezhepler konusunda ilgisiz olanların oranı %6, “Hiç araştırma yapmadım” ve “Araştırma yapmadım” diyenlerin toplam oranı ise %21'dir. Bu oranın %21 olması bize katılımcıların %21’nin mezhepler konusunda bilgisi olmadığını söyleme hakkı vermez. Çünkü burada sorduğumuz, mezhepler konusunda bilgi sahibi olup olmadıkları değil, derste veya okulda öğrenilenlerin dışında kendi çabalarıyla bir kitap veya bir kaynaktan araştırma yapıp yapmadıklarıdır. Ondan dolayı katılımcıların büyük bir kısmının itikadi mezhepler konusunda kendi çabalarıyla bir araştırma yaptıklarını fakat bir kısmının itikadi mezhepler konusunda kendi çabalarıyla bir araştırma yapmadıklarını ifade edebiliriz.

Araştırma yapan katılımcıların oranının fazla olması anketimize katılan katılımcıların mezhep ilgilerinin fazla olduğunu göstermekle beraber uygulama sahasında aktif görev yapan öğretmenlerin mezhepler konusunda kendi çabalarıyla bir çalışmanın içerisinde bulunmaları,

genelde din eğitimi özelde mezhep eğitim- öğretimi konusunda kalitenin artmasına önemli katkı sağlayacağı söylenebilir.

1.6. Tablo 10: Ameli mezhepler konusunda kendi çabanızla bir araştırma yaptınız mı?

	Frekans	%
Çok araştırma yaptım	22	22
Araştırma yaptım	59	59
İlgisizim	2	2
Araştırma yapmadım	16	16
Hiç araştırma yapmadım	1	1
Toplam	100	100

Bu soruda katılımcılara "Ameli mezhepler konusunda kendi çabanızla bir araştırma yaptığınız mı?" yargısını sorduk. "Çok araştırma yaptım" diyenlerin oranı %22, "Araştırma yaptım" şıkkını işaretleyenlerin oranı %59, ameli mezhepler konusunda ilgisiz olduğunu söyleyenlerin oranı %2, "Araştırma yapmadım" diyenlerin oranı %16, "Hiç araştırma yapmadım" diyenlerin oranı ise %1'dir. "Çok araştırma yaptım" ve "Araştırma yaptım" diyenlerin oranını topladığımızda ortaya %81 gibi yüksek bir sayı çıkmaktadır. "Araştırma yapmadım" ve "Hiç araştırma yapmadım" diyenlerin oranı ise yüzde 17'dir. Bundan önceki soruda da ifade ettiğimiz gibi bu kişilerin araştırma yapmamış olması mezhepler konusunda herhangi bir bilgilerinin olmadığını göstermez. Sadece kendilerinde olanın dışında kendi özel çabalarıyla bir araştırma yapmadıklarını gösterir.

Bu ve bundan önceki soruyu beraber ele aldığımızda katılımcıların büyük çoğunluğunun hem itikadi hem ameli mezhepler konusunda kendi çabaları ile bir araştırma yaptıklarını söyleyebiliriz. Her iki soruyu karşılaştıracak olursak katılımcıların itikadi mezheplere oranla ameli mezhepler konusunda kendi çabalarıyla daha fazla araştırma yaptıklarını söylemek mümkündür. Bunun sebebi de bizce ameli mezheplerin günlük yaşamda görünür bir karşılığının olması, itikadi mezheplerdeki görünürlüğün ise ameli mezhepler kadar fazla olmamasıdır.

1.7. Tablo 11: İslam mezhepleri tarihi hakkında yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum?

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	19	19
Katılıyorum	58	58
Fikrim yok	3	3
Katılmıyorum	19	19
Kesinlikle katılmıyorum	1	1
Toplam	100	100

Tablo 11'de katılımcılara İslam mezhepleri tarihi hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarını sorduk. "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %19, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %58, bu konuda bir fikri olmadığını söyleyenlerin oranı %3, bu yargıya katılmadığını söyleyenlerin oranı %19, kesinlikle katılmadığını söyleyenlerin oranı ise %1'dir. Soruya genel olarak baktığımızda katılımcıların %77'sinin İslam mezhepleri tarihi hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşündüğünü ifade edebiliriz.

Dikkat edilirse bu soruda katılımcılara mezhep olgusu hakkında değil, İslam mezhepleri tarihi hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarını sorduk ve yeterli bilgiye sahip olduklarını ifade edenlerin oranının gayet yüksek olduğunu gördük. Katılımcıların çoğunun İslam mezhepleri tarihi hakkında yeterli bilgiye sahip olmalarının bizim de beklediğimiz bir sonuç olduğunu söyleyebiliriz. Bu soruya "Katılmıyorum" diyen %19'luk oranın İslam mezhepleri tarihi hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığını değil, yeterli bilgiye sahip olmadığını bize gösteriyor. Bu soruya verilen cevaplara baktığımızda Şırnak genelinde çalışan imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin çoğunluğunun İslam mezhepleri tarihi hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu ifade edebiliriz.

1.8. Tablo 12: Kendi itikadi mezhebim dışındaki bir mezhebi araştırıp öğrenmeye/anlamaya çalıştım.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	40	40
Katılıyorum	46	46
Fikrim yok	4	4
Katılmıyorum	7	7
Kesinlikle katılmıyorum	3	3
Toplam	100	100

Tablo 12 incelendiğinde katılımcılara kendi itikadi mezhepleri dışında bir mezhebi araştırıp araştırmadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplarda "Kesinlikle katılıyorum" şıkkını işaretleyenlerin oranı %40, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %46, bu konuda herhangi bir fikri olmadığını söyleyenlerin oranı %4, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %7, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %3'tür.

"Katılıyorum" ve "Kesinlikle katılıyorum" şıkkını işaretleyenlerin toplam oranı %86 gibi yüksek bir orandır. Bu bizim için önemlidir. Çünkü bu kişiler kendi mensup oldukları mezhepler dışında da başka mezhepleri araştırıp öğrenmeye çalışmışlardır. Bir mezhebi araştırıp öğrenmeye çalışmak bu konuyla ilgili olmanın bir göstergesidir. Ankete katılan katılımcıların da çoğunluğunun mezheplere, mezhepleri araştırıp öğrenmeye ilgili olduklarını söyleyebiliriz. "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı %10 dur. Bu kişilerin ise kendi mezheplerini öğrenmiş, kendi mezheplerinin farkında olan fakat kendi mezhepleri dışında bir mezhebi araştırıp öğrenmeye çalışmadıklarını söyleyebiliriz.

Bizce kendi itikadi mezhebi dışındaki bir mezhebi araştırıp öğrenmeye çalışan kişilerin %86 gibi yüksek bir oran olması ankete katılan öğretmenlerimizin çoğunun kendi mezhepleri dışındaki mezhepleri araştırıp öğrenmeye çalışmalarının kendilerine katkı sağlayacağının bilincinde olmalarıdır. Kendilerine katkı sağlayacağını düşünerek kendi mezhebi dışında başka bir mezhebi araştırmak, mezheplere ilgili olunduğunu gösterir. Mezhepler konusunda sağlıklı bilgi sahibi olan öğretmenlerin eğitim verdikleri öğrencilerin de genelde din eğitimi özelde mezhep eğitimi konusunda daha sağlıklı bilgi sahibi olacağını, bunu da kişinin diğer mezhepleri de kendisi dışındaki diğer mezhep mensuplarını da daha iyi tanıması ve onlara karşı daha ılımlı olmasına katkı sağlayacaktır.

1.9. Tablo 13: Kendi ameli mezhebim dışındaki bir mezhebi araştırıp öğrenmeye/anlamaya çalıştım.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	37	37
Katılıyorum	52	52
Fikrim yok	3	3
Katılmıyorum	5	5
Kesinlikle katılmıyorum	3	3
Toplam	100	100

Bir önceki soru ile bağlantılı olarak tablo 13'te katılımcılara kendi ameli mezhepleri dışındaki bir mezhebi araştırıp, öğrenmeye çalışıp çalışmadıklarını sorduk. Bu soruda, bir önceki soruya yakın sonuçlar çıktığını söyleyebiliriz. Kendi mezhebim dışında bir mezhebi araştırıp öğrenmeye çalışıp çalışmadığını sorduğumuz soruya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %37, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %52, "Fikrim yok" diyenlerin oranı %3, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %5, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %3'tür. Bir önceki soruda "Kesinlikle katılıyorum" ve "Katılıyorum" diyenlerin toplam oranı %86 iken bu soruda bu oran %89'dur.

Burada da şunu söyleyebiliriz ki ameli mezhepler toplumda itikadi mezheplere oranla uygulama olarak daha görünür. Bunun sonucu olarak da kişiler ameli mezhepleri araştırıp öğrenmeye itikadi mezheplere oranla daha meyillidir. Bu oranın, bir önceki soruyla karşılaştırıldığında yüksek olması bizce bunun sonucudur. Soruya genel olarak baktığımızda ise ankete katılan katılımcıların büyük çoğunluğunun kendi ameli mezhepleri dışında da bir mezhebi araştırıp öğrenmeye çalıştıklarını söyleyebiliriz. Bunun karşısında da kendi ameli mezhepleri dışında başka ameli mezhepleri araştırıp öğrenmeye çalışmadıklarını söyleyenlerin toplam oranı ise %8 gibi bir orandır. Bu kişiler için de kendi ameli mezheplerinin farkında, bilincinde olduklarını fakat kendi ameli mezhepleri dışında bir mezhebi araştırıp öğrenmeye çalışmadıklarını ifade edebiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

İHL MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENLERİNİN MEZHEP ALGILARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK ANKET SORULARINA VERDİKLERİ CEVAPLARIN TABLO ANALİZİ

Bu bölümde çalışmamızın ana gövdesini oluşturan ve çalışmamızın sonucunda elde etmeyi amaçladığımız, öğretmenlerimizin mezhep algılarını ölçecek sorulara yer verilmiş olup sorulara verilen cevaplar tablolar halinde verilerek tabloların altına katılımcıların verdikleri cevapların analizi yapılmıştır.

2.1. Tablo 14: Yetiştiğiniz sosyal çevrede hangi itikadi mezhep uygulamaları daha görünürdür?

	Frekans	%
Mâturidi	49	49
Eşâri	35	35
Şii	2	2
Selefi	1	1
Hiçbiri	13	13
Toplam	100	100

Tablo 14'te katılımcılara yaşadıkları sosyal çevrede hangi itikadi mezhebin daha görünür olduğunu sorduk. Türkiye'de itikadi mezhep olarak çoğunluk Maturidi ve Eş'ari olmakla beraber az da olsa Şii vardır. Anket sorusuna verilen cevaplara baktığımızda da bunu görmek mümkündür. Katılımcıların %49'u "Mâturidi", %35'i ise "Eş'ari", %2'lik bir kısım ise "Şii" (Daha çok Caferi vatandaşların olduğu yerlerde yaşayanların bu şıkkı işaretlediğini düşünmekteyiz) şıkkını işaretlemiştir ki bu oran normal karşılanabilecek bir orandır.

Anketimizde sorduğumuz bu soruda dikkatimizi çeken nokta, ankete katılan katılımcıların %13'ünün yaşadıkları sosyal çevrede herhangi bir itikadi mezhep uygulamasının görünür olmadığını söylemeleridir. Bizce, itikadi mezhep esaslarının, ameli mezhep uygulamaları gibi toplumda görünür olmadığını düşündüklerinden dolayı bu kişiler, "Yetiştiğiniz sosyal çevrede hangi itikadi mezhep uygulamaları daha görünürdür?" sorusuna "Hiçbiri" demişlerdir.

2.2. Tablo 15: Yetiştiğiniz sosyal çevrede hangi ameli mezhep uygulamaları daha görünürdür?

	Frekans	%
Hanefi	52	52
Şafii	46	46
Caferi	2	2
Hanbeli	0	0
Maliki	0	0

Katılımcılara yetiştikleri sosyal çevrede hangi ameli mezhebin uygulamalarının görünür olduğunu sorduğumuzda %52 ile "Hanefi", %46 ile Şafii, %2 ile "Caferi" dediklerini görmekteyiz. Bu tablo Türkiye'nin ameli mezhep dağılımı göz önüne alındığında kabul edilebilir bir tablodur.

Bir önceki soru ile karşılaştırdığımızda yetiştikleri sosyal çevrede itikadi mezhep olarak Şiiliğin görünür olduğunu söyleyenlerin yüzdeliği ile (%2), burada sorduğumuz hangi ameli mezhep uygulamalarının görünür olduğunu sorusuna Caferi diyenlerin yüzdelik dilimi (%2) aynıdır. Bu durumda yukarıda ifade ettiğimiz Şii uygulamaların görünür olduğu yerler daha çok Caferi vatandaşların yaşadığı yerlerdir düşüncemiz de bir nevi geçerlilik kazanmaktadır.

Türkiye, farklı mezhep mensuplarının birlikte yaşadığı bir ülkedir. Bu mezhep mensubiyetinin taassup derecesine varmamasına dikkat edilmelidir. Bunun bir yolu da bireylere verilen din eğitiminin İslam ortak paydası göz ardı edilmeden verilmesidir. İslam ortak paydası ihmal edilerek verilen mezhep eğitimi bireylerin mezhebi din olarak görüp başka mezhep mensuplarını dışlamalarına bu da zamanla önüne geçilmesi zor mezhep çatışmalarına sebep olabilir.

2.3. Tablo 16: Din eğitiminin mezhepler arası yapılması gerekir.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	35	35
Katılıyorum	36	36
Fikrim yok	11	11
Katılmıyorum	13	13
Kesinlikle katılmıyorum	5	5
Toplam	100	100

Bu soruda katılımcılara, din eğitiminin mezhepler arası yapılması gerekip gerekmediğini sorduk. Sorunun açıklama kısmına geçmeden önce mezhepler arası kavramına değinmek faydalı olacaktır. Mezhepler arası din eğitimi anlayışı, mezheplere göre ve mezhepler üstü din öğretimi anlayışlarının bazı açılardan yetersizliklerinin fark edilmeye başlanmasıyla

birlikte ortaya atılmıştır. Özellikle de mezhepler üstü veya mezheplere bağlı olmayan din öğretimi anlayışlarının mezhepler üstü görmezlikten gelme şeklinde yorumlanması ile mezhebe bağlı din öğretiminin diğer mezhepleri dışlaması bu yeni kavramı ve anlayışı ortaya çıkarmıştır. Bu anlayışa göre din eğitimi programları ülkedeki mezhepsel çoğulculuğu göz önüne alarak ve dinin temel kaynaklarından hareket ederek düzenlenecektir. Ortaklıklardan hareket edilecektir ancak, farklılıklar da yok sayılmayacaktır. Aynı sınıfta okuyan farklı mezheplere bağlı öğrenciler, işledikleri konuda kendi anlayışlarını sınıfa taşıyacaklardır.[64]

Kısacası mezhepler arası demek, farklı mezheplerden kişilerin yaşadığı yerlerde mezhep eğitimi verilirken kişilerin kendi mezheplerine göre farklı sınıflara ayrılmaları yerine aynı sınıfta fakat farklılıklarının bilincine vararak eğitimlerine devam etmeleridir. İşte biz de katılımcılara bu şekilde düşünüp düşünmediklerini sorduk. Bu soruya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %35, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %36, bu konuda herhangi bir fikri olmadığını söyleyenlerin oranı %11, bu düşünceye katılmadığını dile getirenlerin oranı %13, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %5'tir.

Din eğitiminin mezhepler arası verilmesi hem farklı mezhep mensuplarının birbirini daha iyi tanımasına hem de mezhepler arasındaki katı tutumun ortadan kalkmasına katkı sağlayabilir. Çünkü bazı toplumlarda kendi mezhebinin göz ardı edildiğini düşünen bazı mezhep mensupları o ülke yönetimine karşı tutum alabiliyorlar.

Din eğitiminin mezhepler arası yapılması gerektiğini söyleyenlerin toplam oranı %71'dir. Bu oran her ne kadar yüksek görünse de bizce istenen seviyede değildir. Çünkü bunun hemen karşısında "Katılmıyorum" diyenlerin oranı yüzde 18'dir. Bu %18'lik kısım yüksek ihtimalle bir toplumda ya baskın olan mezhebin eğitiminin verilmesi ya da kendileri hangi mezhebe mensupsa o mezhebin eğitiminin verilmesi gerektiğini arzuladıklarını düşünüyoruz.

Bu soruya "fikrim yok" diyen %11'lik bir oran vardır. Bu kişilerin ya din eğitiminin mezhepler arası verilmesinin sonuçlarını kestiremediklerinden dolayı "Fikrim yok" şıkkını işaretlemiş olabilecekleri gibi bu %11'lik oranın bazıları için de "Mezhepler arası" kavramının anlaşılmamasından "Fikrim yok" şıkkı işaretlenmiş olabileceğini söyleyebiliriz.

[64] Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, (Ankara, Pegem Akademi Yayınları, 2011), 135.

2.4. Tablo 17: Din ve mezhep kavramlarıyla ilgili aşağıdakilerden hangisinin doğru olduğunu düşünüyorsunuz?

	Frekans	%
Din ve mezhep aynı şeylerdir	1	1
Din ve mezhep birbirinden tamamen ayrı şeylerdir	7	7
Mezhepler dinler içerisinde oluşan kollardır	85	85
Din mezhebin kendisi değildir	5	5
Hiçbiri	2	2
Toplam	100	100

Tablo 17'de katılımcılara din ve mezhep kavramlarının kendilerinde karşılık bulan anlamlarını öğrenmek amacıyla "Din ve mezhep kavramları ile ilgili aşağıdakilerden hangisinin doğru olduğunu düşünüyorsunuz?" yargısını sorduk. Din ve mezhebin aynı şeyler olduğunu söyleyenlerin oranı %1, "Din ve mezhep birbirinden tamamen ayrı şeylerdir" diyenlerin oranı %7, "Mezhepler dinler içerisinde oluşan kollardır" diyenlerin oranı %85, "Din mezhebin kendisi değildir" diyenlerin oranı %5, bunlardan hiçbirini kabul etmeyip "Hiçbiri" şıkkını işaretleyenlerin oranı ise %2'dir.

Seçenekleri fazla da çoğaltma şansımız olmadığından "Hiçbiri" şıkkını işaretleyenlerin kendilerince hangi yargıyı benimsediklerini öğrenmemiz mümkün değildir. Bizim için burada önemli olan "Mezhepler dinler içerisinde oluşan kollardır." diyen %85'lik kesimdir ki bu, mezhepler hakkında az bir bilgisi olanların bile bildiği bir yargıdır. Mezheplerin tamamen birbirinden ayrı olduğunu düşünen yüzde 7'lik bir kesim vardır. Bunlar da din ile mezhebin birbiriyle alakalı olmadıklarını birbirinden tamamen ayrı şeyler olduğunu düşünenledir, diyebiliriz.

Tabloya baktığımızda dikkatimizi çeken diğer bir nokta da din ile mezhebin aynı şeyler olduğunu söyleyen %1'lik bir kesimdir. Eğer mezhep ve din bu şekilde anlaşılırsa tehlikeli sonuçlar ortaya çıkabilir. Çünkü mezhep sayısı kadar din ortaya çıkar demektir. Bu durumda mutaassıp mukallitlerin bağlı olduğu kendi fırka, mezhep, cemaat, grup, düşünce ve fikirlerinde mutlak surette ısrar etmeleri, geleneği kutsallaştırmaları, hakikati kendi tekellerinde görmeleri ve bu fikirlerin doğruluğundan mutlak surette emin olmaları'[65] anlamına gelir ki bu da zamanla içerisinde yaşanan toplum için mezhepler arası çatışmaların ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğunu gösteriyor.

[65] Fevzi Rençber, *"İslam Birliği İnşasında Bir Engel Olarak Mezhep-Cemaat Taassubu ve Çözüm Yolları"*, Mezhep Araştırmaları Dergisi (2017), 79.

2.5. Tablo 18: İslam mezhepleri hakkında çalışarak edindiğim bilgiler mezhep taassubu kapsamında yaşanan problemleri daha gerçekçi bir bakışla görmemi sağlayıp mezhepler arasında yaşanan problemlere daha uygulanabilir çözümler üretmemi sağlar.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	32	32
Katılıyorum	54	54
Fikrim yok	10	10
Katılmıyorum	4	4
Kesinlikle katılmıyorum	0	0
Toplam	100	100

Bu soruda katılımcılara İslam mezhepleri hakkında kendilerinin çalışarak elde ettiği bilgilerin mezhep taassubu kapsamında yaşanan problemlere daha gerçekçi bir bakışla görmelerini sağlayıp sağlamadıklarını ve bu yaşanan problemlere uygulanabilir çözümler üretip üretmediklerini sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %36, "Katılıyorum" diyenlerin %54, "Fikrim yok" diyenlerin oranı %10, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %4, bu yargıya "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %0'dır.

Tabloya genel olarak baktığımızda ankete katılım sağlayan öğretmenlerimizin büyük çoğunluğu (%86) kendilerinin çalışarak edindiği İslam mezhepleri hakkındaki bilgilerinin hem mezhepler arasında yaşanan problemlere gerçekçi bir bakışla bakmalarını sağlamış hem de bu problemlere daha uygulanabilir çözümler üretmelerine yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencinin mezhep bilgisinin şekillenmesinde büyük bir yer edinen İHL meslek dersleri öğretmenlerinin yüksek bir kısmının bu düşüncede, bu bilinçte olması öğrencilerimiz için olumlu bir tablodur. Çünkü öğrenci öğretmeniyle şekillenir. Öğretmeni kendisine ne verirse onu almaya, öğretmenini örnek almaya meyillidir. Bundan dolayı ankete katılan öğretmenlerimizin kendilerinin çalışarak elde ettiği İslam mezhepleri hakkındaki bilgilerin hem mezhep taassubu kapsamında yaşanan problemlere gerçekçi bakışla görmelerini sağladığını hem de bu yaşanan problemlere daha uygulanabilir çözümler üretmelerine yardımcı olduğunu ifade etmeleri bizim için olumlu ve olması gereken bir yaklaşımdır.

2.6. Tablo 19: İmam hatip lisesi müfredatında İslam mezhepleri tarihi ile ilgili konu kapsamının arttırılması gerektiğini düşünüyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	36	36
Katılıyorum	40	40
Fikrim yok	8	8
Katılmıyorum	13	13
Kesinlikle katılmıyorum	3	3
Toplam	100	100

Tablo 19 incelendiğinde, Şırnak'ta görev yapan İHL meslek dersleri öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun imam hatip lisesi müfredatında İslam mezhepleri ile ilgili konu kapsamının arttırılması gerektiğini düşündüğünü görmekteyiz. Bu yargıya "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin toplam oranı ise %16'dır. Bu tablodan bizce çıkarılması gereken sonuç Milli Eğitim Bakanlığının imam hatip liselerindeki mevcut İslam mezhepleri tarihi konu kapsamını genişletmesi, hatta kelam dersinin kazanımları içerisinde değil İslam mezhepleri tarihi dersi olarak ayrı bir ders şeklinde okutulmasıdır.

Toplumda dinin bid'at, hurafe ve aşırılıklardan uzak; aslına uygun, Kur'an ve Sünnet merkezli sahih şekilde öğretilmesinde, dinin en makul ve en mutedil şekilde aktarılmasında önemli rol oynayan imam hatip liselerinde öğrencilerin, resmi öğretim programlarıyla çeşitli dini konularda bilgi dünyaları şekillendirilirken mezhepler konusunda istenen bilgi ve donanımda yetiştirilemedikleri bir gerçektir. İmam hatip lisesi müfredatında doğrudan İslam Mezhepleri Tarihi dersinin yer almaması ve konuyla ilgili diğer derslerde de mezhep mefhumunun doğru öğretilememesi, imam hatipli öğrencilerin zaman zaman gerçekte bir alt kimlik olan mezhebi, üst kimlik olan din gibi algılamasına sebep olabilmektedir. Bu yanlış din-mezhep algısı sonucunda zaman zaman öğrenciler, mensubu bulunduğu mezhebi kurtuluşa eren yegane fırka (Fırka-i Naciye), diğer bütün mezhepleri ise din dışı yapılanmalar olarak gören bir zihniyete sahip olabilmektedir.[66]

Mezhep din değil, dinin yorumu sonucu doğan beşerî formlardır. Bu gerçeğin bilhakkın öğretilebilmesi için ülkemizin din eğitimi veren kurumlarından biri olan imam hatip lisesi müfredatında İslam mezhepleri tarihi dersinin ihdas edilmesi, bu disipline ait öğretim programı ve yöntemin günümüz şartları içinde yeniden değerlendirilmesi ve geliştirilmesi gerekir. Ayrıca derslerde objektif kriterlere bağlı kalınarak uzmanları tarafından yazılmış ders kitaplarının okutulması; her biri İslam düşüncesinin asli birer unsuru olan ameli/fıkhi mezheplerin, siyasi/itikadi fırkaların ve çağdaş dini akımların tarafsız bir metotla doğru anlatılması, mezhebin din değil, dinin farklı birer yorumu olarak doğal, kaçınılmaz ve hatta gerekli

[66] Mehmet Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi Öğretimi açısından İmam Hatip Lisesi Müfredatının Değerlendirilmesi,* Mezhep Araştırmaları Dergisi, 2, (2019), 244-245.

zümreleşme faaliyeti olduğunun izahı bir zorunluluktur.[67] Tabloya bakıldığında imam hatip lisesi öğrencileri üzerinde dini eğitim alanında büyük etkileri olan imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin de bu yönde fikir ifade ettikleri rahatlıkla görülebilir.

2.7. Tablo 20: Kişi herhangi bir itikadi mezhebe bağlı olmazsa nasıl bir durum ortaya çıkar?

	Frekans	%
Dinden çıkar	1	1
Yanlış yola sapar	36	36
Büyük günah işler	0	0
Bilmiyorum	16	16
Hiçbir şey olmaz	47	47
Toplam	100	100

Tablo 20'de katılımcılara "Kişi herhangi bir itikadi mezhebe bağlı olmazsa nasıl bir durum ortaya çıkar?" yargısını sorduk. Bu soruya cevap veren katılımcılardan %47'si "Hiçbir şey olmaz" şıkkını işaretlemişlerdir. "Bilmiyorum" şıkkını işaretleyenlerin sayısı %16, "Yanlış yola sapar" diyenlerin oranı %36, "Dinden çıkar" diyenlerin oranı %1, "Büyük günah işler" diyenlerin oranı ise %0'dır.

Tabloya genel olarak baktığımızda daha çok "Hiçbir şey olmaz" ve "Yanlış yola sapar" şıklarını işaretleyenlerin oranı dikkatimizi çeker. Herhangi bir itikadi mezhebe bağlı olunmadığı takdirde "Hiçbir şey olmaz" diyenler genelde din ve mezhebi birbirinden ayrı gören kişilerdir. Buradaki ayırmadan kasıt aslında bir nevi bir mezhebe bağlılığın herhangi bir şart veya itikat esası olmadığını belirtmektir. Diğer taraftan "Yanlış yola sapar" diyen %36'lık kısım ise itikadi bir mezhebe kesinlikle bağlı olunması gerektiğini aksi durumda da kişinin doğru yolu bulamayacağını iddia edenlerdir, diyebiliriz. Bu oranın fazla olması itikadi mezheplerin daha çok inanç esasları ile ilgilenmeleri ve bu esaslara yönelik fikir belirtmeleri olabileceğini düşünmekteyiz. Bunun yanında %1'lik bir oran ise din ve mezhep olgusunu aynı kategoriye koymuş olup mezhebe bağlı olunmadığında dinden de çıkılacağını ifade etmiştir. Bundan önce de ifade ettiğimiz gibi bu yargı, kesinlikle kötü sonuçlara yol açabilecek bir yargıdır. Çünkü din ve mezhep birbirinden ayrı şeyler, daha doğrusu da mezhepler dinler içerisinde oluşan farklı kollardır.

[67] Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi Öğretimi açısından İmam Hatip Lisesi Müfredatının Değerlendirilmesi*, 245-246.

2.8. Tablo 21: Kişi ameli konularda herhangi mezhebe bağlı olmazsa nasıl bir durum ortaya çıkar?

	Frekans	%
Dinden çıkar	1	1
Yanlış yola sapar	38	38
Büyük günah işler	0	0
Bilmiyorum	9	9
Hiçbir şey olmaz	52	52
Toplam	100	100

21. soruda katılımcılara, "Kişi ameli konularda herhangi bir mezhebe bağlı olmazsa nasıl bir durum ortaya çıkar?" yargısını sorduk. Kişi, ameli konularda herhangi bir mezhebe bağlı olmazsa dinden çıkacağını söyleyenlerin oranı %1, "Yanlış yola sapar" şıkkını işaretleyenlerin oranı %38, "Bilmiyorum" diyenlerin oranı %9, "Hiçbir şey olmaz" diyenlerin oranı ise %52'dir. "Büyük günah işler" şıkkını işaretleyenlerin oranı ise %0'dır. Yani hiç kimse "Büyük günah işler" şıkkını işaretlememiştir.

Bir önceki sorudan farklı olarak burada "Hiçbir şey olmaz" diyenlerin oranı daha fazladır. Çünkü bundan önceki soruda ifade ettiğimiz gibi ameli mezhepler dinin inanç konuları ile ilgili değil daha çok ibadetlerin yapılış tarzıyla, dinin ferî(füruat) kısmı ile alakalı konuları kapsar. Ameli mezhepler inanç ve itikat konularına pek değinmediği için katılımcılar, kişinin ameli konularda herhangi bir mezhebe bağlı olmazsa hiçbir şey olmaz dediklerini düşünüyoruz. Aynı şekilde bir önceki soru ile kıyasladığımızda "Yanlış yola sapar" diyenlerin oranı da daha fazladır. Bizce buradaki "Yanlış yola sapar" ifadesini işaretleyenlerin ifade etmek istedikleri; ibadetlerde, ibadetlerin îfa edilmesinde ne yapacağını, ibadetlerin nasıl yapılacağını kişinin bilmemesi, yanlış yapma ihtimalidir. Bir önceki soru ile orantılı olarak "Dinden çıkar" ifadesini işaretleyenlerin oranı da %1'dir. Bu %1'lik kısım da din ve mezhebi aynı kategoriye koyan mezhebi din gibi gören kısımdır.

Mezhep, dinin faklı anlaşılması ve algılanmasından, dini fırkalaşmadan kaynaklanan grupları ifade eder. Eş deyişle mezhep, insanların yaşadıkları sosyal çevrede dinin ana kaynaklarını anlama, algılama, açıklama ve uygulamada ortaya çıkan farlılıkların belli bir sistem dahilinde kurumsallaştığı dini zümreleşmeleri ifade eder. Bu bağlamda bir dini benimseyenler için din "üst kimliği", dinin mensupları için mezhep ise "alt kimliği" ifade eder. Bu nedenle mezhep din değil, dinin yorumu sonucu doğan beşerî bir formdur.[68]

Müslüman olmak için, herhangi bir mezhebe, cemaate veya tarikata bağlı olmak diye bir zorunluluk olamaz. Her şeyden önce iman bireyseldir. Hangi mezhebin/topluluğun içinde olursak olalım, hangi gelenekten gelirsek gelelim, inanıp inanmamaya, neye nasıl ve niçin inanacağımıza, hür irademizle karar veririz. Kur'an'ın ifadesiyle "dileyen inanır, dileyen inkar eder." Kur'an'da belirtilen temel iman esaslarının arasında, "herhangi bir topluluğa aidiyet diye bir şey yoktur." İslam'da, bir topluluk olarak imam etmek diye bir hususun olmadığını,

[68] Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi Öğretimi açısından İmam Hatip Lisesi Müfredatının Değerlendirilmesi*, 245.

olamayacağını da belirtmek gerekmektedir. Ne topluluk olarak topluca iman edebiliriz ne de inanılacaklar kümesine topluca inanabiliriz. İmanın bireysel olması, önce inanılacak hususlarla ilgili sağlam ve güvenilir bilgiyi, sonra da hür irade ile gerçekleşecek olan "tasdik"i gerektirir. İnsan, ancak bildiği bir şeye inanabilir; bilgi olmadan iman olmaz. Öyle ki bilgi sahibi olmaksızın iman ettiğimizi zannettiğimizde bile işin içinde, en alt düzeyde de olsa bilgi mutlaka vardır.[69]

2.9. Tablo 22: Mezheplerin doğruluğu konusunda aşağıdakilerden hangisini düşünmektesiniz?

	Frekans	%
Benim mezhebim en doğru mezheptir	0	0
Doğruluk konusunda mezhepler arasında fark yoktur	27	27
Başka mezhepler benim mezhebimden daha doğru olabilir	6	6
Hak olan mezhepler vardır bunlar dışındakiler yanlıştır	60	60
Hangi mezhebin daha doğru olduğunu bilmiyorum	7	7
Toplam	100	100

Tablo 22'de öğretmenlerimize mezheplerin doğruluğu konusunda şıklarda geçen yargılardan hangisini düşündüklerini sorduk. Hiçbir öğretmenimiz kendi mezhebinin en doğru olduğu mezhep olduğunu belirtmemiştir. "Hangi mezhebin daha doğru olduğunu bilmiyorum" ifadesini işaretleyenler de %7'dir. "Başka mezhepler benim mezhebinden daha doğru olabilir." şıkkını işaretleyenler %6, "Doğruluk konusunda mezhepler arasında fark yoktur" diyenlerin oranı ise %27'dir. Burada dikkatimizi çeken nokta ise "Hak olan mezhepler vardır bunlar dışındakiler yanlıştır" yargısını işaretleyen %60'lık orandır. Bu kişiler, günlük hayatta sıkça duyduğumuz "hak mezhep", "batıl mezhep" kavramlarına katılan, böyle olduğunu düşünen kişilerdir.

Bizce de İslam tarihinde ortaya çıkmış olan tüm mezheplerin hak olması söz konusu olamaz. Ama aynı zamanda hak olan mezheplerin dört veya başka bir sayı ile sınırlandırılması da uygun değildir. Çünkü bir mezhebe tamamen hak veya tamamen batıl denilemez. Bâtıldır denilen mezheplerin bazı görüşleri hak olabilir. Aynı zamanda hak dediğimiz bazı mezheplerinde bazı görüşleri dini düşünceye uygun olmayabilir. Aslında mezhepler için "hak" ve "batıl" kavramları kullanılırken kriterimiz Kur'an-ı Kerim ve sahih hadis kaynakları olmalıdır. Aksi takdirde herkes bir mezhep için kendine göre hak veya batıl derse bu durum içinden çıkılamaz bir hal alır.

[69] Onat, *İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği*, 27.

2.10. Tablo 23: İtikadi mezhepleri dinin bir zenginliği olarak görüyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	48	48
Katılıyorum	34	34
Fikrim yok	13	13
Katılmıyorum	3	3
Kesinlikle katılmıyorum	2	2
Toplam	100	100

23. soruda katılımcılara itikadi mezhepleri dinin bir zenginliği olarak görüp görmediklerini sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %48, "Katılıyorum" diyenlerin oranı ise %34'tür. Bu iki oranı topladığımızda %82 gibi büyük bir oran ortaya çıkmaktadır. Bu orana baktığımızda denilebilir ki anketimize katılan katılımcıların büyük çoğunluğu itikadi mezhepleri dinin bir zenginliği olarak görmektedir. Bu konuda herhangi bir fikri olmadığını söyleyenlerin oranı %13'tür. Bu %13'lük kısım itikadi mezhepleri dinin bir zenginliği olarak görüp görmedikleri hakkında bir bilgileri olmadığını ifade etmişlerdir. Soruda sorulan yargıya "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %3, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %2'dir. Bu iki oranı topladığımızda %5 gibi bir oran çıkmaktadır. Bu da kabul edilebilir bir orandır. Tabloya genel olarak baktığımızda ankete katılan katılımcılarımızın büyük çoğunluğunun itikadi mezhepleri dinin bir zenginliği olarak gördüğünü küçük bir kısmının ise bu yargıya katılmadığını görebiliyoruz.

2.11. Tablo 24: Ameli mezhepleri dinin bir zenginliği olarak görüyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	49	49
Katılıyorum	36	36
Fikrim yok	7	7
Katılmıyorum	7	7
Kesinlikle katılmıyorum	1	1
Toplam	100	100

24. soruda, bir önceki soru ile bağlantılı olarak bu defa katılımcılara ameli mezhepleri dinin bir zenginliği olarak görüp görmediklerini sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %49, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %36'dır. İki oranı topladığımızda %85 gibi büyük bir oran ortaya çıkmaktadır. "Fikrim yok" diyenlerin oranı itikadi mezhepleri dinin bir zenginliği olup olmadığını sorduğumuzda %13'ken, ameli mezheplerin dinin bir zenginliği olarak görüp görmediklerini sorduğumuz bu soruda ise bu oran %7'ye inmiştir. Bir önceki

soruda “Fikrim yok” diyenlerin bazıları bu soruya da “Katılıyorum” ya da “Katılmıyorum” şıkkını işaretlediklerini söyleyebiliriz. Ameli mezhepleri dinin biri zenginliği olarak görüyorum, yargısına “Katılmıyorum” diyenlerin oranı %7, “Kesinlikle katılmıyorum” diyenlerin oranı ise %1’dir. İkisini topladığımızda %8 gibi bir oran ortaya çıkmaktadır.

Her iki soru birlikte okunduğunda katılımcıların tamamına yakının genel olarak mezhepleri dinin bir zenginliği olarak gördüklerini ifade edebiliriz. Bu da anketimiz açısından olumlu bir sonuçtur. Öğretmenlerimizin mezhepleri dinin kendisi olarak değil, dinin bir zenginliği olarak görmeleri kendilerinde dini taassubun bulunmadığını ve öğrencilerine de bu şekilde mezhep konusunda daha olumlu bir etki bırakabileceklerini rahatlıkla söyleyebiliriz.

2.12. Tablo 25: Bir Müslüman herhangi bir itikadi mezhebe bağlı olmak zorundadır.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	16	16
Katılıyorum	34	34
Fikrim yok	15	15
Katılmıyorum	22	22
Kesinlikle katılmıyorum	13	13
Toplam	100	100

Tablo 25’te katılımcılara bir Müslümanın herhangi bir itikadi mezhebe bağlı olmak zorunda olup olmadığını sorduk. Bir Müslüman herhangi bir mezhebe bağlı olmak zorundadır, yargımıza “Kesinlikle katılıyorum” diyenlerin sayısı oranı %16, “Katılıyorum” diyenlerin oranı %34, “Fikrim yok” diyenlerin oranı %15, “Katılmıyorum” diyenlerin oranı %22, “Kesinlikle katılmıyorum” diyenlerin oranı ise %13'tür. Tabloya genel olarak baktığımızda “Kesinlikle katılıyorum” ve “Katılıyorum” diyenlerin toplam oranı %50, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” diyenlerin toplam oranı ise %35'tir. Kısacası katılımcılarımızın %50’si bir Müslümanın herhangi bir itikadi mezhebe bağlı olmak zorunda olduğunu ifade etmiş, %35'i ise böyle bir zorunluluğun olmadığını belirtmişlerdir. “Fikrim yok” %15’lik kısım ise bir Müslümanın herhangi bir mezhebe bağlı olmak zorunda olup olmadığı ile alakalı herhangi bir fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir.

2.13. Tablo 26: Bir Müslüman herhangi bir ameli mezhebe bağlı olmak zorundadır.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	16	16
Katılıyorum	43	43
Fikrim yok	10	10
Katılmıyorum	18	18
Kesinlikle katılmıyorum	13	13
Toplam	100	100

Bu soruda katılımcılara "Bir Müslüman herhangi bir ameli mezhebe bağlı olmak zorundadır." yargısı hakkında ne düşündüklerini sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %16, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %43, "Fikrim yok" diyenlerin oranı %10, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %18, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %13'tür. Bir önceki soru ile karşılaştırdığımızda "Kesinlikle katılıyorum" ve "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranının birbirine eşit olduğunu görebiliyoruz. Fakat "Kesinlikle katılıyorum" ve "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin toplam oranı bir önceki soruya göre %9 daha fazladır. Bir önceki soruda bu oran %50 iken bu soruda %59 olduğunu görebiliyoruz. "Bir Müslüman herhangi bir ameli mezhebe bağlı olmak zorundadır." yargısına "Katılıyorum" diyenler "Bir Müslüman herhangi bir itikadi mezhebe bağlı olmak zorundadır" diyenlere oranla daha fazladır.

"Bir Müslüman herhangi bir itikadi mezhebe bağlı olmak zorundadır" yargısını sorduğumuzda "Fikrim yok" diyenlerin bir kısmının, "Bir Müslüman herhangi bir ameli mezhebe bağlı olmak zorundadır" yargısını sorduğumuzda "Katılıyorum" şıkkını işaretlediklerini görebiliyoruz. Burada böyle bir sonucun ortaya çıkmasının sebebi bizce katılımcılarımızdan bazılarının bu konuda fikir değiştirmeleridir. Kişi Müslüman olduktan sonra zaten dinin temel esaslarını kabul etmiştir ve İslam dairesi içerisine dahil olmuştur. İtikadi yönden bir sorun yoktur. Ama ameli mezhebe bağlı olmadığında ibadetlerin nasıl yapılacağı ve sosyal hayatta karşısına çıkan bazı dini uygulamalarda hataya düşmesinin karşılaşılabileceği bir durum olmasından kaynaklanmaktadır.

İslam'a göre hüküm koyucu Allah'tır. Bir olay, bir konu veya bir sorun hakkında Kur'an ve sünnette açık bir hüküm mevcutsa buna uymak gerekir. Eğer açık bir hüküm mevcut değilse işte bu noktada devreye müctehitler girer ve olayın hükmü ictihat ile tespit edilir. İctihad, fıkıh aliminin bir konu ile ilgili olarak İslam hukukunun temel kaynakları (Kur'an ve sünnet) üzerinde derinlemesine yaptığı çalışmalar sonucu elde ettiği görüş ve kanaatidir. Vardığı sonuç hatalı olabilir. Bu yüzden hiçbir müctehid, kendi ictihadının tam doğru olduğunu veya diğer ictihadların yanlış olduğunu kesin bir şekilde iddia edemez.[70] Bundan dolayı da bizce bir Müslümanın herhangi bir mezhebi zorunlu olarak benimsemesi uygun değildir.

[70] Saffet Köse, *Fıkhî Mezhepler*, (İstabul, Yazıgen Yayıncılık, 2016), 13.

2.14. Tablo 27: İslam dininin itikadi mezheplere ayrılması onun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	21	21
Katılıyorum	40	40
Fikrim yok	17	17
Katılmıyorum	14	14
Kesinlikle katılmıyorum	8	8
Toplam	100	100

Bu soruda katılımcılara "İslam dininin itikadi mezheplere ayrılması onun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır." yargısına katılıp katılmadıklarını sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %21, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %40, "Fikrim yok" diyenlerin oranı %17, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %14, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %8'dir. Tabloya genel olarak baktığımızda "Kesinlikle katılıyorum" ve "Katılıyorum" ifadesini işaretleyenlerin toplam oranı %41'dir. "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin toplam oranı ise %22'dir. Anketimize katılan katılımcıların büyük çoğunluğu İslam dininin itikadi mezheplere ayrılması onun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır, yargısına katıldığını ifade etse de bizce bu oran düşüktür. Çünkü bunun hemen karşısında bu yargıya katılmadığını ifade eden %22'lik bir oran vardır. Bu da azımsanmayacak bir orandır. Bu konuda "Fikrim yok" diyenlerin oranı ise yüzde 17'dir. Bu da hemen hemen "İslam dininin itikadi mezheplere ayrılması onun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır" yargısına katılmayanlara yakın bir oran olarak bizce fazladır.

2.15. Tablo 28: İslam dinini ameli mezheplere ayrılması onun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	22	22
Katılıyorum	40	40
Fikrim yok	13	13
Katılmıyorum	18	18
Kesinlikle katılmıyorum	7	7
Toplam	100	100

Tablo 28'de bir önceki soru ile bağlantılı olarak, ankete katılan öğretmenlerimize "İslam dininin ameli mezhepleri ayrılması onun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır." yargısı hakkında ne

düşündüklerini sorduk. Bir önceki tablo ile birbirine yakın oranların çıktığını söylemek mümkündür. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %22, "Katılıyorum" diyenlerin oranı da bir önceki soru ile aynı olarak %40'tır. "Fikrim yok" diyenlerin oranı da bir önceki soru ile %4'lük bir azalma göstererek %13 olarak kalmıştır. Bu yargıya katılmadığını ifade edenlerin sayısı ise bir önceki soru ile kıyasladığımızda %4'lük bir artışla yüzde 18 olmuştur. "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı da bir önceki sorudaki "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranına yakın bir orandır. Her iki tabloyu genel olarak karşılaştıracak olursak katılımcılarımızın İslam dininin anlaşılmasını kolaylaştırması açısından ameli ve itikadi mezhepler arasında pek bir fark görmediklerini söyleyebiliriz.

2.16. Tablo 29: Müslümanların itikadi mezheplere ayrılması anlamsız ve gereksizdir.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	4	4
Katılıyorum	7	7
Fikrim yok	13	13
Katılmıyorum	46	46
Kesinlikle katılmıyorum	30	30
Toplam	100	100

Tablo 29'da, ankete katılan öğretmenlerimize genel olarak Müslümanların itikadi mezheplere ayrılmalarının anlamsız ve gereksiz olup olmadığı ile ilgili fikirlerini sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %4, "Katılıyorum" diyenlerin oranı ise %7'dir."Fikrim yok" diyenlerin oranı ise %13'tür. "Müslümanların itikadi mezheplere ayrılması anlamsız ve gereksizdir." yargısına "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %46, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %30'dur. Bu iki oranı topladığımızda %76 gibi bir oran çıkmaktadır. İfade edilen yargıya "Kesinlikle katılıyorum" ve "Katılıyorum" diyenlerin toplam oranı ise %11'dir. Tabloya genel olarak baktığımızda ankete katılan öğretmenlerimizin çoğunluğunun Müslümanların itikadi mezheplere ayrılmalarının anlamsız ve gereksiz olduğu fikrine katılmadıklarını söyleyebiliriz.

2.17. Tablo 30: Müslümanların ameli mezheplere ayrılması anlamsız ve gereksizdir.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	5	5
Katılıyorum	8	8
Fikrim yok	11	11
Katılmıyorum	45	45
Kesinlikle katılmıyorum	31	31
Toplam	100	100

Bu soruda bir önceki soruyla bağlantılı olarak ankete katılan katılımcılara "Müslümanların ameli mezheplere ayrılması anlamsız ve gereksizdir." ifadesi hakkındaki fikirlerini sorduk. Bu tabloda da bir önceki tabloyla yakın oranların çıktığını görebiliyoruz. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %5, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %8'dir. "Fikrim yok" diyenlerin oranı bir önceki soruyla karşılaştırdığımızda %2'lik bir düşüş göstererek %11 olmuştur. Müslümanların ameli mezheplere ayrılması anlamsız ve gereksizdir yargısına "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %45, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %31'dir. Bu oran da bir önceki soruyla kıyasladığımızda birbirine yakın bir oran olduğunu söyleyebiliriz.

Her iki tabloya genel olarak baktığımızda katılımcıların Müslümanların genel olarak mezheplere ayrılmasının anlamsız ve gereksiz olup olmadığı konusunda itikadi ve ameli mezhepler arasında pek fark görmediklerini söylemek mümkündür.

2.18. Tablo 31: Gerekli gördüğüm durumlarda itikadi mezhebimi değiştirebilirim.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	13	13
Katılıyorum	51	51
Fikrim yok	14	14
Katılmıyorum	20	20
Kesinlikle katılmıyorum	2	2
Toplam	100	100

Bu soruda katılımcılara, gerekli gördüğü durumlarda itikadi mezhebini değiştirip değiştirmeyeceği konusundaki fikrini sorduk. "Gerekli gördüğü durumlarda itikadi mezhebimi değiştirebilirim." yargısına "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %13, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %51, "Fikrim yok" diyenlerin oranı %14, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %20, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %2'dir. "Gerekli gördüğüm durumlarda itikadi mezhebimi değiştirebilirim" yargısına "Kesinlikle katılıyorum" ve "Katılmıyorum"

şıkkını işaretleyenlerin toplam oranı %64'tür. Bu %64'lük kısım gerekli gördüğü durumlarda rahatlıkla itikadi mezhebini değiştirebileceğini, başka bir mezhebe göre amel edebileceğini ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bu yargıya "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin toplam oranı ise %22'dir. Bu %22'lik kesimde gerekli gördüğü durumlarda bile itikadi mezhebinden vazgeçmeyeceğini mezhebini değiştirmeyeceğini belirttiğini söylemek mümkündür. "Fikrim yok" diyen %14'lük kesim ise bundan önce böyle bir durumla karşılaşmadığı için olsa gerek nasıl davranacağını, itikadi mezhebini değiştirip değiştirmeyeceği konusunda bir fikri olmayanlardır.

2.19. Tablo 32: Gerekli gördüğüm durumlarda ameli mezhebimi değiştirebilirim.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	18	18
Katılıyorum	50	50
Fikrim yok	8	8
Katılmıyorum	22	22
Kesinlikle katılmıyorum	2	2
Toplam	100	100

Bu soru da bundan önceki bazı sorular gibi bir önceki soruyla bağlantılı olarak sorulmuş bir sorudur. Bu soruda katılımcılara "Gerekli gördüğüm durumlarda ameli mezhebimi değiştirebilirim." yargısı hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %18, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %50, "Fikrim yok" diyenlerin oranı %8, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %22, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %2'dir.

Bu tabloda da bir önceki tablo ile yakın oranlar olduğunu görmek mümkündür. "Kesinlikle katılmıyorum" ve "Katılıyorum" diyenlerin toplam oranı bir önceki tablo ile kıyaslandığında %4'lük bir artış göstermektedir. Bunun sebebinin de ameli mezheplerin itikadi mezheplere oranla inanç konularıyla alakalı olmayan, dinin daha çok, füruat kısmıyla alakalı görüldüğünden gerekli görülen durumlarda daha kolay değiştirilebileceğini düşündüklerinden kaynaklandığını ifade edebiliriz.

2.20. Tablo 33: Ailenizden birisi itikadi mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?

	Frekans	%
Kesinlikle onaylarım	5	5
Onaylarım	40	40
Tepki vermem	44	44
Onaylamam	9	9
Kesinlikle onaylamam	2	2
Toplam	100	100

Bu soruda katılımcılara "Ailenizden birisi itikadi mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?" yargısını sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle onaylarım" diyenlerin oranı %5, "Onaylarım" diyenlerin yüzde oranı ise %40'tır. Bu iki oranı topladığımızda "Ailenizden birisi itikadi mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?" yargısına olumlu bakanların toplam oranı %45 olur. Bunun hemen karşısında "Onaylamam" diyenlerin oranı %9, "Kesinlikle onaylamam" diyenlerin oranı ise %2'dir. Bu iki oranı topladığımızda %11 gibi bir oran ortaya çıkmaktadır. Burada dikkatimizi çeken nokta ise "Tepki vermem" diyenlerin oranıdır. Çünkü bu oran hem "Onaylarım" diyenlerin hem de "Onaylaman" diyenlerin oranından fazla fazladır. Tepki vermemek, herhangi bir karşılık vermeyeceğini söylemek demektir. Yani aslında bir nevi ses çıkarmamak bizce onaylamaya daha yakın bir yaklaşımdır. Ondan dolayı kişilere "Ailenizden birisi itikadi mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur dediğimizde çoğunluğunun bu yargıya olumlu yaklaştığını ifade etmek mümkündür.

2.21. Tablo 34: Ailenizden birisi ameli mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?

	Frekans	%
Kesinlikle onaylarım	8	8
Onaylarım	47	47
Tepki vermem	37	37
Onaylamam	7	7
Kesinlikle onaylamam	1	1
Toplam	100	100

Bu soruda bir önceki soruyla bağlantılı olarak bu defa "Ailenizden birisi ameli mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?" diye sorduk. Burada ise "Kesinlikle onaylarım" diyenlerin sayısı %8, "Onaylarım" diyenlerin sayısı ise %47'dir. Bu iki oranı topladığımızda ve bir önceki soru ile kıyasladığımızda %10'luk bir artışla %55 gibi bir oranın ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu yargıya "Onaylamam" diyenlerin oranı %7, "Kesinlikle onaylaman" diyenlerin oranı ise %1'dir. Bir önceki soru ile kıyaslandığında "Tepki vermem" diyenlerin sayısında %6'lık bir düşüş görülmektedir.

Her iki tabloya genel olarak baktığımızda kişilerin ailelerinden birisinin "ameli" mezhebini değiştirmek istediğinde, "itikadi" mezhebini değiştirmek istemesinden daha az tepki vereceğini ifade ettiğini tablolarda görebiliyoruz. Buradaki sebep bizce, itikadi mezheplerin daha çok inanç konuları ile alakalı olması ve sanki o mezhepten vazgeçmenin, o inançları da bir kenara bırakmak olduğunun düşünülmesidir. Ama ameli mezhepler için böyle bir şey söz konusu değildir. Çünkü ameli mezhepler genelde itikadi yani inanç konuları ile alakalı değil, günlük hayattaki ibadetlerin yapılışı ile alakalı hükümleri belirten mezheplerdir.

2.22. Tablo 35: Siz itikadi mezhebinizi değiştirmek isterseniz ailenizin tepkisi ne olur?

	Frekans	%
Kesinlikle onaylarlar	9	9
Onaylarlar	23	23
Tepki vermezler	30	30
Onaylamazlar	31	31
Kesinlikle onaylamazlar	7	7
Toplam	100	100

Tablo 35'te katılımcılara, "Siz itikadi mezhebinizi değiştirmek isterseniz ailenizin tepkisi ne olur?" yargısını hakkındaki düşüncelerini sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle onaylar" diyenlerin oranı %9, "Onaylarlar" diyenlerin oranı %23'tür. "Tepki vermezler" diyenlerin oranı %30, "Onaylamaz" diyenlerin oranı %31, "Kesinlikle onaylamazlar" diyenlerin oranı ise %7'dir. "Kesinlikle onaylar" ve "Onaylarlar" diyenlerin toplam oranı %32, "Onaylamazlar" ve "Kesinlikle onaylamazlar" diyenlerin toplam oranı ise %38'dir.

Burada kişilerin ailelerinin bir önceki iki soruyla kıyaslandığında kendilerinden mezhepler konusunda daha tutucu olduğunu söyleyebiliyoruz. Çünkü bir önceki iki soruda sorduğumuz "Ailenizden birisi itikadi mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?" yargısında "Kesinlikle onaylarım" ve "Onaylarım" diyenlerin toplam oranı %45 idi. Burada ise bu oran %32'dir. "Onaylamazlar" ve "Kesinlikle onaylamazlar" diyenlerin toplam oranı %38'dir. Sorduğunuz yargıya "Tepki vermezler" diyenlerin oranını bir kenara koyduğumuzda ve tablonun geneline baktığımızda katılımcılarımızın ailelerinin çoğunluğunun, katılımcılarımızdan herhangi birisi itikadi mezhebini değiştirmek istediğinde buna onay vermeyeceklerini görebiliyoruz.

2.23. Tablo 36: Siz ameli mezhebinizi değiştirmek isterseniz ailenizin tepkisi ne olur?

	Frekans	%
Kesinlikle onaylarlar	9	9
Onaylarlar	23	23
Tepki vermezler	33	33
Onaylamazlar	29	29
Kesinlikle onaylamazlar	6	6
Toplam	100	100

Bu soruda da bundan önceki sorularda olduğu gibi bir önceki soru ile bağlantılı bir soru sorduk. Bir önceki soruda itikadi mezhebi, bu soruda da katılımcılarımıza ameli mezheplerini değiştirmek istediklerinde ailelerinin tepkisinin ne olacağını sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle onaylar" diyenlerin oranı %9 "Onaylar" diyenlerin oranı %23'tür. Bu ikisinin toplam oranı bir önceki soruyla aynıdır. Belirtilen yargıya "Onaylamazlar" diyenlerin oranı %29, "Kesinlikle onaylamazlar" diyenlerin oranı ise %6'dır. Her iki oranı topladığımızda da %35 gibi bir oran ortaya çıkmaktadır ki bundan önceki soruda "Onaylamaz" ve "Kesinlikle onaylamazlar" diyenlerin oranından %2 daha azdır. Bu soruda "Tepki vermezler" diyenlerin oranı ise %33'tür.

Her iki tablo genel olarak incelendiğinde itikadi mezheplere oranla katılımcıların ameli mezheplerini değiştirmelerine çok az bir farkla ailelerinin daha müsamahakar olabileceklerini görebiliyoruz.

Tablo 35 ve 36 ile tablo 33 ve 34'ü karşılaştırdığımızda ise katılımcılarımızın mezhep değiştirme konusunda ailelerinden daha esnek davranabileceklerini görebiliyoruz. Çünkü kendilerine, ailelerinden birisi itikadi veya ameli mezhebini değiştirmek istediğinde onaylayıp onaylamayacaklarını sorduğunuzda "Onaylarlar" ve "Kesinlikle onaylarlar" diyenlerin toplam oranı tablo 35 ve tablo 36'da sorduğumuz "Siz itikadi ve ameli mezhebini değiştirmek isterseniz ailenizin tepkisi ne olur?" sorusuna "Kesinlikle onaylarlar" ve "Onaylarlar" diyenlerin oranından daha fazladır. Bizce katılımcılarımızın bu konuda ailelerinden daha müsamahakar olması kendilerinin ailelerine oranla mezhep bilgisine daha fazla sahip olmaları ve mezheplerin din olmayıp gerektiğinde değiştirilebilecek bir olgu olduğunu düşünmelerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

2.24. Tablo 37: Farklı itikadi mezhepten birisi ile evlenir misiniz?

	Frekans	%
Kesinlikle evlenirim	27	27
Evlenirim	50	50
Fikrim yok	11	11
Evlenmem	9	9
Kesinlikle evlenmem	3	3
Toplam	100	100

Aile bir kurum olarak ilk insandan bu yana hemen her toplumda ve kültürde mevcuttur. Sosyal bilimciler, düşünürler ve iktidarlar; ailenin toplum ve fert için gerçekleştirdiği fonksiyonlar sebebiyle, aileyi yeri doldurulamaz ve alternatifi olmayan bir müessese olarak kabul ederler. Özellikle çocuk için aile, çok gerekli ve adeta vazgeçilmez bir kurumdur. Bireyin kişiliğinin oluşumunda ve sosyalleşmesinde en etkili faktör olarak toplumun sosyokültürel ve geleneksel değerlerini nesilden nesile aktarır.[71]

Aile anne-baba, çocuk ve kardeşlerden oluşur. Büyükanne, büyükbaba, amcalar, dayılar, halalar, teyzeler ve yakın akrabalar da ailenin üyeleri sayılırlar. Bu ortam son derece tabii bir ortamdır. Çocuk burada sosyal hayatın küçük bir modeli içinde yoğrulur ve cemiyete kazandırılır. Bir arada yaşama sonucu karşılıklı etkilenme oluşur ve aileye mahsus bir görgü de ortaya çıkar.[72] Evlilik kurumu sayesinde aile hayatının temelleri atılır ve toplumsal kültür bu aile ortamında gelişir, şekillenir. Kültürel farklılığın en önemli belirleyicilerinden birisi inançtır. Yüce Allah mümin ile müşrik kimse arasında evlilik yasağı koyarak tevhit inancı ile şirk inancının doğduğu ve şekillendiği kültürel farklılıklara dikkat çekmektedir. Temelde birbirine zıt inançlara sahip olan erkek ve kadının paylaşabileceği ortak değerler çok azdır. Böyle kimselerin kültürel davranışlarında birbiriyle sürekli ters düşmeleri söz konusu olacağı için uyuşmaları, anlaşmaları, evlilik hayatını huzur içerisinde sürdürmeleri oldukça güçtür. Bu nedenle Yüce Allah, eşler arasında çatışma çıkmasına ve sonuçta ailenin yıkılmasına yol açabilecek bir evlilik biçimini yani müminle müşriğin birbiriyle evlenmelerini yasaklamaktadır.[73]

Evlilik, tüm dinlerde önemli görülen bir olgudur. Evlenen çiftlerin anlaşıyor olması mutlu bir evlilik için şarttır. Evlilikte kişiler bir ömür beraber yaşayacaklarının sözünü verirler. Biz de bu sorumuzda katılımcılara, farklı itikadi mezhepten birisiyle evlenip evlenmeyeceklerini sorduk. Bu soruya, "Kesinlikle evlenirim" diyenlerin oranı %27, "Evlenirim" diyenlerin oranı %50'dir. Bu iki oran toplandığında %77 gibi yüksek bir oran çıkmaktadır. Sorulan soruya "Evlenmem" diyenlerin oranı %9, "Kesinlikle evlenmem" diyenlerin oranı ise %3'tür. Bu iki oranı da aynı şekilde topladığımızda %11 gibi bir oran ortaya çıkmaktadır ki bu da itikadi mezhepler düşünüldüğünde kabul edilebilir bir orandır. Burada

[71] Sefa Saygılı, *Evlilik ve Aile Terapisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2010, 217
[72] Abdullah Özbek, *İslamda Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu(II)*, ed. İbrahim Canan, (İstanbul, Ensar Neşriyat, 2005), 58.
[73] Abdurrahman Kasapoğlu, *İslama Göre Evlililkte Eşler Arasında Uyum Sorunu-İnanç ve Ahlak Uyumu-*, Bilimname XII, (2017/1), 146

“Fikrim yok” diyenlerin oranı ise %11’dir. Yani bu %11’lik oranın, farklı itikadi mezheplerden birisi ile evlenip evlenmeyeceğini daha düşünmediğini, artısının veya eksiğinin ne olacağını bilmediğini söyleyebiliriz.

2.25. Tablo 38: Farklı ameli mezhepten birisi ile evlenir misiniz?

	Frekans	%
Kesinlikle evlenirim	31	31
Evlenirim	54	54
Fikrim yok	9	9
Evlenmem	4	4
Kesinlikle evlenmem	2	2
Toplam	100	100

Tablo 38’de de bir önceki soru ile bağlantılı olarak katılımcılara bu defa “Farklı ameli mezhepten birisi ile evlenir misiniz?” sorusunu sorduk. Bu soruya “Kesinlikle evlenirim” diyenlerin oranı %31, “Evlenirim” diyenlerin oranı ise %54'tür. Bu iki oranı toplandığımızda bir önceki sorudaki her iki yargının toplam oranına kıyasla %8’lik bir artış göstererek %85 olmuştur. Bu soruya “Evlenmem” ve “Kesinlikle evlenmem” diyenlerin toplam oranı ise sadece %6'dır. “Fikrim yok” diyenlerin oranı ise bir önceki tablonun “Fikrim yok” diyenlerin oranından %2’lik azalmayla %9 olarak kalmıştır.

Her iki tabloyu incelendiğimizde katılımcıların farklı ameli mezhepten biriyle evlenmeye, farklı itikadi mezheplerden biriyle evlenmeye oranla daha ılımlı yaklaştıklarını, bu durumu daha kabul edilebilir gördüklerini söyleyebiliriz. Bunun sebebi de bizce katılımcıların itikadi mezheplerin, inanç konularında birbirinden daha katı çizgilerle ayrılmış olmalarını düşünmelerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Ameli mezheplerde ise böyle bir sorun yoktur. Ameli mezhepler itikadi mezhepler oranla dinin daha füruat kısmı ile alakalı görüş belirtirler.

2.26. Tablo 39: Farklı itikadi mezheplerden kişilerin birbirleriyle evlenmelerini onaylarım.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	37	37
Katılıyorum	48	48
Fikrim yok	9	9
Katılmıyorum	4	4
Kesinlikle katılmıyorum	2	2
Toplam	100	100

Bu soruda katılımcılara farklı itikadi mezheplerden kişilerin birbirleri ile evlenmelerini onaylayıp onaylamadıklarını sorduk. "Farklı itikadi mezheplerden kişilerin birbirleri ile evlenmelerini onaylarım." yargısına "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %37, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %48'dir. Her iki oran toplandığında %85 gibi büyük bir oran ortaya çıkmaktadır. Bu yargıya "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %4, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı %2'dir. Bu her iki oranı topladığımızda %6 gibi bir oran ortaya çıkmaktadır.

Tabloya genel olarak bakıldığında katılımcıların farklı mezheplerden kişilerin birbirleri ile evlenmelerini onayladıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu konuda herhangi bir fikri olmadığını söyleyen %9 gibi bir oran vardır. Bu kişiler farklı itikadi mezheplerden kişilerin birbirleri ile evlenmeleri konusunda bir fikirleri olmadığını belirtmişlerdir.

2.27. Tablo 40: Farklı ameli mezheplerden kişilerin birbirleriyle evlenmelerini onaylarım.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	39	39
Katılıyorum	50	50
Fikrim yok	9	9
Katılmıyorum	0	0
Kesinlikle katılmıyorum	2	2
Toplam	100	100

Tablo 40'ta katılımcılara "Farklı ameli mezheplerden kişilerin birbirleriyle evlenmelerini onaylarım." yargısına katılıp katılmadıklarını sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %39, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %50'dir. Bu her iki oran toplandığında %89 gibi yüksek bir oranın ortaya çıktığını görebiliyoruz. Bu yargıya "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %0'dır. Yani bu yargıya katılımcılarımızdan hiçbiri

katılmıyor fakat “Kesinlikle katılmıyorum” diyen %2 gibi bir oran vardır. Fikrim yok diyenlerin oranı ise bundan önceki soruyla aynıdır.(%9)

Her iki tabloya genel olarak baktığımızda katılımcılarımızın büyük çoğunluğunun farklı itikadi ve ameli mezheplerden kişilerin birbirleri ile evlenmelerini onayladıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Şunu da belirtmek gerekir ki katılımcılarımızın farklı itikadi mezheplerden kişilerin birbirleri ile evlenmeleri konusunda itikadi mezheplere oranla ameli mezheplerde daha esnek davrandıklarını görebiliyoruz.

2.28. Tablo 41: Evlendiğiniz kişi itikadi mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur ?

	Frekans	%
Kesinlikle izin veririm	18	18
İzin veririm	27	27
Karışmam	41	41
İzin vermem	11	11
Kesinlikle izin vermem	3	3
Toplam	100	100

Tablo 41'de anketimize katılan öğretmenlerimize, “Evlendiğiniz kişi itikadi mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?” yargısını sorduk. Bu yargıya “Kesinlikle izin veririm” diyenlerin oranı %18. “İzin veririm” diyenlerin oranı %27’dir. Bu iki oranı topladığımızda %45 gibi bir oran ortaya çıkmaktadır. “İzin vermem” diyenlerin oranı %11, “Kesinlikle izin vermem” diyenlerin oranı ise %3'tür. Bu iki oranın toplamı ise %14’tür. İfade edilen yargıya “Karışmam” diyenlerin oranı ise %41’dir.

“Kesinlikle izin veririm” ve “İzin veririm” diyenlerin oranı her ne kadar “İzin vermem” ve “Kesinlikle izin vermem” diyenlerin oranından fazla ise de bizce bu oran düşüktür. Fakat “Karışmam” şıkkını işaretleyen %41 oranına bu yargıya “Kısmen katılıyorum” olarak anlayacak olursak “Evlendiğiniz kişi itikadi mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?” yargısına olumlu bakanların oranı daha da fazla olacaktır. Fakat bu yargıya, “Karışmam” diyen %41'lik oranın “kısmen izin veririm” gibi bir düşüncelerinin olup olmadığını bilmediğimiz için kesin olarak böyle bir şey söyleyemeyiz. Yani “Karışmam” diyenlerin oranını “Kesinlikle izin veririm” ve “İzin veririm” diyenlerin oranına ilave edemeyiz.

Mezhepler din değil dinin anlaşılma biçimleridir. Bundan dolayı kendisi için uygun görülmeyen bir hususta mezhep mensupları başka bir mezhebin fikirlerini benimseyebilirler. Katılımcılarımızın çoğunluğunun da bu konuda olumlu düşündüklerini görebiliyoruz.

2.29. Tablo 42: Evlendiğiniz kişi ameli mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?

	Frekans	%
Kesinlikle izin veririm	22	22
İzin veririm	30	30
Karışmam	38	38
İzin vermem	9	9
Kesinlikle izin vermem	1	1
Toplam	100	100

Tablo 42'de bir önceki soru ile bağlantılı olarak "Evlendiğiniz kişi ameli mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?" yargısı hakkındaki fikirlerini sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle izin veririm" diyenlerin oranı %22, "İzin veririm" diyenlerin oranı ise %30'dur. Bu her iki oran toplandığında %52 gibi bir oran ortaya çıkmaktadır ki bir önceki soruda sorduğumuz "Evlendiğiniz kişi itikadi mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?" yargısının "Kesinlikle izin veririm" ve "İzin veririm" seçeneklerini işaretleyenlerin toplam oranından %7 daha fazladır. "Evlendiğiniz kişi ameli mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur?" yargısına "İzin vermem" diyenlerin oranı %9, "Kesinlikle izin vermem" diyenlerin oranı %1'dir. Yani bu yargıya olumsuz bakanların toplam oranının %10 olduğunu görebiliyoruz. Belirtilen yargıya "Karışmam" diyenlerin oranı ise %38'dir.

Her iki tabloya genel olarak bakıldığında bundan önceki sorularda da açık bir şekilde görülebildiği gibi katılımcılarımızın, itikadi mezheplere oranla ameli mezheplere daha ılımlı yaklaştığını söyleyebiliriz. Yani kısacası katılımcılarımızın çoğunluğu mezhep değişikliğinde de, farklı mezhepten biriyle evlenme konusunda da itikadi mezheplere oranla ameli mezheplere karşı daha esnek olduklarını görebiliyoruz.

2.30. Tablo 43: Bir kimse ailesinin itikadi mezhebini benimsemek zorundadır.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	2	2
Katılıyorum	13	13
Fikrim yok	8	8
Katılmıyorum	54	54
Kesinlikle katılmıyorum	23	23
Toplam	100	100

Bu soruda katılımcılara "Bir kimse ailesinin itikadi mezhebini benimsemek zorundadır." yargısı hakkında ne düşündüklerini sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı sadece %2'dir. "Katılıyorum" diyenlerin oranı ise %13'tür. "Fikrim yok"

diyenlerin oranı %8, bu yargıya "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %54, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %23'tür. "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranlarını da topladığımızda %77 gibi büyük bir oran ortaya çıkmaktadır. Burada rahatlıkla belirtebiliriz ki bu yargıya katılmayanların oranı, katılanların oranlarından çok daha fazladır. "Fikrim yok" diyen %8'lik oran için ise bu konu hakkında herhangi bir görüşlerinin olmadığını ifade etmek istediklerini söyleyebiliriz.

2.31. Tablo 44: Bir kimse ailesinin ameli mezhebini benimsemek zorundadır.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	3	3
Katılıyorum	11	11
Fikrim yok	5	5
Katılmıyorum	55	55
Kesinlikle katılmıyorum	26	26
Toplam	100	100

Bundan önceki sorularda olduğu gibi bu soru da bir önceki soru ile ilişkili bir sorudur. Tablo 44'te katılımcılara "Bir kimse ailesinin ameli mezhebini benimsemek zorundadır." yargısı hakkında fikirlerini sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %3, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %11'dir. Her iki oran toplandığında %14 gibi bir oran ortaya çıkmaktadır. Bu yargıya "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %55, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %26'dır. Bu her iki oran da toplandığında %81 gibi büyük bir oran ortaya çıkmaktadır. Burada da rahatlıkla ifade edebiliriz ki "Bir kimse ailesinin ameli mezhebini benimsemek zorundadır." yargısına katılmayanlar bu fikre katılanlardan çok daha fazladır.

2.32. Tablo 45: Farklı itikadi mezhepten olduğunu bildiğim halde bir kişiyle arkadaşlık kurarım.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	61	61
Katılıyorum	35	35
Fikrim yok	1	1
Katılmıyorum	0	0
Kesinlikle katılmıyorum	3	3
Toplam	100	100

Bu soruda diğer sorulardan farklı olarak katılımcılara sosyal çevreleri ile ilgili bir soru sormayı tercih ettik. Bu soruda öğretmenlerimize "Farklı itikadi mezhepten olduğunu bildiğim halde bir kişiyle arkadaşlık kurarım." yargısına katılıp katılmadıklarını sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %61, "Katılıyorum" diyenlerin oranı ise %35'tir. Her iki oran toplandığında %96 gibi büyük bir oranın ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu yargıya "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %0'dır."Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise yüzde 3'tür. Bu yargıya "Fikrim yok" diyenlerin oranı ise sadece %1'dir.

Tablo incelendiğinde katılımcılarımız için bir kişinin farklı itikadi mezhepten olmasının onunla arkadaşlık kurulamayacağı anlamına gelmediğini rahatlıkla görebiliyoruz. Nitekim böyle olması daha uygun olan bir görüştür. Bunun aksine olan görüşler, toplum hayatında huzurlu bir şekilde yaşanmasının önünde bir engeldir. Bu da sağlıklı zihin yapısına sahip olan hiçbir bireyin kabul edemeyeceği bir durumdur.

2.33. Tablo 46: Farklı ameli mezhepten olduğunu bildiğim halde bir kişiyle arkadaşlık kurarım.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	63	63
Katılıyorum	35	35
Fikrim yok	1	1
Katılmıyorum	0	0
Kesinlikle katılmıyorum	1	1
Toplam	100	100

Tablo 46'da katılımcılara, "Farklı ameli mezhepten olduğunu bildiğim halde bir kişi ile arkadaşlık kurarım." yargısına katılıp katılmadıklarını sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %63, "Katılıyorum" diyenlerin oranı ise %35'tir. Her iki oran toplandığında %98 gibi yüksek bir oranın çıktığını görmek mümkündür. Bu yargıya "Fikrim yok" diyenlerin oranı %1, "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %0'dır. "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı ise %1'dir. Bu tabloya da bakıldığında katılımcılarımız için bir kişinin farklı ameli mezhepten olmasının kendisi ile arkadaşlık kurulamayacağı anlamına gelmediğini görebiliyoruz.

Tablo 45 ve tablo 46 birlikte okunduğunda ise genel olarak katılımcılarımız için bir kişinin farklı itikadi veya ameli mezhepten olması kendisi ile arkadaşlık kurulması, kendisiyle arkadaş olunması için bir engel teşkil etmediğini rahatlıkla görebiliyoruz.

2.34. Tablo 47: Farklı itikadi mezhep mensuplarının ibadethanelerde birlikte ibadet etmelerini normal karşılarım.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	51	51
Katılıyorum	42	42
Fikrim yok	5	5
Katılmıyorum	1	1
Kesinlikle katılmıyorum	1	1
Toplam	100	100

Farklı mezhepten kişilerin aynı ibadethanelerde birlikte ibadet etmeleri konusu yıllardır tartışılan bir konudur. Biz de tablo 47'de ankete katılan öğretmenlerimize "Farklı itikadi mezhep mensuplarının ibadethanelerde birlikte ibadet etmelerini normal karşılarım." yargısına katılıp katılmadıklarını sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %51, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %42'dir. Her iki oran toplandığında %93 gibi büyük bir oranın ortaya çıktığını görmek mümkündür. Bu yargıya "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %1, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı da gene %1'dir. Bu konuda herhangi bir fikri olmadığını söyleyenlerin oranı ise %5'tir.

Tablo genel olarak okunduğunda farklı itikadi mezhepten olmanın katılımcılarımız için aynı ibadethanelerde birlikte ibadet etmelerine engel olmadığını söyleyebiliriz.

2.35. Tablo 48: Farklı ameli mezhep mensuplarının ibadethanelerde birlikte ibadet etmelerini normal karşılarım.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	61	61
Katılıyorum	38	38
Fikrim yok	1	1
Katılmıyorum	0	0
Kesinlikle katılmıyorum	0	0
Toplam	100	100

Bu soruda da katılımcılarımıza bir önceki sorudan farklı olarak bu defa "Farklı ameli mezhep mensuplarının ibadethanelerde birlikte ibadet etmelerini normal karşılarım." yargısına katılıp katılmadıklarını sorduk. Bu yargıya "Kesinlikle katılıyorum" diyenlerin oranı %61, "Katılıyorum" diyenlerin oranı %38'dir. Her iki oran toplandığında %99 gibi yüksek bir oranın ortaya çıktığını görebiliyoruz. Bu yargıya "Katılmıyorum" diyenlerin oranı %0, "Kesinlikle katılmıyorum" diyenlerin oranı da gene %0'dır. "Fikrim yok" diyenlerin oranı %1'dir.

Tabloya bakıldığında katılımcılarımızın %99'unun farklı ameli mezhep mensuplarının ibadethanelerde birlikte ibadet etmelerini normal karşıladığını ve bunu onayladıklarını rahatlıkla görebiliyoruz.

Tablo 47 ve tablo 48 birlikte okunduğunda ise bundan önceki tablolara paralel olarak katılımcılarımızın mezhepler konusunda itikadi mezheplere oranla ameli yani fıkhi mezheplere karşı daha esnek olduklarını rahatlıkla görebiliyoruz. Çünkü "Farklı itikadi mezhep mensuplarının ibadethanelerde birlikte ibadet etmelerini normal karşılarım." yargısına "Kesinlikle katılıyorum" ve "Katılıyorum" diyenlerin toplam oranı %93 iken, "Farklı ameli mezhep mensuplarının ibadethanelerde birlikte ibadet etmelerini normal karşılarım." yargısına "Kesinlikle katılıyorum" ve "Katılıyorum" diyenlerin toplam oranı ise %99'dur.

2.36. Tablo 49: Bütün dünya Müslümanlarını birleştirecek mezhep hangisidir?

	Frekans	%
Sünnilik	57	57
Şiilik	0	0
Eş'arilik	1	1
Mutezile	0	0
Selefilik	1	1
Maturidilik	5	5
Hiçbiri	36	36
Toplam	100	100

Araştırmaya katılan katılımcılara "Bütün dünya Müslümanlarını birleştirecek mezhep hangisidir?" diye sorduk. Bu soruya "sünnilik" diyenlerin oranı %57, "Şiilik" diyenlerin oranı %0, "Eşarilik" diyenlerin oranı %1, "Mutezile" diyenlerin oranı %0, "Selefilik" diyenlerin oranı %1, "Maturidilik" diyenlerin oranı %5, "Hiçbiri" diyenlerin oranı da %36'dır.

Aslında biz bu soruda Eşarilik, Selefilik ve Maturidilik mezheplerini Sünniliğin içerisine alabilirdik. Fakat bunu tercih etmeyip katılımcılara fazla seçenek sunmayı uygun gördük. Nitekim tablodan da görülebileceği gibi "Eşarilik", "Selefilik" ve "Maturidilik" şıklarını tercih edenler de vardır. Fakat bunlar, ankete katılan katılımcıların çok küçük bir oranıdır.

Oran olarak en çok "Sünnilik" diyenler olmuştur. Bu oran katılımcıların tamamının %57'sidir. Ankete katılan katılımcılarımızın büyük çoğunluğunun Sünni olduğunu bildiğimiz için böyle bir sonucun ortaya çıkması gayet normaldir. Fakat burada dikkatimizi çeken nokta, şıklarda saydığımız mezheplerin herhangi birini işaretlemeyip "Hiçbiri" şıkkını işaretleyen %36'lık orandır. Bu %36'lık oran bizce, saydığımız mezheplerin hiçbirini bütün dünya Müslümanlarını birleştirecek mezhep olarak görmediklerini ifade edenlerdir.

Kur'an, Allah katındaki tek dinin "İslam" yani barış ve esenlik için Allah'a teslimiyet olduğunu söyler.[74] Bir başka ayetinde de "Kim İslam'dan başka din arama çabası içine girerse, bilsin ki bu kendisinden asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır.[75] der. Adı İslam, karşıtı "şirk" olan bu dinin ilk günkü kadar taze ve sade olarak insanlığın elinde bulunan tek orijinal kaynağı "Kur'an"dır. Allah'ın gökten yere uzanmış ipi[76] olarak tanımlanan Kur'an Hz. Peygamber tarafından ümmetine emanet edilmiştir. O halde, İslam dininin orijinal bünyesindeki kıymetleri ortaya koymak için yapılacak tek şey, onun kaynağı olan Kur'an'ı anlamak ve İslam'ın bu kaynağa uygunluğunu sağlamaktır.[77]

2.37. Tablo 50: Sizce İslam dünyasında mezhep savaşlarını önlemenin yolu nedir?

	Frekans	%
Mezhepler arası diyaloğun sağlanması	30	30
Doğru mezhep eğitiminin verilmesi	24	24
Bütün Müslümanların aynı mezhebi benimsemesi	0	0
Müslümanların birbirlerinin mezhebine müdahale etmemesi	37	37
Mezhep olgusunun ortadan kaldırılması	9	9
Toplam	100	100

Bazı İslam ülkelerinde mezhepler arası çatışmaların yaşandığı bir gerçektir. Yaşanan olayların bu çatışmaların yaşandığı toplumlarda ve diğer dünya ülkelerinde büyük zararının olduğunu görebilmekteyiz. Elbette yaşanan bu çatışmaları önlemenin bir yolu vardır. Biz de kendimizce bu savaşları önlemenin yolları olarak düşündüğümüz yargıları şıklarda ankete katılan öğretmenlerimize sorduk. Bu soruyu da "Sizce İslam dünyasında mezhep savaşlarını önlemenin yolu nedir?" olarak sorduk. Bu soruya mezhepler arası savaşları çözmenin çözüm yolu olarak "Mezhepler arası diyaloğun sağlanması" diyenlerin oranı %30'dur. Bu şıkkı işaretleyen %30'luk oran mezhep mensuplarının da farklı dinlere mensup insanlar gibi diyalog halinde olması ve birbirlerini anlamanın yollarını aramalarını yaşanan savaşları önlemenin bir yolu olarak gördüklerini söyleyebiliriz. "Doğru bir mezhep eğitiminin verilmesi" şıkkını işaretleyenler ise %24'tür. Bu oran da azımsanmayacak bir orandır ve burada doğru mezhep eğitiminin önemi vurgulanmaktadır.

Doğru mezhep eğitimi verildiğinde mezhepler arası savaşların biteceğini, önleneceğini düşünenlerin sayısı hiç de az değildir. Buraya mezhep eğitimi verilen başta anne-babalar(aile) olmak üzere kur'an kursları, İmam hatip liseleri ve ilahiyat fakültelerinde bu alanla ilgilenen öğretmen ve akademisyenlerimizin dikkatini çekmek gerekmektedir. "Bütün Müslümanların aynı mezhebi benimsemesi" yargısını işaretleyenlerin oranı %0'dır. Yani katılımcılarımızın hiçbiri bütün dünya Müslümanlarının aynı mezhebi benimsemesinin mezhep savaşlarını önlemenin bir yolu olarak görmemektedir. Burada katılımcılarımızın bir nevi farklılıklara da açık olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü farklı düşüncelere sahip olup da aynı toplumda,

[74] *Kur'an Yolu Meâli*, Heyet, (İstanbul, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016) Âl-i İmrân 3/19
[75] Âl-i İmran 3/85
[76] Âl-i İmran 3/103
[77] Necmettin Şahinler, *Geniş Mezhepliyim,* (İstanbul, İnsan Yayınları, 2014), 89.

aynı ortamda yaşamak da mümkündür. “Müslümanların birbirlerinin mezhebine müdahale etmemesi” şıkkını işaretleyenlerin oranı %37’dir. Bu oran diğer şıkları işaretleyenlerin oranına göre en fazla olan orandır. Bu şıkkı işaretleyen katılımcılarımızın da Müslümanların birbirlerinin mezhebine müdahale etmemesinin İslam dünyasında mezhep savaşlarını önlemenin bir yolu olarak gördüklerini rahatlıkla söyleyebiliriz. Zaten baktığımızda bu savaşların çoğunun da kişilerin birbirlerinin mezhebine müdahale etmesi sonucunda vuku bulduğunu görebiliyoruz. Ancak bu müdahalelerin de aslında yanlış mezhep eğitiminden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Eğer mezhep mensupları sağlıklı bir mezhep eğitimine sahip olup mezhepleri dinin bir düşünce zenginliği olarak görürlerse yaşanan çatışmaların son bulacağı görüşündeyiz. “Mezhep olgusunun ortadan kaldırılması” şıkkını işaretleyenlerin oranı ise %9'dur. Bu %9’luk oran da mezhep olgusunun ortadan kaldırılmasının İslam dünyasında mezhep savaşlarını önleyeceğini iddia edenlerdir.

Bizce mezhep savaşlarını önlemenin yolu tüm Müslümanların İslam ortak paydasında birleşip hiç kimsenin bir diğerinin mezhebî görüşüne müdahale etmemesi, onu değiştirmeye, baskı altına almaya kalkmamasıdır. Zaten İslam ortak paydasında birleşildiğinde yaşanan sorunların, sıkıntıların çatışmaların, savaşların çok büyük bir oranda biteceğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

SONUÇ

Mezhepler dinin kendisi olmayıp dinin anlaşılma biçimleridir. Ancak mezheplerin din olarak algılanması İslam toplumunda birden fazla sorunun ortaya çıkmasıyla neticelenmiştir. Nitekim günümüzde bazı İslam ülkelerinde yaşanan mezhep çatışmaları da mezheplerin din olarak algılanması ve mezhep mensuplarının faklı mezhep mensuplarına karşı hoşgörülü olmamalarından kaynaklandığı bilinen bir durumdur. Nerede alınırsa alınsın sağlıklı bir mezhep eğitiminin bu tür sorunları en aza indireceği kanaatindeyiz.

Türkiye'de din eğitimi genel olarak ailede başlar. Bu nedenle anne babaların sağlıklı bir din eğitimine sahip olmaları gerekmektedir. Çocuğa ileriki yaşlarında camilerde, Kur'an kurslarında ve okulda din eğimi verilmektedir. Ülkemizde din eğitiminden bahsettiğimizde akla ilk gelen kurumlar imam hatip liseleri olmaktadır. İmam hatip liselerinde okutulan dinî derslere giren imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin öğrencilerin genelde din algılarının özelde de mezhep algılarının şekillenmesinde büyük etkileri vardır. Bundan dolayı imam hatip meslek dersleri öğretmenlerimizin ve imam hatip lisesi öğrencilerinin hem din hem de mezhep algılarının sorunlu olmaması büyük önem teşkil etmektedir.

Biz de bu tezimizde Şırnak ve ilçelerindeki imam hatip liselerinde görev yapan imam hatip meslek dersleri öğretmenlerimizin mezhep algısını ölçmeye çalıştık. Şırnak merkez ve tüm ilçelerinden ankete katılım sağlanmış olup ankete katılan öğretmenlerimizin meslek kıdemleri 1-20 yıl arasında değişiklik göstermektedir. Katılımcılarımız genelde lisans ve yüksek lisans mezunu olmakla beraber öğretmenlerimizden doktora eğitimini tamamlamış olanlar da mevcuttur. Katılımcılarımızın mezhep bilgilerini genelde ailelerinden ve okuldan edinmiş oldukları söylenebilir. Burada din eğitiminin sağlıklı verilmesinin önemine dikkat çekmek yerinde olacaktır. Çünkü din eğitimini okuldan aldığını ifade eden katılımcıların eğitiminde, bu eğitimi veren öğretmenlerin etkisi azımsanmayacak derecede fazladır.

Ankete katılım sağlayan öğretmenlerimizin çoğunluğu mezhepleri öğrenmenin gerekli olduğunu düşünmektedir. Mezhepleri öğrenmenin gerekli olmadığını düşünen çok az katılımcı olmuştur. Katılımcılarımız mezhepler konusunda kendi çabalarıyla çalışma yaptıklarını ifade etmekle beraber ameli mezhepler konusunda daha çok çalışma yaptıkları görülmektedir. Amelî mezheplerin itikadi mezheplere oranla toplumsal hayatta daha görünür olması bize göre bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Katılımcılarımız yetiştikleri sosyal çevrede genel olarak itikadi mezheplerden Maturidi ve Eş'ari mezhebinin görünür olduğunu ifade etmiş, az sayıda katılımcı da Şiilik mezhebi uygulamalarının yetiştiği sosyal çevrede görünür olduğunu söylemiştir. Amelî mezhep uygulamaları olarak ise çoğunluk Hanefilik ve Şafiilik demiş olmakla beraber bazı katılımcıların Caferilik mezhebi uygulamalarının çevrelerinde daha görünür olduğunu ifade ettiklerini görebiliyoruz. Ülkemizin genel olarak mezhebi dağılımlarına baktığımızda sonucun bu şekilde olması bize göre olağan bir durumdur.

Katılımcılarımızın çoğunluğu İslam mezhepleri tarihi hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu ifade etmiş olmakla beraber bu yargıya katılmayan çok az sayıda öğretmenimiz de olmuştur. Buradan ankete katılım sağlayan öğretmenlerimizin büyük bir kısmının İslam mezhepleri tarihi hakkında bilgi sahibi olduklarını söylemek mümkündür. Bu durum, uyguladığımız anket sonucunun güvenilirliği açısından önem arz etmektedir.

Mezhepler üstü din eğitimi, farklı mezheplere mensup kişilerin, yaşadığı yerlerde mezhep eğitimi verilirken kişilerin kendi mezheplerine göre farklı sınıflara ayrılmaları yerine

aynı sınıfta fakat farklılıklarının bilincine vararak eğitimlerine devam etmeleridir. Öğretmenlerimizin büyük bir kısmı din eğitiminin mezhepler üstü yapılması gerektiğini ifade etmiş olmakla beraber din eğitiminin mezhepler üstü yapılması gerektiği yargısına katılmayan öğretmenlerimiz de mevcuttur. Buradan hareketle öğretmenlerimizin ekseriyetinde mezhep hoşgörüsü olduğu ifade edilebilir.

İslam mezhepleri tarihi kazanımları, imam hatip liselerinde kelam dersi içerisinde öğrencilere aktarılmaktadır. Bunun yeterli olmadığı sahadaki öğretmenler tarafından fark edilmiş olmalı ki ankete katılan öğretmenlerimizin büyük bir oranı imam hatip lisesi müfredatında İslam mezhepleri tarihi konu kapsamının genişletilmesi gerektiğini düşündüğünü ifade etmiştir. Buradaki eksikliğin tespit edilerek yetkililer tarafından gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

Katılımcılarımızın büyük bir çoğunluğu hem itikadi hem ameli mezhepleri dinin bir zenginliği olarak görmektedir. Bir Müslümanın herhangi bir mezhebe bağlı olmak zorunda olduğu yargısına, katılımcılarımızın çok az bir kısmı katılmaktadır. Ankete katılan öğretmenlerimizin büyük bir oranı, İslam dininin hem itikadi hem de ameli mezheplere ayrılmasının onun anlaşılmasını kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Ankete katılan öğretmenlerimizin mezhep değiştirme ve farklı mezheplerden kişilerle evlenme konusunda katı görüşlere sahip olmadıkları ifade edilebilir. Ayrıca ankete katılım sağlayan öğretmenlerimizin büyük bir kısmı, bir kişinin ailesinin mezhebini benimsemek zorunda olmadığını ifade etse de kişinin ailesinin mezhebini benimsemek zorunda olduğunu ifade eden öğretmenlerimiz de mevcuttur. Öğretmenlerimizin, farklı itikadi veya ameli mezhepten olmalarının birisiyle arkadaşlık kurmalarının önünde bir engel teşkil etmediğini ifade ettiklerini görmekle beraber bu algının öğrenciler üzerinde olumlu anlamda katkı sunacağı yadsınamaz bir gerçektir.

Öğretmenlerimizin büyük bir kısmı bütün Müslümanları birleştirecek mezhebin Sünnilik olduğunu ifade ettikleri söylenebilir. Bize göre bu durum diğer mezheplere nazaran Sünniliğin ehl-i sünnet çizgisinde olmalarından kaynaklanan bir kabulün sonucu olabilir. Bununla beraber hiçbir mezhebin bütün Müslümanları birleştirecek güçte olmadığını ifade edenler olduğunu da görebiliyoruz. İslam dünyasında mezhep savaşlarını önlemenin yolunu katılımcılarımız, mezhepler arası diyaloğun sağlanması, doğru mezhep eğitiminin verilmesi ve Müslümanların birbirlerinin mezheplerine müdahale etmemesi olarak ifade ettiklerini söylemek mümkündür. Burada öğretmenlerimizin mezhep savaşlarını bitirecek yolun kişilerin mezhep taassubuna sahip olmamaları ve sağlıklı bir mezhep eğitimini almış olmalarından geçtiğini düşündüklerini söyleyebiliriz.

Özetle Şırnak ili ve ilçelerinde görev yapan imam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mezhep taassubuna sahip olmadıkları, farklı mezheplere ve mensuplarına karşı hoşgörülü oldukları kısaca öğretmenlerimizin olumlu, sağlıklı bir mezhep algısına sahip oldukları söylenebilir. Bu da öğrencilerin din ve mezhep algılarının oluşması noktasında iyimser bir tablo çizmektedir.

EKLER:

Evrak Tarih ve Sayısı: 28.09.2022-47279

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-74546226-622.03-47279 28.09.2022
Konu : Etik Kurulu Başvurusu (İsmail AKYOL)

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 16.09.2022 tarihli ve E-65183986-622.03-46020 sayılı yazınız.

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı190410036 numaralı yüksek lisans öğrencisi İsmail AKYOL'un ilgi sayılı Etik Kurulu başvurusu Kurulumuzca değerlendirilmiş olup, kurul sonucunu gösteren belge ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Derya YÜCEL
Rektör Yardımcısı

Ek: Karar (1 sayfa

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu :BSA30YTMFZ Belge Takip Adresi : https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5562&eD=BSA30YTMFZ&eS=47279
Adres:Cumhuriyet Mah. Atatürk Cad. Şırnak İş Merkezi Kat :4 Merkez/Şırnak
Telefon:0486 216 82 41 Faks:0486 216 32 85
e-Posta:ozelkalem@sirnak.edu.tr Elektronik Ağ:www.sirnak.edu.tr
Kep Adresi:sirnakuniversitesi@hs01.kep.tr
Bilgi için: S.ERGÜN
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
ŞIRNAK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-61543340-604.01.01-60448130 10/10/2022
Konu : Tez Çalışması
(İsmail AKYOL)

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Şırnak Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi İsmail AKYOL'un Müdürlüğümüzdeki 03.10.2022 tarih ile kayıtlı dilekçesi.

Şırnak Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi,190410036 öğrenci nolu İsmail AKYOL'un yürüttüğü **"İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mezhep Algısı: Şırnak Örneği"** adlı tez çalışması kapsamında İlimiz Merkez ve İlçelerinde Resmi/özel İmam Hatip Ortaöğretim Müdürlüklerinde öğretmenlere yönelik, anket yapılması ilgi dilekçe ile talep edilmektedir.

Söz konusu tez çalışması ile ilgili anketin İlimiz Merkez ve İlçelerinde Resmi/özel İmam Hatip Ortaöğretim Müdürlüklerinde öğretmenlere yönelik, okul yönetimi gözetimi ve sorumluluğunda, gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun değerlendirilmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Mirza TETİK
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
Ali ERDOĞAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1- Dilekçe ve ekleri (19 sayfa)
2- Komisyon Tutanağı(1 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : Şırnak İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için: Mustafa BAYRAM
Telefon No : 0 (486) 216 15 60
Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
E-Posta: stratejigelistirme73@meb.gov.tr
İnternet Adresi: sirnak.meb.gov.tr Faks:4862161553
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden a23e-102d-3035-a370-a751 kodu ile teyit edilebilir.

Yüksek Lisans Tez Çalışması

Değerli Meslektaşlarım,
Bu form, Şırnak ili ve ilçelerindeki İmam Hatip Liselerinde görev yapan İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin mezhep algısını saptamak amacıyla yapılandırılmıştır. Her soruya ilişkin oluşturulmuş maddelerde yer alan ifadelere ilişkin görüşünüzü altta yer alan sütunda işaretleyerek belirtiniz. Araştırmaya yaptığınız katkıdan dolayı teşekkür eder saygılarımı sunarım.

İsmail AKYOL
DİKAB Öğretmeni / Y.L. Öğrencisi

* Gerekli

1. Görev yaptığınız yer *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Şırnak/Merkez
- ◯ Beytüşşebap
- ◯ Cizre
- ◯ Güçlükonak
- ◯ Silopi
- ◯ İdil
- ◯ Uludere

2. Meslek kıdeminiz *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ 5 Yıl ve altı
- ◯ 6 - 10 Yıl
- ◯ 11 - 15 Yıl
- ◯ 16 - 20 Yıl
- ◯ 21 Yıl ve üzeri

3. Öğrenim durumunuz *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Ön Lisans
- ◯ Lisans
- ◯ Yüksek Lisans
- ◯ Doktora

4. Cinsiyetiniz *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kadın
- ◯ Erkek

5. Mezhep bilginizi nereden edindiniz ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Ailemden
- ◯ Okuldan
- ◯ Kur'an Kursundan/Camiden
- ◯ Kitaplardan/Basın Yayından/Kitle İletişim Araçlarından(Tv, İnternet)
- ◯ Arkadaş çevresinden

6. Yetiştiğiniz sosyal çevrede hangi itikadi mezhep uygulamaları daha görünürdür ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Mâturîdi
- ◯ Eş'ari
- ◯ Şii
- ◯ Selefi
- ◯ Hiçbiri

7. Yetiştiğiniz sosyal çevrede hangi ameli mezhep uygulamaları daha görünürdür ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Hanefi
- ◯ Şafii
- ◯ Caferi
- ◯ Hanbeli
- ◯ Maliki

8. Mezhep bilginiz hangi düzeydedir ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Mezhep kavramını tanımlayacak düzeydeyim.
- ◯ Kendi mezhebimin farkındayım.
- ◯ İslam mezheplerinden çoğunu sayabilirim.
- ◯ Mezhepleri kategorilere ayırabilirim.
- ◯ Mezhepler hakkında bilgim yok.

9. İtikadi mezhepleri öğrenmenin gerekli olduğunu düşünüyorum. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

10. Ameli mezhepleri öğrenmenin gerekli olduğunu düşünüyorum. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

11. İtikadi mezhepler konusunda kendi çabanızla bir çalışma yaptınız mı ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Çok araştırma yaptım
- ◯ Araştırma yaptım
- ◯ İlgisizim
- ◯ Araştırma yapmadım
- ◯ Hiç araştırma yapmadım

12. Ameli mezhepler konusunda kendi çabanızla bir araştırma yaptınız mı ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Çok araştırma yaptım
- ◯ Araştırma yaptım
- ◯ İlgisizim
- ◯ Araştırma yapmadım
- ◯ Hiç araştırma yapmadım

13. İslam mezhepleri tarihi hakkında yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

14. Kendi itikadi mezhebim dışındaki bir mezhebi araştırıp öğrenmek/anlamak gerekir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

15. Kendi ameli mezhebim dışındaki bir mezhebi araştırıp öğrenmek/anlamak gerekir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

16. Din eğitiminin mezheplerarası yapılması gereklidir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

17. Din ve mezhep kavramlarıyla ilgili aşağıdakilerden hangisinin doğru olduğunu düşünüyorsunuz ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Din ve mezhep aynı şeydir
- ◯ Din ve mezhep birbirinden tamamen ayrı şeylerdir
- ◯ Mezhepler dinler içerisinde oluşan kollardır
- ◯ Din mezhebin kendisi değildir
- ◯ Hiçbiri

18. İslam mezhepleri hakkında çalışarak edindiğim bilgiler mezhep taassubu kapsamında yaşanan problemleri daha gerçekçi bir bakışla görmemi sağlayıp mezhepler arasında yaşanan problemlere daha uygulanabilir çözümler üretmemi sağlar. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

19. İmam hatip lisesi müfredatında İslam mezhepleri tarihi ile ilgili konu kapsamının arttırılması gerektiğini düşünüyorum. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

20. Kişi herhangi bir itikadi mezhebe bağlı olmazsa nasıl bir durum ortaya çıkar ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Dinden çıkar
- ◯ Yanlış yola sapar
- ◯ Büyük günah işler
- ◯ Bilmiyorum
- ◯ Hiçbirşey olmaz

21. Kişi ameli konularda herhangi bir mezhebe bağlı olmazsa nasıl bir durum ortaya çıkar ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Dinden çıkar
- ◯ Yanlış yola sapar
- ◯ Büyük günah işler
- ◯ Bilmiyorum
- ◯ Hiçbir şey olmaz

22. Mezheplerin doğruluğu konusunda aşağıdakilerden hangisini düşünmektesiniz ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Benim mezhebim en doğru mezheptir.
- ◯ Doğruluk konusunda mezhepler arasında fark yoktur.
- ◯ Başka mezhepler benim mezhebimden daha doğru olabilir.
- ◯ Hak olan mezhepler vardır bunlar dışındakiler yanlıştır.
- ◯ Hangi mezhebin daha doğru olduğunu bilmiyorum.

23. İtikadi mezhepleri dinin bir zenginliği olarak görüyorum. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

24. Ameli mezhepleri dinin bir zenginliği olarak görüyorum. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

25. Bir Müslüman herhangi bir itikadi mezhebe bağlı olmak zorundadır. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

26. Bir müslüman herhangi bir ameli mezhebe bağlı olmak zorundadır. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

27. İslam dininin itikadi mezheplere ayrılması onun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

28. İslam dininin ameli mezheplere ayrılması onun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

29. Müslümanların itikadi mezheplere ayrılması anlamsız ve gereksizdir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

30. Müslümanların ameli mezheplere ayrılması anlamsız ve gereksizdir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

31. Gerekli gördüğüm durumlarda itikadi mezhebimi değiştirebilirim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

32. Gerekli gördüğüm durumlarda ameli mezhebimi değiştirebilirim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

33. Ailenizden birisi itikadi mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle onaylarım
- ◯ Onaylarım
- ◯ Tepki vermem
- ◯ Onaylamam
- ◯ Kesinlikle onaylamam

34. Ailenizden birisi ameli mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle onaylarım
- ◯ Onaylarım
- ◯ Tepki vermem
- ◯ Onaylamam
- ◯ Kesinlikle onaylamam

35. Siz itikadi mezhebinizi değiştirmek isterseniz ailenizin tepkisi ne olur ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle onaylarlar
- ◯ Onaylar
- ◯ Tepki vermezler
- ◯ Onaylamazlar
- ◯ Kesinlikle onaylamazlar

36. Siz ameli mezhebinizi değiştirmek isterseniz ailenizin tepkisi ne olur ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle onaylarlar
- ◯ Onaylar
- ◯ Tepki vermezler
- ◯ Onaylamazlar
- ◯ Kesinlikle onaylamazlar

37. Farklı itikadi mezhepten birisi ile evlenir misiniz ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle evlenirim
- ◯ Evlenirim
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Evlenmem
- ◯ Kesinlikle evlenmem

38. Farklı ameli mezhepten birisi ile evlenir misiniz ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle evlenirim
- ◯ Evlenirim
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Evlenmem
- ◯ Kesinlikle evlenmem

39. Farklı itikadi mezheplerden kişilerin birbirleriyle evlenmelerini onaylarım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

40. Farklı ameli mezheplerden kişilerin birbirleriyle evlenmelerini onaylarım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

41. Evlendiğiniz kişi itikadi mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle izin veririm
- ◯ İzin veririm
- ◯ Karışmam
- ◯ İzin vermem
- ◯ Kesinlikle izin vermem

42. Evlendiğiniz kişi ameli mezhebini değiştirmek isterse tepkiniz ne olur ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle izin veririm
- ◯ İzin veririm
- ◯ Karışmam
- ◯ İzin vermem
- ◯ Kesinlikle izin vermem

43. Bir kimse ailesinin itikadi mezhebini benimsemek zorundadır ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

44. Bir kimse ailesinin ameli mezhebini benimsemek zorundadır ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

45. Farklı itikadi mezhepten olduğunu bildiğim halde bir kişiyle arkadaşlık kurarım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

46. Farklı ameli mezhepten olduğunu bildiğim halde bir kişiyle arkadaşlık kurarım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

47. Farklı itikadi mezhep mensuplarının ibadethanelerde birlikte ibadet etmelerini normal karşılarım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

48. Farklı ameli mezhep mensuplarının ibadethanelerde birlikte ibadet etmelerini normal karşılarım. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kesinlikle katılıyorum
- ◯ Katılıyorum
- ◯ Fikrim yok
- ◯ Katılmıyorum
- ◯ Kesinlikle katılmıyorum

49. Bütün dünya müslümanlarını birleştirecek mezhep hangisidir ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Sünnilik
- ◯ Şiilik
- ◯ Eşarilik
- ◯ Mutezile
- ◯ Selefilik
- ◯ Maturidilik
- ◯ Hiçbiri

50. Sizce İslam dünyasında mezhep savaşlarını önlemenin yolu nedir ? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Mezhepler arası diyaloğun sağlanması
- ◯ Doğru mezhep eğitiminin verilmesi
- ◯ Bütün müslümanların aynı mezhebi benimsemesi
- ◯ Müslümanların birbirlerinin mezheplerine müdahale etmemesi
- ◯ Mezhep olgusunun ortadan kaldırılması

Bu içerik Google tarafından oluşturulmamış veya onaylanmamıştır.

Google Formlar

KAYNAKÇA

Akbulut, Ahmet. *Sahabe Devri Siyasi Hadiselerinin Kelâmi Problemlere Etkileri*, İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1992.

Akyüz, Yahya. *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri*, Ankara: Doğan Basımevi, 1978.

Arseven, Ali Doğan, *Alan Araştırmalarında Yöntem*, Ankara: Gül Yayınevi, 1993.

Bulut, İsmail. *İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kelam Dersine İlişkin Görüşleri*, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı.9, (2017), 7-35.

Bulut, Halil İbrahim. *İslam Mezhepleri Tarihi*, Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2019.

E. Bernheim, *Tarih İlmine Giriş: Tarih Metodu ve Felsefesi*, Çev.: M. Şükrü Akkaya, İstanbul: Kültür Bakanlığı, 1936.

Ebu'l-Fadl, Cemâluddîn b. Mukerram İbn Manzûr, *Lîsânu'l-Arab*, Kum, 1405, I/393

Ebu Zehra, Muhammed. *İslam'da İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi*, çev. Sığatullah Kaya, Ankara: İmaj yayınları, tarihsiz.

El Bağdadi, Abdülkahir. *Mezhepler Arasındaki Farklar*, Çev. Ethem Ruhi Fığlalı, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.

Enç, Mithat. *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*, Karatepe Yayınları, Ankara 1972.

Fığlalı, Ethem Ruhi. *İbâdiye'nin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1983.

Fığlalı, Ethem Ruhi, *Günümüz İslam Mezhepleri*, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2014.

Frolov, İvan, *Felsefe Sözlüğü*, Çev. Aziz Çalışlar, İstanbul: Cem Yayınevi, 1997.

Gökçe, Orhan. *İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006.

Kadir Gömbeyaz, *Makâlât Geleneğinde İmam Eş'ârî,* Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Gömbeyaz Kadir, *73 Fırka Hadisinin Mezhepler Tarihi Kaynaklarında Fırkaların Tasnifine Etkisi*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14/2 (2005), 147-160.

Gülpâyîgânî, Ali Rabbânî. *Kelâmî Mezhepler ve Fırkalar*, Çev. Sedat Baran, İstanbul: Önsöz Yayınları, 2014.

Gümüşoğlu, Hasan. *Fıkhî Mezhepler Tarihi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.

Güneş, Abdurrahman, *Dinî Gruplar Sosyolojisi*, Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021.

Harman, Ömer Faruk. "*Milel ve Nihal*", TDV İslâm Ansiklopedisi, 30/57-58, Ankara: TDV Yayınları, 2020,

İbrahimoğlu, Yunus, *Ebu'l-Hüseyin el-Hayyât ve Mu'tezilî Düşüncenin Savunusu,* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2022.

Kasapoğlu, Abdurrahman. *İslama Göre Evlililkte Eşler Arasında Uyum Sorunu-İnanç ve Ahlak Uyumu-*, Bilimname XII, 2017/1, S.137-161.

Keleş Ahmet, *73 Fırka Hadisi Üzerine Bir İnceleme*, Marife Dergisi, 5/3 (Kış 2005), 25-45.

Kesgin, Salih. "*İlahiyat Fakültelerinde Hadis Eğitiminin Dünü, Bugünü ve Yarını: Tespit ve Teklifler*" Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2016, 16/1, s. 9-45

Kubat, Mehmet. *İslâm Mezhepleri Tarihi*, Kitap Dünyası Yayınları, İstanbul 2015.

Kubat, Mehmet. *İslam Mezhepleri Tarihi Öğretimi açısından İmam Hatip Lisesi Müfredatının Değerlendirilmesi,* Mezhep Araştırmaları Dergisi, sy. 2, (2019), s. 212-255

Köse, Saffet, *Fıkhî Mezhepler*, İstanbul: Yazıgen Yayıncılık, :2016.

Kur'an Yolu Meâli, Heyet, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Basım, 2016

Kutlu Sönmez, "İslam Mezhepleri Tarihinde Usul Sorunu," *İslamî İlimlerde Metodoloji/Usûl Problemi*, Yay. Haz. İsmail Kurt - Seyit Ali Tüz, (İstanbul, Ensar Neşriyat, Eylül 2005) 391-440

Kutlu, Sönmez. *Mezhepler Tarihine Giriş*, İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2016.

Kutluay, Yaşar. *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara: Anka Yayınları, 2021.

Küçük Abdurrahman vd., *Dinler Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi, 2011.

Luca, Nathalie. *Mezhepler*, Çev. M. Nedim Demirtaş, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2005.

Mecdud-dîn Muhammed b. Ya'kûb el-Firûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhit*, Beyrut, 1407/1987.

Meşkûr, Cevad. *Mezhepler Tarihi Sözlüğü*, Çev. Mehmet Mahfuz Söylemez vd., Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011.

Hasan Onat, "Bilgi, Bilim ve Bilimsel Yöntem" İslam Bilimlerinde Yöntem, ed. Halis Albayrak, Ankara: Ankuzem Yayınları, 2015. s. 1-31.

Onat Hasan ve Kutlu, Sönmez. *İslâm Mezhepleri Tarihi*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.

Onat Hasan, *99 Soruda İslâm Mezhepleri*, Yayımlanmamış Ders Notları, 2000

Onat, Hasan. "*İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği*", *İlahiyat Akademi Dergisi*, Sayı 5, (2017), 11-36.

Mustafa Öcal, "*Din Bilimleri Araştırmalarında Anketli Çalışmaların Önemi"* Günümüz Din Bilimleri Ve Araştırmaları Sempozyumu (27-30 Haziran 1989), Samsun, 1989, s. 165-172

Öz, Mustafa. *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.

Öz, Mustafa. *Mezhepler Tarihi ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012.

Özbek, Abdullah. *İslamda Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu(II*), ed. İbrahim Canan, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2005.

Özçelik, İsmail. *Tarih Araştırmalarında Yöntem Ve Teknikler*, Ankara: Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık, 1993.

Rençber, Fevzi. "*İslam Birliği İnşasında Bir Engel Olarak Mezhep-Cemaat Taassubu ve Çözüm Yolları"*, Mezhep Araştırmaları Dergisi (2017): 77-102

Rençber, Fevzi*." İslam Mezhepleri Tarihi Dersine Yönelik Görüş ve Beklentiler (Şırnak üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)*" Mezhep Araştırmaları Dergisi, (2018), s. 37-72.

Sarıkaya, Mehmet Saffet. *İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler,* İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.

Saruhan, Şadi Can. ve Özdemirci Ata, *Bilim, Felsefe ve Metodoloji*, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2020.

Saygılı, Sefa. *Evlilik ve Aile Terapisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (2010), s. 217-225.

Sönmez, Veysel. Alacapınar, Füsun Gülderen. *Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2016.

Şahinler, Necmettin. *Geniş Mezhepliyim*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2014.

T. J. De Boer, *İslâm'da Felsefe Tarihi*, Çev. Yaşar Kutluay, Ankara: Anka Yayınları, 1960.

Taştekin, Osman. *Din Eğitiminin 100'ü,* Ankara: Otto Yayınları, 2017.

Teymur Gören, Sümeyra. *Lise Öğrencilerinin Mezhep Algısının Değişim Sürecine Etkisi (İstanbul Anadolu Yakası Örneği*) İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2015.

Tiyek, Fatih. *İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'an Meallerine İlişkin Algıları Üzerine Bir Araştırma,* KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, (2017), s. 77-104.

Togan, A.Zeki Velidî. *Tarihte Usûl*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1985.

Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2011.

Uludağ, Süleyman. *İbn Haldûn*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.

Üzüm, İlyas. ''*Mezhep*''. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 29/537-542, Ankara: TDV Yayınları, 2004,

ÖZGEÇMİŞ

İSMAİL AKYOL

İlk öğrenimimi Silopi Cumhuriyet İlköğretim Okulunda 2005 yılında tamamladım. Daha sonra Malatya Anadolu İmam Hatip Lisesine kayıt oldum. Liseden 2009 yılında mezun oldum.

Liseden mezun olduğum sene Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bölümüne kayıt yaptırdım. 2013 yılında üniversiteden mezun oldum. Üniversiteden mezun olduktan sonra Milli Eğitim Bakanlığına bağlı farklı okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği ve idarecilik yaptım.

2020 Yılında Şırnak Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Mezhepleri Tarihi alanında Yüksek Lisans öğrencisi olarak kayıt yaptırdım. "İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mezhep Algısı: Şırnak Örneği" teziyle 28.03.2023 tarihinde yüksek lisans eğitimimi tamamladım.

Halen Silopi'de bir ilkokulda okul müdürü olarak görev yapmaktayım.